

Asst. Prof. Dr. Prayoon Saengsai (Editor)

Published by PANYAPAT
3/1273 Mueang Kao Subdistrict
Mueang Khon Kaen District
Khon Kaen Province

Journal of Spatial Development and Policy ปีที่ 1 ฉบับที่ 6

JSDP

ISSN: 2985-220X (Online)

Journal of Spatial Development and Policy Vol. 1 No. 6

Journal of Spatial Development and Policy

3/1273 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40000

โทร. 080-224-1454, 081-601-5934 อีเมล: ajsdp9900@gmail.com

เจ้าของ: ปัญญาพัฒนา 3/1273 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40000

บรรณาธิการ:

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประยูร แสงใส

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ:

ศาสตราจารย์ สุวิทย์ อธิศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระภัทร เอกผาชัยสวัสดิ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มานะ ลักษมีอรุโณทัย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรุณ ศรีโสภณพันธ์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ผาเจริญ

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิกันษฐา นาเลาห์

มหาวิทยาลัยนครพนม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์สิทธิ์ ฆารเลิศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศนีย์ ปัทมสนธิ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ แยมเขื่อน

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

ผู้จัดการวารสาร:

นางสาวศิริรัตน์ ประศรี

กำหนดออกเผยแพร่วารสาร:

Journal of Spatial Development and Policy มีกำหนดวงรอบการเผยแพร่ปีละ 6 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์

ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน

ฉบับที่ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม

ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม

การส่งบทความพิจารณาตีพิมพ์:

ผู้เขียนเตรียมต้นฉบับบทความตามเกณฑ์เงื่อนไขของวารสารและส่งในระบบที่เว็บไซต์วารสาร <https://so16.tci-thaijo.org/index.php/JSDP/index> เปิดรับพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์ตลอดทั้งปี

จุดมุ่งหมายและขอบเขต (Aim and Scope)

Journal of Spatial Development and Policy ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความปริทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพัฒนาเชิงพื้นที่ตั้งแต่ระดับองค์กร กลุ่มหมู่บ้าน ตำบล จังหวัด ภูมิภาค ระดับประเทศ และระหว่างประเทศ วารสารมุ่งเน้นส่งเสริมงานวิชาการที่มีลักษณะเป็นการสร้างองค์ความรู้ด้านการพัฒนาพื้นที่ในมิติต่าง ๆ แบบบูรณาการข้ามศาสตร์ที่ผลักดันไปสู่การสร้างนโยบายของพื้นที่ โดยเปิดรับบทความทางด้านการพัฒนาพื้นที่ที่บูรณาการกับศาสตร์ต่าง ๆ ได้แก่ สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เกษตรศาสตร์ และงานทางด้านสหวิทยาการที่มุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่และผลักดันสู่การสร้างกรอบนโยบายการพัฒนาเชิงพื้นที่ ปีละ 6 ฉบับ โดยทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ทั้งนี้จะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อผู้พิมพ์บทความและผู้พิมพ์บทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ เช่นเดียวกัน (Double-Blind Peer Review) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร

- 1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับด้านสังคมศาสตร์ และรวมถึงสหวิทยาการเชิงประยุกต์ด้านสังคมศาสตร์
- 2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่
- 3) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) เป็นบทความในลักษณะวิจารณ์หรืออธิบายเหตุผลสนับสนุนในประเด็นที่เห็นด้วย และ มีความเห็นแตกต่างในมุมมองวิชาการ

Journal of Spatial Development and Policy ฉบับนี้เป็นปีที่ 1 ฉบับที่ 6 (พฤศจิกายน - ธันวาคม 2566) มุ่งเน้นการเผยแพร่ บทความทางด้านการพัฒนาพื้นที่ที่บูรณาการกับศาสตร์ต่าง ๆ ได้แก่ สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เกษตรศาสตร์ และงานทางด้านสหวิทยาการที่มุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่และผลักดันสู่การสร้างกรอบนโยบายการพัฒนาเชิงพื้นที่จากหลากหลายหน่วยงานและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งนี้ทางกองบรรณาธิการยินดีเป็นสื่อกลาง สำหรับนักวิจัย นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาทุกท่าน ที่ประสงค์จะตีพิมพ์เผยแพร่บทความของท่าน ซึ่งจะต้องผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละสาขาวิชาทางด้านสังคมศาสตร์อย่างเข้มข้น จำนวน 3 ท่าน จึงกล่าวได้ว่าบทความที่ทางวารสารพัฒนาเชิงพื้นที่และนโยบายได้เผยแพร่ไปนั้น มีมาตรฐานทางวิชาการ

กระผมในฐานะบรรณาธิการวารสาร จึงขอขอบคุณท่านผู้มีส่วนในการสร้างงานวิชาการเหล่านี้ นับตั้งแต่เจ้าของผลงาน ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้จัดการวารสาร และคณะกองบรรณาธิการ วารสารนี้ยังคงเป็นแหล่งรองรับผลงานดี ๆ ที่สร้างสรรค์เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาในประเด็นที่เกี่ยวข้องทางวิชาการแก่นักวิชาการ และวิญญูชนผู้สนใจโดยทั่วไป เพื่อเป็นประโยชน์แก่แวดวงวิชาการต่อไป ด้วยจิตคารวะและขอบคุณทุกท่าน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร แสงใส

บรรณาธิการ Journal of Spatial Development and Policy

สารบัญ

บทความวิจัย

ลาคอบบหอยรอก : แนวทางส่งเสริมผลิตภัณฑ์ขนมลาคอบบของกลุ่มอาชีพชนมลา บ้านศรีสมบุญ (หอยรอก) หมู่ที่ 2 ตำบลหูล่อง อำเภอปากพะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช <i>ธนาวิทย์ หวันกะเหริม, ภาณยู รัตนสุวรรณ, เดโช แชนน้ำแก้ว, เชษฐา มุทะหมัด, อุดมศักดิ์ เดโชชัย</i>	1-14
การวิเคราะห์พื้นที่สีเขียวเพื่อรองรับสังคมสูงวัย แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร <i>จิรภัทร วิทยาลัยสมบุญ, รลิตา ดาศรี</i>	15-30
การวิเคราะห์ศักยภาพความขึ้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าวนาปี ด้วยการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ <i>รลิตา ดาศรี, พันทิวา ศรีศิลป์, สุปรานี อินทร์สำราญ</i>	31-46
แนวทางการต่อยอดภูมิปัญญาสูปแต้มวัดไชยศรีในยุคดิจิทัล <i>ศิวกร โคตรทา, ภัทรพร วีระนาคินทร์, กิตติธัช สุวรรณเจริญ</i>	47-60
การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด <i>พระวินัย อานนุโท</i>	61-74

Crispy Roll Kanom La (La Krob Hoy Rark): Guidelines for promoting Crispy Roll Kanom La of Group of Ban Si Somboon (Hoy Rark), Village No. 2, Hu Tung Subdistrict, Pak Phanang District, Nakhon Si Thammarat Province

Thanawit Hwankarem¹ Pharanyu Rattanasuwan¹ Daycho Khaenamkhaew^{1*}
Chettha Muhamad¹ and Udomsak Dechocha¹

¹ Major of Community Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand

* Corresponding author. E-mail: Daycho_kha@nstru.ac.th

ABSTRACT

This qualitative research article aims (1) to investigate the techniques of making Crispy Roll Kanom La, (2) to analyze the challenges faced in its production, and (3) to propose strategies for promoting Crispy Roll Kanom La. The data collection methods employed in this study encompass interviews and participatory observations involving three groups: producers, consumers/distributors, and government officials engaged in promotion, totaling 16 participants. The content analysis revealed that the primary ingredients for Crispy Roll Kanom La include taro flour, glutinous rice flour, and sugar. Crucial equipment comprises a flour beating machine, a wooden pancake press, a frying pan, and a perforated tin for frying. The blending of ingredients follows individual household recipes. The pancakes are fried until they attain a golden yellow hue, then rolled and packaged for further distribution. Challenges encountered in making Crispy Roll Kanom La include the escalating cost of raw materials, excessive use of flour, reduced consumer demand due to the impact of the COVID-19 pandemic, outdated product labels and logos, as well as difficulties in preserving the tradition of making these pancakes. Strategies for promoting Crispy Roll Kanom La include organizing product displays and booths at various events, boosting sales through diverse promotions, and marketing products through online platforms. Moreover, all Crispy Roll Kanom La makers are encouraged to seek community product certification standards.

Keywords: Khanom La, Promotion Guidelines, Community Product

ลากรอบหอยรอก : แนวทางส่งเสริมผลิตภัณฑ์ขนมลากรอบของกลุ่มอาชีพขนมลา บ้านศรีสมบุญ (หอยรอก) หมู่ที่ 2 ตำบลหูล่อง อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ธนาวิทย์ หวันกะเหรัมย์¹ ภรณ์ยุ รัตนสุวรรณ¹ เดโช แชนน้ำแก้ว^{1*} เชษฐา มุทะหมัด¹ และ อุดมศักดิ์ เดโชชัย¹

¹ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ประเทศไทย

* Corresponding author. E-mail: Daycho_kha@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้การทำขนมลากรอบ (2) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาการทำขนมลากรอบ และ (3) เพื่อเสนอแนวทางส่งเสริมผลิตภัณฑ์ขนมลากรอบ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม คือ กลุ่มผู้ผลิต กลุ่มผู้บริโภค/ตัวแทนจำหน่าย และกลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ส่งเสริม รวมทั้งหมด 16 คน และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาด้วยการพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า องค์ความรู้การทำขนมลากรอบ วัตถุประสงค์หลักของขนมลา คือ แป้งมัน แป้งข้าวเจ้า และน้ำตาล อุปกรณ์ที่สำคัญ ได้แก่ เครื่องตีแป้ง ไม้พิบลา กระทะ และกระป๋องเจาะรู การผสมวัตถุดิบจะทำตามสูตรของแต่ละครัวเรือน การทอดขนมลาคือทอดจนขนมลาสุก ออกสีเหลืองนวล แล้วนำไปผึ่งแห้ง พร้อมทั้งจะบรรจุภัณฑ์ต่อไป สภาพปัญหาการทำขนมลากรอบ ได้แก่ ส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับราคาวัตถุดิบที่สูงขึ้น การผสมแป้งในอัตราที่มากเกินไป การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ทำให้ผู้บริโภคลดลง ราคาสินค้าและโลโก้ที่มีความล่าสมัย รวมทั้งปัญหาในการสืบทอดการทำขนมลากรอบ และแนวทางส่งเสริมผลิตภัณฑ์ขนมลากรอบ ได้แก่ ควรมีการจัดแสดงสินค้า ออกบูธในงานต่างๆ กระตุ้นสินค้าโดยการจัดโปรโมชั่นต่างๆ รวมถึงการส่งเสริมด้านการนำเสนอสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ ส่งเสริมให้ทุกกลุ่มที่ทำขนมลาขึ้นขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

คำสำคัญ: ขนมลา, แนวทางส่งเสริม, ผลิตภัณฑ์ชุมชน

© 2023 JSDP: Journal of Spatial Development and Policy

บทนำ

ประเพณีสารทเดือนสิบ เป็นเทศกาลทำบุญในวันแรม 1 ค่ำ ถึง วันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี เป็นงานบุญประเพณีของคนภาคใต้ในประเทศไทย โดยเฉพาะชาวนครศรีธรรมราช ที่ได้รับอิทธิพลมาจากทางศาสนาพราหมณ์ในด้านความเชื่อว่า บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว อาจจะตกไปอยู่ในภพภูมิที่ดี หรืออาจจะตกไปอยู่ในภพภูมิที่ไม่ดี ต้องชดใช้บาปกรรม ประเพณีสารทเดือนสิบจึงเปรียบเสมือนวันขนส่งบุญกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยมีพิธีกรรม 3 ขั้นตอน คือ การจัดหมรับ และยกหมรับ การฉลองหมรับและการบังสุกุล และการตั้งเปรตและการชิงเปรต (เกษร ผลจันทร์, 2560) ทั้งนี้การเตรียมอาหาร หรือการจัดหมรับเพื่อสิ่งของเครื่องใช้ บรรจุใส่กระบุง กระจาด ถาด หรือกะละมังมาเป็นภาชนะ ตกแต่งอย่างสวยงามด้วยดอกไม้ เพื่อนำไปถวายพระสงฆ์ ในช่วงประเพณีสารทเดือนสิบ เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว การจัดหมรับนั้น ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน แต่นิยมจัดเป็น 4 ชั้น ได้แก่ ชั้นล่างสุดจะบรรจุสิ่งของประเภทอาหารแห้ง ลงไว้ที่ก้นภาชนะ ได้แก่ ข้าวสาร เครื่องปรุงอาหารที่จำเป็น อาหารแห้ง เป็นต้น ชั้นที่สองจะบรรจุพืชผักผลไม้ที่เก็บไว้ได้นาน ใส่ขึ้นมาจากชั้นแรก ได้แก่ มะพร้าว ข้าวโพด อ้อย สะตอ เป็นต้น ชั้นที่สามจะบรรจุใส่สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ น้ำมันพืช หม้อ ยาสามัญประจำบ้าน เป็นต้น และชั้นบนสุดจะบรรจุด้วยขนมซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของสารทเดือนสิบ เป็นสิ่งสำคัญของการจัดหมรับ ได้แก่ ขนมพอง ขนมลา ขนมกง (ขนมไข่ปลา) ขนมบ้า และขนมดีซำ (ประสิทธิ์ รัตนมณี, 2551)

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ขนมลา” เป็นขนมสำคัญหนึ่งในห้าชนิดที่ใช้สำหรับการจัดหมรับ เพื่อนำไปถวายพระสงฆ์ในงานประเพณีบุญสารทเดือนสิบ เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เพราะเชื่อว่า ขนมลาเป็นสัญลักษณ์แทนอาหาร และแพร่พรรณเครื่องนุ่งห่ม เนื่องจากขนมลามีลักษณะเป็นเส้นสีทองบางๆ สายทับกันไปมาจนเหนียว

แน่น คล้ายๆ ผ้าแพรผืนหนา (สุดาวรรณ มีบัว, 2551) ประกอบกับในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีกลุ่มอาชีพชนมลาบ้านศรีสมบุญ (หอยรอก) หมู่ที่ 2 ตำบลหูล่อง อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นแหล่งที่ทำขนมลาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นแหล่งที่มีชื่อเสียง รสชาติดีและอร่อยที่สุด ขนมลาของกลุ่มอาชีพชนมลาบ้านศรีสมบุญ (หอยรอก) มีอยู่ 2 ชนิด คือ ลาเซ็ด และลาลอยมัน ปัจจุบันได้มีการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ขนมลาให้มีรูปแบบที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น ลาม้วน ลากรอบ ลางู เป็นต้น ขนมลากรอบจึงเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้รับคามนิยมมาก เนื่องจากมีลักษณะเป็นชิ้นสามารถรับประทานได้พอดีคำ (มณีรัตน์ รัตนพันธ์, 2556) แม้ในปัจจุบันนั้นได้มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ขนมลาเป็นจำนวนมากและมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นทุกวัน แต่ก็สามารถจำหน่ายได้ในเฉพาะช่วงสารทเดือนสิบเท่านั้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับจุดเด่นหรือสิ่งที่ต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ขนมลากรอบเพื่อความความต้องการหรือคามนิยมของตลาดทางภาคใต้หรือตลาดอื่นๆ เพื่อเสนอภาพสะท้อนปัญหาของการผลิตขนมลากรอบ เนื่องจากการรับรู้ขนมหรือผลิตภัณฑ์ขนมลากรอบยังมีกลุ่มผู้บริโภคจำกัดเฉพาะภาคใต้ ในขณะที่กลุ่มตลาดภาคกลาง ภาคอีสานหรือภาคเหนือ มีความต้องการสินค้าประเภทนี้ จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งในการส่งเสริมขนมลากรอบ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่อง ลากรอบหอยรอก : แนวทางส่งเสริมผลิตภัณฑ์ขนมลากรอบของกลุ่มอาชีพชนมลาบ้านศรีสมบุญ (หอยรอก) หมู่ที่ 2 ตำบลหูล่อง อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ขนมลาของกลุ่มอาชีพชนมลาบ้านศรีสมบุญ (หอยรอก) ให้มีเอกลักษณ์โดดเด่น ดึงดูดความสนใจของผู้บริโภค มีความแตกต่างจากคู่แข่ง และเกิดการจดจำของผู้บริโภค สามารถต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น นำไปผลิตได้จริงในปัจจุบัน ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเป็นการส่งเสริมรายได้ให้กับกลุ่มอาชีพชนมลาบ้านศรีสมบุญ (หอยรอก)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้การทำขนมลากรอบของกลุ่มอาชีพชนมลาบ้านศรีสมบุญ (หอยรอก)
2. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาการทำขนมลากรอบของกลุ่มอาชีพชนมลาบ้านศรีสมบุญ (หอยรอก)
3. เพื่อเสนอแนวทางส่งเสริมผลิตภัณฑ์ขนมลากรอบของกลุ่มอาชีพชนมลาบ้านศรีสมบุญ (หอยรอก)

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ 1) กลุ่มผู้ผลิต จำนวน 10 คน ได้แก่ สมาชิกกลุ่มอาชีพชนมลาบ้านศรีสมบุญ (หอยรอก) โดยการเลือกเจาะจงสมาชิกกลุ่มอาชีพชนมลาบ้านศรีสมบุญ (หอยรอก) ที่มีปัญหาในการทำขนมลากรอบและทำต่อเนื่องมาไม่ต่ำกว่า 10 ปี และยินดีให้ข้อมูล 2) กลุ่มผู้บริโภค/ตัวแทนจำหน่าย จำนวน 2 คน ได้แก่ บุคคลที่มาซื้อผลิตภัณฑ์ขนมลาโดยการเลือกเจาะจงบุคคลที่ซื้อขนมลาเป็นประจำ และซื้อเป็นจำนวนมากเพื่อจำหน่ายทั่วภาคใต้และภาคอื่นๆ อย่างต่อเนื่องไม่ต่ำกว่า 3 ปี และยินดีให้ข้อมูล และ 3) กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ส่งเสริม จำนวน 4 คน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน และนักวิชาการสาธารณสุข เป็นกลุ่มภาครัฐที่คอยให้การสนับสนุนและส่งเสริมการทำขนมลากรอบเป็นประจำและต่อเนื่อง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure interview Guideline) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อใช้สัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาเรื่อง ลากรอบหอยรอก: แนวทางส่งเสริมผลิตภัณฑ์ขนมลากรอบของกลุ่มอาชีพชนมลาบ้านศรีสมบุญ (หอยรอก) โดยอาศัยกรอบแนวคิดในการวิจัย และผลการสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเป็นแนวทางตามประเด็นการศึกษา และนำแบบเครื่องมือสร้างขึ้นได้ผ่านการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้รับจากสารหนังสือ บทความ สื่อสารสนเทศ ตลอดจนถึงเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องโดยการศึกษาเอกสาร

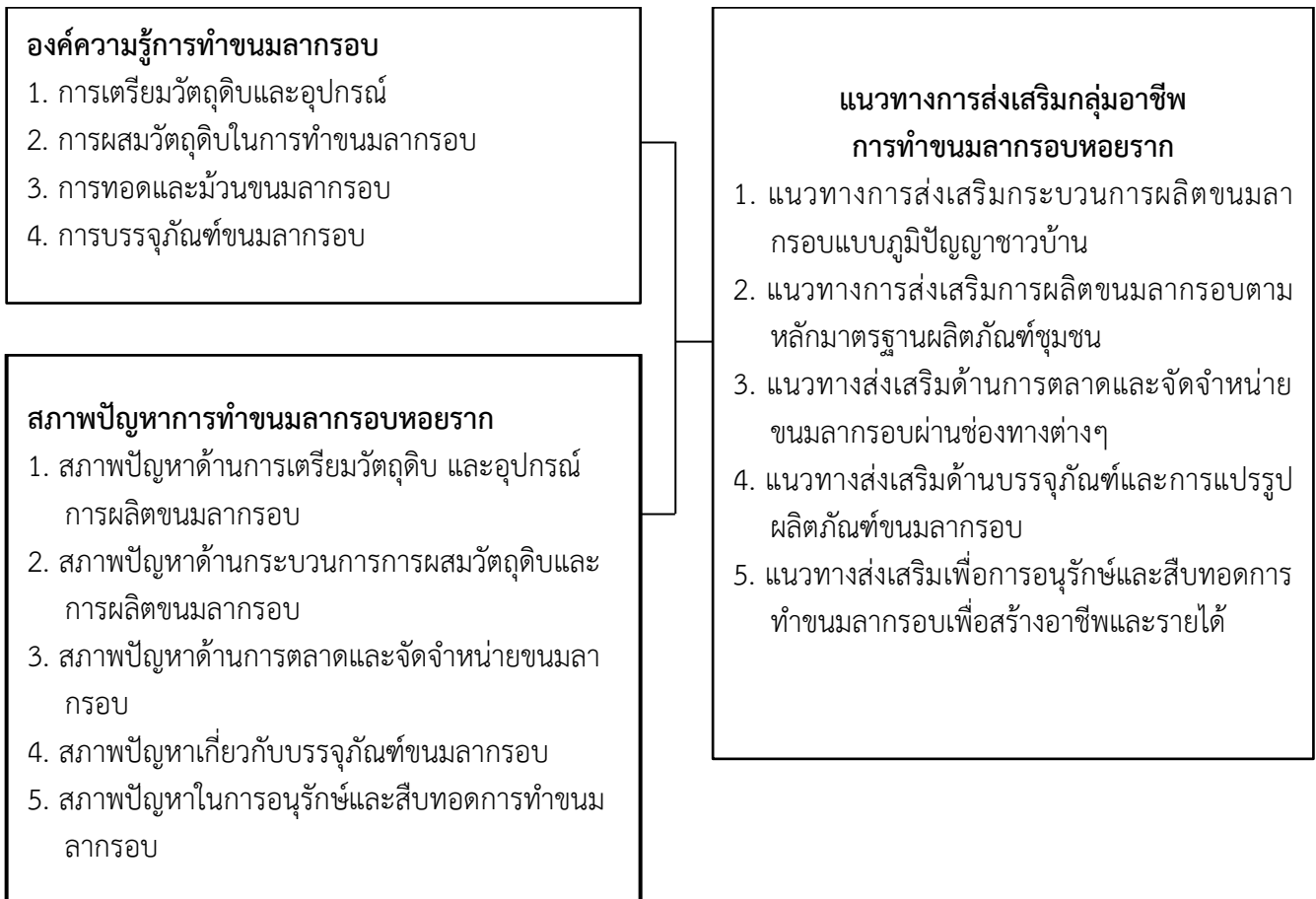
3.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ข้อมูลที่ได้จาก การสัมภาษณ์และจดบันทึกเก็บรวบรวมจากแหล่งข้อมูลโดยตรง ทั้งนี้เมื่อสร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้เก็บข้อมูลและดำเนินการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือไปยังผู้ให้ข้อมูล เพื่อทำการสัมภาษณ์ โดยกำหนดเวลาและสถานที่ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเข้าถึงข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) รวบรวมข้อมูลจากการจดบันทึกและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์และตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลทั้งเอกสารและการสัมภาษณ์ มาเรียบเรียงแล้ววิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอแบบพรรณนาความ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ลากรอบหอยรอก : แนวทางส่งเสริมผลิตภัณฑ์ขนมลากรอบ กรณีศึกษา กลุ่มอาชีพขนมลาบ้านศรีสมบูรณ์ (หอยรอก) หมู่ที่ 2 ตำบลหูล่อง อำเภอบางแพ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า

กลุ่มอาชีพขนมลาบ้านศรีสมบูรณ์ (หอยรอก) ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 ตำบลหูล่อง อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มอาชีพขนมลาบ้านศรีสมบูรณ์ (หอยรอก) เป็นแหล่งผลิตขนมลาแห่งสำคัญในจังหวัดนครศรีธรรมราชหรือในภาคใต้ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นแหล่งผลิตขนมลาที่มีชื่อเสียง เนื่องจากขนมลา โดยเฉพาะขนมลากรอบที่มีรสชาติดีและอร่อย ปัจจุบันได้มีการพัฒนาและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ขนมลากรอบให้มีรูปแบบที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ขนมลากรอบได้รับความนิยมมากเพราะมีลักษณะเป็นชิ้นที่สามารถรับประทานได้พอดีคำ

1. องค์ความรู้การทำขนมลากรอบของกลุ่มอาชีพขนมลาบ้านศรีสมบูรณ์ (หอยรอก)

1.1 ด้านการเตรียมวัตถุดิบและอุปกรณ์ในการทำขนมลากรอบ วัตถุดิบหลักๆ ในการทำขนมลากรอบจะประกอบด้วย แป้งข้าวเจ้า แป้งมัน น้ำตาล น้ำมัน และไข่ ส่วนอุปกรณ์ในการทำขนมลากรอบจะประกอบไปด้วย เครื่องตี แป้ง ไม้พับลา กระจงที่มีการเจาะรูขนาดเล็กๆ ตะหลิว กะละมัง กระทะ กาบมะพร้าว ถุงไว้ใส่ขนมลา และถ่วงใส่ขนมลา ซึ่งวัตถุดิบจะต้องคำนึงถึงคุณภาพและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำขนมลากรอบนั้นจะต้องมีความสะอาด

1.2 ด้านการผสมวัตถุดิบในการทำขนมลากรอบ จะต้องนำข้าวเจ้า กับข้าวมันมาผสมกันแล้วล้างให้สะอาด ก่อนที่จะแช่ในน้ำทิ้งไว้ประมาณ 3-4 ชั่วโมง เมื่อครบแล้วจึงรินน้ำออก พักข้าวไว้ในที่ร่มต่ออีก 3 วัน โดยทุกๆ วัน จะต้องนำข้าวมาล้าง เมื่อครบ 3 วันแล้ว นำข้าวที่ได้ใส่เครื่องโม่ แล้วค่อยๆ เติมน้ำลงไป ขั้นตอนถัดมานำมากรองด้วยผ้าขาวบาง เมื่อแป้งตกตะกอนก็นำแป้งไปบีบน้ำออก แล้วนำมาขนาดกับน้ำเชื่อมให้เข้าเป็นเนื้อเดียวกัน (ภาพที่ 2-6)

1.3 ด้านการทอดและม้วนขนมลากรอบ จะต้องนำไม้ชุบไข่แดงต้มสุกผสมน้ำมันเช็ดกระทะ แล้วนำแป้งที่ได้มาเทใส่กระจงที่เจาะรูเล็กๆ ไว้ จากนั้นก็เอามาสายบนกระทะที่ตั้งไฟระดับปานกลาง การสายนั้นจะต้องสายให้สม่ำเสมอ คนทอดจึงจำเป็นที่จะต้องมีการพลิกในทอด เมื่อสังเกตว่าเส้นขนมลาสุกออกสีเหลืองนวลแล้ว ให้ใช้ไม้แซะเอาขึ้นจากกระทะ แล้วนำไปม้วนตามที่ต้องการ (ภาพที่ 7-11)

1.4 ด้านการบรรจุภัณฑ์ขนมลากรอบ มีการใช้บรรจุภัณฑ์ที่มีหลายแบบ เช่น การใส่กระปุก การใส่ขวดโหล การใส่กล่องกระดาษ การใส่ถุงซิปล็อค การใส่ถุงซีล และการใช้ถุงธรรมดา ซึ่งการบรรจุภัณฑ์จะต้องคำนึงถึงความสะดวกในการบรรจุ จะต้องไม่มีความสกปรก ต้องใช้ ความระมัดระวังในการบรรจุ เพราะหากขนมลาที่บรรจุนั้นมีการแตกหัก จะทำให้เกิดความเสียหาย ต่อรูปลักษณ์ภายนอกของขนมลา (ภาพที่ 12-13)

ภาพที่ 2 การนำข้าวเจ้ากับข้าวมันมาผสมกัน

ภาพที่ 3 การแช่ในน้ำทิ้งไว้ประมาณ 3-4 ชั่วโมง

ภาพที่ 4 การรินน้ำออก

ภาพที่ 5 การผสมวัตถุดิบต่างๆ

ภาพที่ 6 การนำข้าวที่ได้ใส่เครื่องโม่
แป้งภาพที่ 7 การนำไม้ซุงไขแดงต้มสุก
ผสมน้ำมันซีดกระทะภาพที่ 8 การนำแป้งมาเทใส่
กระทะปิ้งที่เจาะรูไว้ภาพที่ 9 การสายบนกระทะที่ตั้งไฟ
ระดับปานกลางภาพที่ 10 การใช้ไม้แซะเอาขึ้นจาก
กระทะ

ภาพที่ 11 ขนมลากรอบก่อนแปรรูป

ภาพที่ 12 ขนมลากรอบ

ภาพที่ 13 การบรรจุภัณฑ์ขนมลา
กรอบ

2. สภาพปัญหาการทำขนมลากรอบของกลุ่มอาชีพชนมลาบ้านศรีสมบุญ (หอยรอก)

2.1 ด้านสภาพปัญหาด้านการเตรียมวัตถุดิบและอุปกรณ์การผลิตขนมลากรอบ ได้แก่ ราคาวัตถุดิบ เช่น ราคาของแป้ง และราคาของน้ำตาล ที่มีราคาไม่สม่ำเสมอในแต่ละรอบ ในส่วนของสภาพปัญหาด้านอุปกรณ์การผลิตของขนมลากรอบ มีพบเจอไม่มาก ส่วนมากจะเป็นในส่วนของเครื่องโม่แป้งที่ใช้งานมานาน อาจมีปัญหาทำให้ต้องซ่อมบ่อยและปัญหาแป้งที่ติดหนึบกับกะละมัง ทำให้ต้องใช้เวลานานในการชำระล้างอุปกรณ์เหล่านี้

2.2 ด้านสภาพปัญหาด้านกระบวนการการผสมวัตถุดิบและการผลิตขนมลากรอบ ส่วนใหญ่จะพบปัญหาเกี่ยวกับการผสมวัตถุดิบเข้าด้วยกัน เมื่อต้องผสมวัตถุดิบในปริมาณที่สูงกว่าปกติ เช่น ถ้าผสมแป้งมันมากเกินไปจะทำให้แป้งแข็ง การผสมน้ำตาลเข้ากับแป้งจะต้องผสมในปริมาณที่พอเหมาะ เพราะจะส่งผลต่อรสชาติของขนมลากรอบ ถัดมาจะพบปัญหาเกี่ยวกับการแซะแป้งที่นานเกินไป ทำให้เนื้อแป้งไม่เหมาะต่อการนำมาผสมกับวัตถุดิบอื่น

2.3 ด้านสภาพปัญหาด้านการตลาดและจัดจำหน่ายขนมลากรอบ ส่วนใหญ่เป็นปัญหาการถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ปัญหาเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ปัญหาการแพร่ระบาดของโควิด-19 ปัญหาด้านการขยายตลาดสู่ช่องทางออนไลน์ต่างๆ และปัญหาด้านราคาต้นทุนของวัตถุดิบ ในการทำขนมลาที่มีราคาสูงขึ้นเรื่อยๆ

2.4 ด้านสภาพปัญหาเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ขนมลากรอบ จะเกี่ยวข้องกับปัญหาด้านการบรรจุถุง เป็นส่วนใหญ่ รองลงมาจะเป็นปัญหาด้านสุขอนามัยในการบรรจุภัณฑ์ การห่อขนมลาตามความเหมาะสมของลักษณะสินค้า ความประณีตในการนำขนมลากรอบใส่บรรจุภัณฑ์ และปัญหาด้านฉลากสินค้าของขนมลากรอบ

2.5 ด้านสภาพปัญหาในการอนุรักษ์และสืบทอดการทำขนมลากรอบ จะเกี่ยวข้องกับการสืบทอดรุ่นต่อรุ่น แนะนำการทำผ่านการสาธิต การบอกกล่าว ซึ่งในปัจจุบันไม่ค่อยมีเยาวชนรุ่นใหม่ที่หันมาสนใจทำขนมลาอย่างจริงจัง และอิทธิพลของโรคระบาดก็เป็นปัญหาในการสืบทอดขนมลา เนื่องจากทำให้ประเพณีท้องถิ่นไม่สามารถจัดได้ และปัญหาสุดท้ายคือ ปัญหาต้นทุนในการผลิตที่สูงขึ้น ทำให้ร้านค้าบางร้านปิดถาวร และหันไปประกอบอาชีพอื่น ที่มีรายได้ดีกว่าการทำขนมลากรอบ

3. แนวทางการส่งเสริมกลุ่มอาชีพการทำขนมลากรอบของกลุ่มอาชีพขนมลาบ้านศรีสมบุญ (หอยรอก)

3.1 ด้านแนวทางการส่งเสริมกระบวนการผลิตขนมลากรอบแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน จะเกี่ยวกับการส่งเสริมด้านเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต รูปแบบการบรรจุภัณฑ์ ต้นทุนในวัตถุดิบ การกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมหรือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับขนมลา การจัดแสดงผลงาน นิทรรศการตามงานต่างๆ มีการอธิบาย สาธิต วิธีการทำขนมลา และการส่งเสริมต้นทุนในการประกอบการของผู้ผลิตขนมลากรอบ

3.2 ด้านแนวทางการส่งเสริมการผลิตขนมลากรอบตามหลักมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จะต้องมีการส่งเสริมให้ทุกกลุ่มผู้ผลิตยื่นขอการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมทั้งได้รับการรับรองมาตรฐานจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายในชุมชน และประสานงานต่อไปยังหน่วยงานภายนอกชุมชน มีการส่งเสริมด้านผลิตภัณฑ์ภายนอกให้ดูโดดเด่นเป็นที่ยอมรับในกลุ่มผู้บริโภค

3.3 ด้านแนวทางส่งเสริมด้านการตลาดและจัดจำหน่ายขนมลากรอบผ่านช่องทางต่างๆ จะเกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ต่อสาธารณชน ทั้งทางร้านค้า และทางช่องทางออนไลน์ นอกจากนี้ แต่ละร้านควรมีกลวิธีในการขายขนมลากรอบ เช่น มีโปรโมชั่นต่างๆ เพื่อเป็นการกระตุ้นยอดขายขนมลากรอบได้ดี

3.4 ด้านแนวทางส่งเสริมด้านบรรจุภัณฑ์และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ขนมลากรอบ จะเกี่ยวข้องกับการออกแบบ โลโก้ ฉลากสินค้า การมีบรรจุภัณฑ์ที่หลากหลาย การแปรรูปขนมลากรอบ โดยการตกแต่ง การเปลี่ยนสี การเปลี่ยนรูปทรง การใส่กลิ่น เปลี่ยนรสชาติ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบัน

3.5 ด้านแนวทางส่งเสริมเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดการทำขนมลากรอบเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ จะต้องเร่งกระทำอย่างจริงจัง การอนุรักษ์ควรมีหลากหลายวิธี ทั้งการออกบูธ การจัดแสดงโชว์ผลงาน การสาธิตขั้นตอนการทำงาน การถ่ายทอดลงผ่านช่องทางออนไลน์ โดยใช้สื่อ มีลิตมีเดียเป็นช่องทางในการนำเสนอขั้นตอนการทำงานขนมลา รวมไปถึงการนำเสนอแนวทางการแปรรูป การยืดอายุของผลิตภัณฑ์ขนมลา

อภิปรายผล

1. วิธีการทำขนมลากรอบของกลุ่มอาชีพขนมลาบ้านศรีสมบุญ (หอยรอก)

1.1 ด้านการเตรียมวัตถุดิบและอุปกรณ์ พบว่า วัตถุดิบหลักๆ ในการทำขนมลากรอบจะประกอบด้วย แป้งข้าวเจ้า แป้งมัน น้ำตาล น้ำมัน และไข่ ส่วนอุปกรณ์ในการทำขนมลากรอบจะประกอบไปด้วย เครื่องตีแป้ง ไม้พับลา กระจงที่มิด การเจาะรูขนาดเล็กๆ ตะหลิว กะละมัง กระทะ กาบมะพร้าว ถุงไว้ใส่ขนมลา และกล่องใส่ขนมลา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ประภัสสร พิริยะเพียรพรรณ (2550) ที่พบว่า วัตถุดิบที่ใช้ในการทำผลิตภัณฑ์ขนมลากรอบ ได้แก่ แป้งข้าวเจ้า แป้งข้าวเหนียว น้ำตาลทราย น้ำมันพืช เกลือป่น และน้ำตาลปีบ ส่วนอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำผลิตภัณฑ์ขนมลากรอบ ได้แก่ กระทะใบใหญ่ หม้อ แก๊สสปิกนิค ไม้หรือช้อนส้อมไว้เขี่ยขนมลาที่ทอดเสร็จแล้ว ผ้าชุบน้ำมันพืช และไข่แดงใช้ทากระทะเพื่อป้องกันไม่ให้ขนมลานั้นติดกระทะ ถาด ช้อนตักแป้ง และกระป๋องสแตนเลส ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ว่า การเลือกวัตถุดิบควรเลือกวัตถุดิบที่มีคุณภาพ ส่วนอุปกรณ์ควรเลือกใช้งานตามความเหมาะสม และความถนัดของแต่ละบุคคล

1.2 ด้านการผสมวัตถุดิบในการทำขนมลากรอบ พบว่า จะต้องนำข้าวเจ้า กับข้าวมันมาผสมกันแล้วล้างให้สะอาด ก่อนที่จะแช่ในน้ำทิ้งไว้ประมาณ 3-4 ชั่วโมง เมื่อครบแล้วจึงรินน้ำออก พักข้าวไว้ในที่ร่มต่ออีก 3 วัน โดยทุกๆ วัน จะต้องนำ

ข้าวมาล้าง เมื่อครบ 3 วันแล้ว นำข้าวที่ได้ใส่เครื่องโม่ แล้วค่อยๆ เติมน้ำลงไป ขั้นตอนถัดมานำมากรองด้วยผ้าขาวบาง เมื่อแบ่งตกตะกอนก็นำแบ่งไปบีบน้ำออก แล้วนำมาผัดกับน้ำเชื่อมให้เข้าเป็นเนื้อเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ทีมวิจัยโครงการการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใต้ วิทยาเขตหาดใหญ่, วิทยาเขตปัตตานี, วิทยาเขตภูเก็ต, วิทยาเขตตรัง และวิทยาเขตสุราษฎร์ธานี (2550) ที่พบว่า เตรียมแป้ง โดยใช้ข้าวเจ้าผสมกับข้าวเหนียว แขน้ำที่ทิ้งไว้ แล้วนำมาล้างให้สะอาดแล้วกรองด้วยตาข่ายให้พอสะอาด น้ำนำไปใส่ถุงกระสอบแล้วหมักทิ้งไว้อีก ใช้เครื่องโม่แบ่งบดต้องบดจนได้เนื้อแป้งที่เนียนละเอียด หลังจากนั้นนำแป้งที่ได้ใส่ในกะละมังกรองด้วยผ้าขาวบางอีกครั้ง ตั้งทิ้งไว้ให้แบ่งตกตะกอน แล้วรินน้ำใสๆ ออก นำมาห่อด้วยผ้าขาวบาง ใช้ไม้แบนๆ หรือขวดทับลงบนห่อแป้ง ไล่น้ำที่อยู่ในตัวแป้งให้แห้งสนิท นำแป้งที่ได้ผสมกับน้ำตาลจาก ตีให้เข้ากัน หากแป้งเหนียวจะใช้วิธีการเติมน้ำต้มสุกผสมในปริมาณเพียงเล็กน้อย เพื่อให้แป้งเหลวแล้วสามารถนำไปโรยเป็นเส้นได้ จ ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ว่า ในขั้นตอนการผสมวัตถุดิบจะต้องมีความสะอาด และใช้อุปกรณ์ต่างๆ อย่างระมัดระวัง

1.3 ด้านการทอดและมันขนมลากรอบ พบว่า จะต้องนำไม้ซุบไข่แดงต้มสุกผสมน้ำมันเช็ดกระทะ แล้วนำแป้งที่ได้มาเทใส่กระทะที่เจาะรูเล็กๆ ไว้ จากนั้นก็เอามาสายบนกระทะที่ตั้งไฟระดับปานกลาง การสายนั้นจะต้องสายให้สม่ำเสมอ คนทอดจึงจำเป็นที่จะต้องมีการพลิกในทอด เมื่อสังเกตว่าเส้นขนมลาสุกออกสีเหลืองนวลแล้ว ให้ใช้ไม้แซะเอาขึ้นจากกระทะ แล้วนำไปมันตาม ที่ต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ทีมวิจัยโครงการการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใต้ วิทยาเขตหาดใหญ่, วิทยาเขตปัตตานี, วิทยาเขตภูเก็ต, วิทยาเขตตรัง และวิทยาเขตสุราษฎร์ธานี (2550) ที่พบว่า เมื่อแป้งเซตตัวดีแล้ว ตั้งกระทะให้ไฟแรงปานกลาง พอกระทะร้อนได้ที่ จุ่มน้ำมันเตรียมไว้ เช็ดให้ทั่วกระทะ พร้อมกับตักแป้งใส่กระทะสแตนเลสที่เจาะรูไว้ แล้วนำมาโรยวนทับไปทับมาให้ทั่วกระทะ 2-3 รอบ เมื่อสังเกตเห็นแป้งเริ่มมีสีเหลืองทอง ให้ใช้ไม้แซะขนมลาขึ้นมาแล้วพับให้เป็นรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่วเอาขึ้นพักไว้จนเย็น ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ว่า ในขั้นตอนนี้จะใช้การสังเกตเป็นขั้นตอนหลักในการทอดขนมลา

1.4 ด้านการบรรจุภัณฑ์ขนมลากรอบ พบว่า มีการใช้บรรจุภัณฑ์ที่มีหลายแบบต้องใช้ความระมัดระวังในการบรรจุ เพราะอาจเกิดความเสียหาย ต่อรูปลักษณ์ภายนอกของขนมลา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุดถนอม ต้นเจริญ (2561) ที่พบว่า บรรจุภัณฑ์ควรมีการพัฒนาสินค้า บริการ บรรจุภัณฑ์ และป้ายฉลาก โดยให้มีการสื่อถึงจุดเด่นของท้องถิ่น มีคุณภาพทั้งด้านประโยชน์ใช้สอย รสชาติ ความสะอาด ปลอดภัย และความสะอาด ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ว่า การเลือกบรรจุภัณฑ์ที่ดี ควรเลือกให้เหมาะกับลักษณะของขนมลาที่นำมาบรรจุ

2. สภาพปัญหาการทำขนมลากรอบของกลุ่มอาชีพขนมลาบ้านศรีสมบูรณ์ (หอยรอก)

2.1 ด้านสภาพปัญหาด้านการเตรียมวัตถุดิบ และอุปกรณ์การผลิตขนมลากรอบ พบว่า ราคาวัตถุดิบ เช่น ราคาของแป้ง และราคาของน้ำตาล ที่มีราคาไม่สม่ำเสมอในแต่ละรอบ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศักดิ์ชาย เพ็ชรศรีทอง, อุดมศักดิ์ เดโชชัย, จิตติมา ดำรงวัฒนะ, เดโช แขน้ำแก้ว (2564) ที่พบว่า วัตถุดิบในการผลิตไม่เพียงพอ อุปกรณ์ขาดความทันสมัย ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ว่า ปรับเปลี่ยนแหล่งลงทุน หรือรวมตัวกันในการซื้อสินค้า เพื่อได้ราคาสินค้าที่ถูกกว่า

2.2 ด้านสภาพปัญหาด้านกระบวนการการผลิตวัตถุดิบ และการผลิตขนมลากรอบ พบว่า สภาพปัญหาด้านกระบวนการการผลิตวัตถุดิบและการผลิตขนมลากรอบ ส่วนใหญ่จะพบปัญหาเกี่ยวกับการผสมวัตถุดิบเข้าด้วยกัน เมื่อต้องผสมวัตถุดิบในปริมาณที่มากกว่าปกติ ถัดมาจะพบปัญหาเกี่ยวกับการแช่แป้งที่นานเกินไป ทำให้เนื้อแป้งไม่เหมาะต่อการนำมาผสมกับวัตถุดิบอื่น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุนิษา กลิ่นขจร (2558) ที่พบว่า ปัญหาด้านวัตถุดิบที่มีไม่เพียงพอในการผลิต ทำให้ให้การผลิตไม่มีความต่อเนื่อง และไม่มีเพียงพอต่อความต้องการของตลาด ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ว่า ควรมีการจัดสรรวัตถุดิบอย่างเป็นสัดส่วนก่อนที่จะผสมวัตถุดิบนั้นๆ

2.3 ด้านสภาพปัญหาด้านการตลาดและจัดจำหน่าย ขนมลากรอบ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการกวดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ปัญหาเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ปัญหาการแพร่ระบาดของโควิด-19 ปัญหาด้านการขยายตลาดสู่ช่องทางออนไลน์ต่างๆ และปัญหาด้านราคาต้นทุนของวัตถุดิบ ในการทำขนมลาที่มีราคาสูงขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ บุญทวารณ วิงวอน, วิลาศ พุ่มพิมล, อังคณา เชื้อเจ็ดตน, พูนฉวี สมบัติศิริ, พันสรวง อุดมพุทธิเมฆากุล และ วิภาณุช ไบศล (2563) ที่พบว่า ปัญหาความผันผวนทางการตลาดที่ต้องรองรับผลิตภัณฑ์เดียวกัน จากแหล่งผลิตอื่นๆ รวมทั้งความเชื่อของ

ประชาชนที่จะบริโภค ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ว่า ควรมีการขยายตลาดของขนมลาออกไป ทั้งทางพ่อค้าคนกลาง ตัวแทนจำหน่าย หรือผ่านช่องทางออนไลน์

2.4 ด้านสภาพปัญหาเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ขนมลากรอบ พบว่า จะเกี่ยวข้องกับปัญหาด้านการซีลถุงเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาจะเป็นปัญหาด้านสุขอนามัยในการบรรจุภัณฑ์ การห่อขนมลาตามความเหมาะสมของลักษณะสินค้า ความประณีตในการนำขนมลากรอบใส่บรรจุภัณฑ์ และปัญหาด้านฉลากสินค้าของขนมลากรอบ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อาทิตยา ปะทีเก และวรรณรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา (2562) ที่พบว่า ผู้ผลิตขาดความรู้ความสามารถในการทำตราสัญลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ และปัญหาบรรจุภัณฑ์ไม่สวย ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ว่า ควรจัดสรรหาบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนี้เข้ามาออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่มีความทันสมัย โดดเด่น เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน

2.5 ด้านสภาพปัญหาในการอนุรักษ์และสืบทอดการทำขนมลากรอบ พบว่า จะเกี่ยวข้องกับการสืบทอดรุ่นต่อรุ่น ซึ่งในปัจจุบันไม่ค่อยมีใครสนใจทำขนมลาอย่างจริงจัง และอิทธิพลของโรคระบาดก็เป็นปัญหาในการสืบทอดขนมลา เนื่องจากทำให้ประเพณีท้องถิ่นไม่สามารถจัดได้ และปัญหาสุดท้าย คือ ปัญหาต้นทุนในการผลิตที่สูงขึ้น ทำให้ร้านค้าบางร้านปิดถาวร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา ดาวรรดา วีระพันธ์, ศศมล ผาสุข, ปณณัรภัส ฤกษ์ภักดิ์, และธิดารัตน์ กุลณัฐรวงศ์ (2564) ที่พบว่า เกิดจากผู้ถ่ายทอดไม่มีรูปแบบ การรวบรวมเผยแพร่อย่างเป็นระบบ มักใช้การถ่ายทอดโดยการบอกเล่าและปฏิบัติต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น มักถ่ายทอดโดยการบอกเล่าในครัวเรือน ใช้การสอนจากประสบการณ์โดยตรง ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ว่า ควรมีการส่งเสริมการถ่ายทอดขั้นตอนการทำขนมลากรอบ อย่างเป็นองค์ประกอบ

3. แนวทางการส่งเสริมกลุ่มอาชีพการทำขนมลากรอบของกลุ่มอาชีพขนมลาบ้านศรีสมบุรณ์ (หอยราก)

3.1 ด้านการด้านแนวทางการส่งเสริมกระบวนการผลิตขนมลากรอบแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน พบว่า การส่งเสริมด้านเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต รูปแบบการบรรจุภัณฑ์ ต้นทุนในวัตถุดิบ การกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน และการส่งเสริมด้านทุนในการประกอบการของผู้ผลิตขนมลากรอบ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชนาธิป จันทร์เพ็ญ, สิริวิชญ์ ลอยเลื่อน, นานาเพี้ย นาวิ และภัทรวดี ชูแสง (2560) ที่พบว่า การใช้สี่ธรรมชาติดำทำขนมลานั้น สามารถทำได้ อีกทั้งขนมลายังมีความหอม นุ่ม หวาน และสีส้มสดใส ชวนให้รับประทาน ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ว่า ควรมีการพัฒนาในด้านรสชาติที่แปลกใหม่หรืออาจจะมีการตกแต่งหน้าขนมลาให้มีสีสันขึ้น

3.2 ด้านแนวทางการส่งเสริมการผลิตขนมลากรอบตามหลักมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน พบว่า จะต้องมีการส่งเสริมให้ทุกกลุ่มผู้ผลิตยื่นขอการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมทั้งได้รับการรับรองมาตรฐานจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายในชุมชน และประสานงานต่อไปยังหน่วยงานภายนอกชุมชน มีการส่งเสริมด้านผลิตภัณฑ์ภายนอกให้โดดเด่นเป็นที่ยอมรับในกลุ่มผู้บริโภค ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ บุญทวรรณ วิงวอน, วิลาศ พุ่มพิมล, อังคณา เชื้อเจ็ดตน, พูนฉวี สมบัติศิริ, พันสรวง อุดมพุทธิเมฆากุล และวิภาณุช ไบศล (2563) ที่พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้นำชุมชน รวมถึงผู้จัดหาวัตถุดิบทุกคน ได้มีการประสานงานมีส่วนร่วมในการคิดร่วมกัน ประเมิน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมกันแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง จนได้กระบวนการและแนวทางการส่งเสริมเกี่ยวกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และการสร้างข้อกำหนดเฉพาะของผลิตภัณฑ์ โดยมีการดำเนินการตามมาตรฐานข้อกำหนดของ มผช. ทำให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นในผลิตภัณฑ์ อีกทั้งคนในชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องดีขึ้น ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ว่า ควรมีการส่งเสริมให้กลุ่มขนมลาที่ยังไม่เคยได้เข้ารับการประเมินของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จะต้องได้เข้ารับการประเมินเพื่อเป็นมาตรฐานเดียวกัน

3.3 ด้านแนวทางการส่งเสริมด้านการตลาดและจัดจำหน่ายขนมลากรอบผ่านช่องทางต่างๆ ผลการศึกษาพบว่า ส่งเสริมเกี่ยวกับสื่อในการเผยแพร่ต่อสาธารณชน ทั้งทางร้านค้า และทางช่องทางออนไลน์ นอกจากนี้แต่ละร้านควรมีกวีธีในการขายขนมลากรอบ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พงศ์ประสิทธิ์ อ่อนจันทร์ (2555) ที่พบว่า ปัจจุบันมีการส่งเสริมต่อยอดเพื่อให้สอดคล้องกับแนวโน้มนโยบายของทางรัฐบาลที่มีการส่งเสริมกลุ่มอาชีพตามโครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ให้กับประชาชนในชุมชน และเพื่อขยายโอกาสในการจัดจำหน่ายอีกช่องทางหนึ่งไปยังตลาดทั้ง

ในประเทศและต่างประเทศ ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ว่า การส่งเสริมในการต่อยอดจะช่วยให้ขนมลาขยายตลาดได้อย่างรวดเร็วทั้งในประเทศและนอกประเทศ

3.4 ด้านแนวทางส่งเสริมด้านบรรจุภัณฑ์และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ขนมลารอบ พบว่า การออกแบบโลโก้ ฉลากสินค้า การมีบรรจุภัณฑ์ที่หลากหลาย การแปรรูปขนมลารอบ โดยการตกแต่ง การเปลี่ยนสี การเปลี่ยนรูปทรง การใส่กลิ่น เปลี่ยนรสชาติ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ จง บุญประชา (2553) ที่พบว่า พบว่า จุดแข็งของผลิตภัณฑ์ชุมชน คือ มีรูปแบบที่สวยงาม มีคุณภาพดี และมีราคาที่เหมาะสมกับคุณภาพ จุดอ่อนของผลิตภัณฑ์ชุมชน คือ มีรูปแบบสินค้าเดิมซ้ำๆ ขาดความแปลกใหม่ วัสดุไม่ค่อยมีคุณภาพ และราคาแพง ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ว่า ควรมีการส่งเสริมด้านบรรจุภัณฑ์ที่มีความทันสมัย เหมาะสม และมีต้นทุนที่ไม่แพงมากเกินไป

3.5 ด้านแนวทางส่งเสริมเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดการทำขนมลารอบเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ พบว่า ต้องเร่งกระทำให้จริงจัง การอนุรักษ์ควรมีหลากหลายวิธี ทั้งการออกบูธ การจัดแสดงโชว์ผลงาน การสาธิตขั้นตอนการทำ การถ่ายทอดลงผ่านช่องทางออนไลน์ โดยใช้สื่อ วัสดุมีเดียเป็นช่องทางในการนำเสนอขั้นตอนการทำขนมลา รวมไปถึงการนำเสนอแนวทางการแปรสภาพ การยืดอายุของผลิตภัณฑ์ขนมลา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พิราภรณ์ พันธุ์มณี (2560) ที่พบว่า การเกิดเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชน และยังเป็น การส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนดั้งเดิมกลายเป็นที่รู้จักในสังคมมากยิ่งขึ้น สามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชนได้ ส่งผลให้ชุมชนเกิดความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ และเกิดการพัฒนาศักยภาพของการผลิตได้อย่างยั่งยืน ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ว่า ควรมีการส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์การทำขนมลาอย่างจริงจัง เพราะอาชีพขนมลาเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ในช่วงเศรษฐกิจได้สูง

องค์ความรู้ใหม่

ความรู้ใหม่จากการวิจัยเรื่อง ลากรอบหอยรอก : แนวทางส่งเสริมผลิตภัณฑ์ขนมลากรอบของกลุ่มอาชีพขนมลา บ้านศรีสมบูรณ์ (หอยรอก) หมู่ที่ 2 ตำบลหูล่อง อำเภอบางแพ จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนี้

ภาพที่ 14 ความรู้ใหม่ของแนวทางส่งเสริมผลิตภัณฑ์ขนมลากรอบของกลุ่มอาชีพขนมลา บ้านศรีสมบูรณ์ (หอยรอก) หมู่ที่ 2 ตำบลหูล่อง อำเภอบางแพ จังหวัดนครศรีธรรมราช

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ลากรอบหอยรอก : แนวทางส่งเสริมผลิตภัณฑ์ขนมลากรอบของกลุ่มอาชีพขนมลาบ้านศรีสมบูรณ์ (หอยรอก) หมู่ที่ 2 ตำบลหูล่อง อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีสรุปผลการวิจัยดังนี้ องค์กรความรู้และวิธีการผลิตขนมลากรอบ การทำขนมลากรอบเริ่มต้นด้วยวัตถุดิบหลักคือ แป้งมัน แป้งข้าวเจ้า และน้ำตาล โดยใช้เครื่องตีแป้งในกระบวนการผสมส่วนผสมของวัตถุดิบ หลังจากผสมเนื้อแป้งให้ดีแล้ว จะนำไปทอดในกระทะหรือชุปบนไม้พื้ปลา จนขนมลากรอบสุกออกสีเหลืองนวล ขนมลากรอบที่ได้จากกระทะจะถูกนำมาผัดให้เป็นรูปลักษณะที่สวยงาม พร้อมทั้งจะถูกบรรจุในบรรจุภัณฑ์ต่อไป ในขณะที่ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในการผลิตขนมลากรอบ การเพิ่มราคาวัตถุดิบทำให้ต้นทุนในการผลิตขนมลากรอบเพิ่มขึ้น ปัญหาในการควบคุมการผสมแป้งในอัตราที่เหมาะสม หากผสมมากเกินไปอาจทำให้ขนมไม่ค่อยกรอบ การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้ตลาดลดลงเนื่องจากคนลดการออกไปซื้อของ ปัญหาเกี่ยวกับการออกแบบฉลากสินค้าและโลโก้ที่ต้องการการปรับปรุงเพื่อให้แตกต่างสินค้าคู่แข่ง การสืบทอดวิธีการทำขนมลากรอบในระดับชุมชนที่ไม่มีการฝึกอบรมอย่างเพียงพอ และแนวทางส่งเสริมผลิตภัณฑ์ขนมลากรอบ จัดแสดงสินค้าในงานนิทรรศการและตลาดชุมชน เพื่อเป็นโอกาสในการโปรโมทสินค้า กระตุ้นยอดขายขนมลากรอบโดยการจัดโปรโมชั่น เช่น ลดราคา ส่งเสริมการนำเสนอสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ออนไลน์หรือแพลตฟอร์มการขายสินค้า โดยเฉพาะในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาชุมชน ควรส่งเสริมให้ทุกกลุ่มที่ทำขนมลากรอบยื่นขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน การจัดโปรแกรมอบรมและสัมมนาเพื่อเพิ่มความรู้และทักษะในการผลิตและการตลาดสำหรับขนมลากรอบ เพื่อให้เกิดการพัฒนาของกลุ่มอาชีพที่ยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอจากการวิจัย

- 1.1 ควรมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ขนมลากรอบในรูปแบบที่หลากหลาย จะทำให้เป็นทางเลือกแก่ลูกค้าและผู้บริโภคในการตัดสินใจซื้อได้มากขึ้น
- 1.2 ควรมีการแปรรูปขนมลากรอบให้มีรสชาติแปลกใหม่มากขึ้นและตรงตามความต้องการของลูกค้าหรือผู้บริโภค จะทำให้สามารถจำหน่ายขนมลากรอบได้มากยิ่งขึ้น
- 1.3 ควรมีการปรับเปลี่ยนโลโก้หรือตราสินค้าของขนมลากรอบให้มีความทันสมัยเพื่อลูกค้าหรือผู้บริโภคเกิดการจดจำและนึกถึงขนมลากรอบที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 2.1 หน่วยงานในระดับพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ให้เกิดความยั่งยืนทั้งเรื่องนโยบาย งบประมาณ แรงงานกระบวนการจัดการ
- 2.2 สำนักงานพัฒนาชุมชนและสำนักอุตสาหกรรมฯ ในพื้นที่ ควรส่งเสริมและและยกระดับผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม เช่น ขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

3. ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 3.1 ควรทำการศึกษาเรื่อง การออกแบบผลิตภัณฑ์ขนมลากรอบ เพื่อให้มีความทันสมัยและน่าดึงดูดใจสำหรับลูกค้าหรือผู้บริโภค
- 3.2 ควรทำการศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจในการเลือกซื้อขนมลากรอบของลูกค้า เพื่อให้ทราบว่าจะต้องปรับปรุงด้านใด และนำไปสู่การปรับปรุงต่อไป
- 3.3 ควรทำการศึกษาเรื่อง นวัตกรรมที่ใช้ในการทำขนมลากรอบ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 และเพื่อให้สามารถพัฒนาการแปรรูปขนมลากรอบที่มีรูปแบบหลากหลายมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- เกษร ผลจันทร์. (2560). สารทเดือนสิบเมืองคอนฯ กุศโลบายที่แฝงมากับประเพณี ตัวอย่างคติความเชื่อ ภาคใต้ว่าด้วย ประเพณีสารทเดือนสิบ ที่ถ่ายทอดผ่านงานศิลปะ. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*, 37(2), 233-248.
- จง บุญประชา. (2553). *แนวทางการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทของที่ระลึก* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ชนาธิป จันทร์เพ็ญ, สิริวิชัย ลอยเลื่อน, นาชาเพ็ญ นาวิ และ ภัทรวิดี ชูแสง. (2560). *โครงการสะสมเรื่องขนมมาจากสี่ ธรรมชาติ*. สืบค้น 29 กรกฎาคม 2564. จาก https://sofiag7g.blogspot.com/2018/02/blog-post_12.html?fbclid=IwAR3UbjyRM9RPDf8xeNhFSRUVoCrNn0WFhKDWT9CMkw3XuiHnNcXr4l4wy.
- ดาวธดา วิระพันธ์, ศศมล ผาสุข, ปณณรภัส ถกถักดี และ ธิดารัตน์ กุลณัฐรวงศ์. (2564). ศึกษาสภาพปัญหา และแนวทาง ส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในเชิงวิทยาศาสตร์ของผลิตภัณฑ์อาหารชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 13(1), 156-168.
- ทีมวิจัยโครงการการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใต้ วิทยาเขตหาดใหญ่, วิทยาเขตปัตตานี, วิทยาเขตภูเก็ต, วิทยาเขตตรัง และวิทยาเขตสุราษฎร์ธานี. (2550). *การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใต้* (รายงาน การวิจัย). สงขลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลานครินทร์.
- บุญทวารธณ วิงวอน, วิลาศ พุ่มพิมล, อังคณา เชื้อเจ็ดตน, พูนฉวี สมบัติศิริ, พันสรวง อุดมพุทธิเมฆากุล และ วิภาณุช ไบศล. (2563). การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยการสร้างข้อกำหนดเฉพาะผลิตภัณฑ์ สมุนไพรตราผลของชมรมรักษาสสมุนไพรร ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, 13(1), 148-164.
- ประภัสสร พิริยะเพียรพรรณ. (2560). *การทำขนมลากรอบ*. สืบค้น 26 กรกฎาคม 2564. จาก http://cddata.cdd.go.th/cddkm/prov/km1_viewlist.php?div=49&action=view&kid=6425.
- ประสิทธิ์ รัตนมณี. (2551). วัฒนธรรมขนมลาปีวิหาร : การประกวด หมัรับ และแข่งขันปิ่นร้านเปรต. *วารสารรัฐสมิแล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*, 29(3), 17-24.
- พงศ์ประสิทธิ์ อ่อนจันทร์. (2555). *การทำขนมลา : วิถีชีวิตและภูมิปัญญาชุมชน*. สืบค้น 29 กรกฎาคม 2564. จาก <https://www.gotoknow.org/posts/386679?fbclid=IwAR3PeprLg305hMf0guuv1wvie68B5N5UsvmjXFynbvT2jYcGLMn6j9TiZE>.
- พิราภรณ์ พันธุ์มณี. (2560). ทำรำเซ็งกระต๊อบข้าวชาวหนองโน โอทอปมหาสารคามจากวิถีหัตถกรรมการจักสานสู่ทำรำ นาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์. *วารสารช่อพะยอม*, 28(2), 186-193.
- มณีรัตน์ รัตนพันธ์. (2556). *ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อขนมลากรอบ : กรณีศึกษาจังหวัดสงขลา* (รายงาน ผลการวิจัย). สงขลา: คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ศักดิ์ชาย เพ็ชรศรีทอง, อุดมศักดิ์ เดโชชัย, จิตติมา ดำรงวัฒนะ และ เดโช แขน้ำแก้ว. (2564). แนวทางส่งเสริมอาชีพแปรรูป ผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบของเกษตรกรรายย่อย บ้านหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่. *วารสารสังคมศาสตร์และ วัฒนธรรม*, 5(1), 33-46.
- สุดถนอม ต้นเจริญ. (2561). แนวทางการพัฒนาคุณภาพสินค้า OTOP ของวิสาหกิจชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*, 7(2), 155-166.
- สุดาวรรณ มีบัว. (2551). ประเพณีบุญสารทเดือนสิบเมืองนคร. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์*, 9(2), 220-229.
- สุนิษา กลิ่นขจร. (2558). การพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร บ้านเขานาใน ตำบลต้นยวน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ*, 8(2), 2643-2655.

อาทิตยา ปะทิกะ และ วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา. (2562). การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาการจัดการผลผลิตของกลุ่มเกษตรกร. *Veridian E-Journal, Silpakorn University* ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ, 12(2), 477-497.

Analysis of green space to support an aging society Bang Yi Khan Subdistrict, Bang Phlat District, Bangkok

Jirapat Wittayasomboon¹ and Rasita Dasri^{2*}

¹ Silpakorn University, Thailand

² Khon Kaen University, Thailand

* Corresponding author. E-mail: rasita.gis@gmail.com

ABSTRACT

Currently, the Bang Yi Khan subdistrict has less green space per capita than the standard set by the World Health Organization (WHO). This subdistrict is characterized by high population density and building density compared to other areas. Additionally, the working-age population in this area is higher than in other age groups. Soon, this demographic is expected to transition into a full-fledged elderly population. To address the challenges of an aging society, urban infrastructure management planning is essential. This research aims to analyze the potential of green spaces in the current area and identify areas with the potential for increasing green spaces for future activities, which play a significant role in elderly care. Analyzing suitable areas and the characteristics of good green spaces is crucial and cannot be overlooked. This research utilizes Potential Surface Analysis (PSA) to analyze the potential of areas, with variables determining suitable areas for creating green spaces for future activities.

Keywords: Green Space for Activities, Aging Society, Potential Surface Analysis, Geographic Information System

การวิเคราะห์พื้นที่สีเขียวเพื่อรองรับสังคมสูงวัย แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร

จิรภัทร วิทยาสมบูรณ์¹ และ รลิตา ดาศรี^{2*}

¹ มหาวิทยาลัยศิลปากร ประเทศไทย

² มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประเทศไทย

* Corresponding author. E-mail: rasita.gis@gmail.com

บทคัดย่อ

ปัจจุบันพื้นที่แขวงบางยี่ขัน มีพื้นที่สีเขียวต่อคนต่ำกว่าเกณฑ์ที่องค์การอนามัยโลก World Health Organization (WHO) กำหนด ซึ่งพื้นที่แขวงบางยี่ขันเป็นพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของประชากรและความหนาแน่นของอาคาร อยู่ในระดับที่สูง เมื่อเทียบกับพื้นที่ในเขตเดียวกัน อีกทั้งแนวโน้มของประชากรในช่วงวัยทำงาน อยู่ในอัตราที่สูงเมื่อเทียบกับคนในวัยอื่นๆ ซึ่งในอนาคตอันใกล้คนกลุ่มนี้จะกลายเป็นกลุ่มผู้สูงอายุเต็มตัว ทั้งนี้เพื่อการรับมือในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ จึงต้องมีการวางแผนบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานของเมือง โดยการวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่วิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่สีเขียวพื้นที่สีเขียวในปัจจุบัน และวิเคราะห์หาพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อการประกอบกิจกรรมในอนาคต ซึ่งมีบทบาทที่สำคัญต่อสังคมผู้สูงอายุอย่างมาก ซึ่งการวิเคราะห์หาพื้นที่ที่เหมาะสมและลักษณะของพื้นที่สีเขียวที่ต้นนั้น จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่มองข้ามไม่ได้ โดยงานวิจัยชิ้นนี้วิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ด้วยกระบวนการ Potential Surface Analysis (PSA) โดยมีปัจจัยเป็นตัวแปรเพื่อให้ได้มาซึ่งพื้นที่ที่เหมาะสมในการสร้างพื้นที่สีเขียวเพื่อการประกอบกิจกรรมในอนาคต

คำสำคัญ: พื้นที่สีเขียวเพื่อประกอบกิจกรรม, สังคมสูงวัย, การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่, ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

© 2023 JSDP: Journal of Spatial Development and Policy

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ โดยในปี พ.ศ. 2565 ประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปในประเทศไทย ขยับสัดส่วนเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ นั่นหมายถึงประชากร 1 ใน 5 คือผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่องค์การอนามัยโลก (WHO) และสหประชาชาติระบุว่าสังคมที่มีผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 20 ขึ้นไปถือเป็น “สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์” ผลการเข้าสู่สังคมสูงวัยของประเทศไทยมาจากการเปลี่ยนผ่านทางประชากรทั้งอัตราการเกิดหรือภาวะ การเจริญพันธุ์ลดลง ส่งผลให้วัยแรงงานลดลง และด้วยการพัฒนาในระบบสาธารณสุขโภชนาการพื้นฐาน โภชนาการ การศึกษา เศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางการแพทย์ ทำให้ประชากรมีอายุขัยเฉลี่ยมากขึ้น การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุนั้นจึงมีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง โดยอนันต์ อนันตกุล (2560) กล่าวว่า การรับมือกับสังคมสูงวัย อย่างเต็มรูปแบบของประเทศไทยในอนาคตอันใกล้ (Complete Aged Society) เป็นประเด็นที่ทำนายที่ทุกภาคส่วนของสังคมจะต้องให้ความสำคัญและร่วมมือกันขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กันทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ รวมไปถึงการเตรียมความพร้อมในระดับบุคคล และการเตรียมความพร้อมเชิงระบบเพื่อรองรับสังคมสูงวัย

สำหรับประเทศไทย รัฐบาลประกาศให้ “สังคมผู้สูงอายุเป็นวาระแห่งชาติ” และขับเคลื่อนตั้งแต่วันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2561 มีแผนปฏิบัติการผู้สูงอายุแห่งชาติครอบคลุมทั้งกลุ่มก่อนวัยสูงอายุ (25–59 ปี) ที่เน้นเตรียมการสู่การเป็นผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ การปรับสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับสภาพผู้สูงอายุ รวมถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติไม่มองผู้สูงอายุ

เป็นภาระ สำหรับผู้ที่อายุ 60 ปีขึ้นไป มีการจัดทำแผนการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวครอบคลุมผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงที่มีมากขึ้น เน้นการเสริมทักษะ จัดทำแผนบูรณาการด้านสุขภาพ และดูแลสุขภาพระยะยาวที่บ้านและในชุมชน ตามระดับความจำเป็น โดยปัจจุบันกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) มีการเปิดเผยว่าประเทศไทยได้เตรียมการรองรับสังคมผู้สูงอายุมาระยะหนึ่งแล้ว ทั้งการประกาศเป็นวาระชาติ การกำหนดแผนปฏิบัติการผู้สูงอายุแห่งชาติ โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2563 ได้กำหนดแนวทางมุ่งเน้นเรื่องสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืน ที่ขับเคลื่อนในทุกกระทรวง สำหรับในปี พ.ศ. 2565 โดยกรมกิจการผู้สูงอายุ (ผส.) ได้จัดทำแผนบูรณาการรองรับทั้งมิติคนก่อนวัยสูงอายุที่ต้องสร้างความรู้ความเข้าใจและตระหนักในการก้าวสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพ และมีวัยสูงอายุมีการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพให้มีความแข็งแรงด้านสุขภาพ มีความมั่นคงในการมีชีวิต มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม รวมถึงการจัดระบบสวัสดิการต่างๆรองรับ ซึ่งการที่จะมีสุขภาพที่ดีนั้นเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับการที่มีเมืองสุขภาวะที่ตีรวนด้วย โดยพนิท ภูจินดา และ ยศพล บุญสม (2559) ได้กล่าวถึงเมืองสุขภาวะไว้ว่า ต้องเป็นเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างภาวะแห่งการมีความสุขของประชากรเมือง ทั้งด้านสุขภาพกาย และสุขภาพจิต ประชากรเมืองมีร่างกายที่แข็งแรงและมีความสุขทางจิตใจภายใต้บริบทของความเป็นเมือง ห่างไกลจากมลภาวะที่เกินกว่าความสามารถในการรองรับตามปกติของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติได้ มีความเป็นอยู่ตามแรงผลักดันของสัญชาตญาณของความอยู่รอดเป็นหลัก มีการเคลื่อนไหวร่างกายอยู่ตลอดเวลาเพื่อทำกิจกรรมที่ใช้แรงในลักษณะของสังคมเกษตรกรรมในพื้นที่ชนบท แต่เมื่อสังคมมนุษย์พัฒนาสู่การเป็นสังคมเมือง มนุษย์ต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบความเป็นอยู่จากชนบทเข้าสู่เมือง ทำให้มนุษย์ต้องเผชิญกับความเครียดสูง เกิดการแย่งชิงทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้อยู่รอดในสังคมที่มีทรัพยากรจำกัด มีกฎระเบียบเคร่งครัด มีความเป็นอยู่แออัดอยู่ใกล้แหล่งมลพิษ ทำให้นำไปสู่การเกิดสุขภาวะที่มีลักษณะเฉพาะของประชากรเมือง เช่น ขาดแคลนพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจที่ได้มาตรฐาน ขาดกิจกรรมเคลื่อนไหวทางร่างกาย ขาดพื้นที่ส่งเสริมให้เกิดการมีสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมกายภาพที่ดี จนนำไปสู่ประเด็นปัญหาสุขภาพเมืองในที่สุด

ปัจจุบันกรุงเทพมหานครกำลังประสบปัญหาในเรื่องของการขาดแคลนพื้นที่สีเขียวอย่างมาก โดยอัตราพื้นที่สีเขียวต่อจำนวนประชากร คือ 7.49 ตารางเมตรต่อคน ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ที่องค์การอนามัยโลก (WHO) กำหนดไว้ที่ไม่ต่ำกว่า 9 ตารางเมตรต่อคน สิ่งนี้กระตุ้นให้หน่วยงานภาครัฐตระหนักและให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากยิ่งขึ้น จากการส่งเสริมผ่านแผนแม่บทยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) ซึ่งอยู่ในประเด็นการเติบโตอย่างยั่งยืน ได้กำหนดเป้าหมายพื้นที่ป่าและพื้นที่สีเขียวทั้งหมดไม่น้อยกว่าร้อยละ 55 ของพื้นที่ประเทศไทย โดยแบ่งเป็นพื้นที่สีเขียวที่เป็นป่าธรรมชาติ ร้อยละ 35 พื้นที่สีเขียวเพื่อการใช้ประโยชน์ร้อยละ 15 และป่าในเมืองและพื้นที่สีเขียวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและการเรียนรู้ร้อยละ 5 โดยถือว่าเป็นแนวโน้มที่ดีในด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม (ศุภกิจ พิทักษ์บ้านโจด, 2564)

พื้นที่แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด เป็นอีกพื้นที่หนึ่งของกรุงเทพมหานคร ที่แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มประชากรโดยรวมกำลังเข้าสู่สังคมสูงวัยแบบเต็มใบหรือสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ การวางแผนรับมือเพื่อรองรับแนวโน้มในอนาคตจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเรื่องของพื้นที่สีเขียวเพื่อประกอบกิจกรรม เพราะเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมสังคมสูงวัยในหลากหลายด้าน อาทิ ด้านสุขภาพกาย ด้านสุขภาพจิต การมีปฏิสัมพันธ์ของชุมชน การศึกษารังนี้จึงให้สนใจกับการศึกษาบริบทของพื้นที่ดังกล่าว เพื่อนำไปประกอบการวางแผนและวิเคราะห์ศักยภาพที่เหมาะสมสำหรับการสร้างพื้นที่สีเขียวในการประกอบกิจกรรมรองรับสังคมผู้สูงอายุในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่แขวงบางยี่ขัน
2. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่สีเขียวของพื้นที่แขวงบางยี่ขัน
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการออกแบบพื้นที่สีเขียวเพื่อการประกอบกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Qualitative Research) ด้วยการวิเคราะห์ความหนาแน่นของประชากรและอาคารในเขตแขวงบางยี่ขัน ผ่านการรวบรวมข้อมูลจากสำนักงานสถิติ และการสำรวจเก็บข้อมูลปฐมภูมิเชิงสังคม เพื่อหาความสัมพันธ์ของประชากรต่อพื้นที่สีเขียวในปัจจุบัน รวมถึงการวิเคราะห์หาแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและวิเคราะห์หาพื้นที่สีเขียวที่เหมาะสมที่สุด โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. แนวทางการศึกษา

ศึกษาหาความสัมพันธ์ของอัตราพื้นที่สีเขียวในปัจจุบันต่อจำนวนประชากร และหาแนวโน้มของช่วงอายุของประชากรในอนาคต เพื่อการเสนอพื้นที่สีเขียวให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในอนาคต และวิเคราะห์หาพื้นที่ที่มีศักยภาพมากที่สุดในการสร้างพื้นที่สีเขียว ผ่านปัจจัยที่กำหนดด้วยค่าคะแนน และระยะการเข้าถึง

2. การรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลประชากรที่นำมาวิเคราะห์หาแนวโน้มเป็นข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งเป็นข้อมูลที่เผยแพร่โดยหน่วยงานจากภาครัฐ (Open Data) ได้แก่ สำนักงานสถิติแห่งชาติ และสำนักงานเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นข้อมูลชุดปัจจุบันของปี พ.ศ. 2566 ประกอบด้วย

2.1 ข้อมูลประชากร จำแนกตามรายอายุและเพศ

2.2 ข้อมูลความหนาแน่นของอาคาร และการใช้ประโยชน์อาคาร

2.3 ข้อมูลปฐมภูมิเชิงสังคม อาทิ ตำแหน่งที่ตั้ง ถนนสายหลัก ถนนสายย่อย สถาบันราชการ สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และพื้นที่สีเขียวเพื่อการประกอบกิจกรรมเดิม

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการวิเคราะห์พื้นที่สีเขียวในแต่ละประเภท ผ่านกระบวนการตัดลอกจากแผนที่ หรือ Digitizing จากภาพถ่ายดาวเทียมด้วยระบบคอมพิวเตอร์ พบว่ามีพื้นที่สีเขียวเพื่อการประกอบกิจกรรมในเขตแขวงบางยี่ขัน มีอยู่เพียงร้อยละ 11.795 ของพื้นที่สีเขียวทั้งหมด จึงจะต้องหาพื้นที่ที่เหมาะสม และมีศักยภาพสูงสุด ในการสร้างพื้นที่สีเขียวเพื่อประกอบกิจกรรมเพิ่มขึ้นในเขตแขวงบางยี่ขัน ผ่านการกำหนดปัจจัยเพื่อการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ด้วยกระบวนการ Potential Surface Analysis (PSA)

โดยการวิเคราะห์ PSA มีเงื่อนไขเป็นปัจจัยที่ใช้วิเคราะห์ 6 ปัจจัยด้วยกัน โดยปัจจัยที่มีค่าถ่วงน้ำหนักมาก จะเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญสูงสุดลดหลั่นลงมาตามลำดับ และมีเงื่อนไขในเรื่องระยะการเข้าถึง โดยมีค่าคะแนนเป็นตัวกำหนดความเหมาะสมของระยะการเข้าถึงนั้นๆ ปัจจัยที่ใช้วิเคราะห์ที่มีระยะการเข้าถึงที่ใกล้ จะมีค่าคะแนนสูง ซึ่งได้แก่ ถนนสายหลัก สถาบันราชการ สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา เนื่องจากมีเจตนารมณ์ที่ต้องการให้มีการเข้าถึงได้หลายหลายรูปแบบ เช่น การเดินเท้า รถประจำทาง รถไฟฟ้า และต้องการให้พื้นที่ที่ใช้งานเป็นเวลา เช่น สถาบันราชการและสถาบันการศึกษา มีการใช้งานในบริเวณนั้นเพิ่มมากขึ้น เพื่อเพิ่มมิติที่หลากหลาย เพิ่มสายตาสอดส่อง ลดปัญหาอาชญากรรมในเวลาากลางคืน

ปัจจัยที่ใช้วิเคราะห์ที่มีระยะการเข้าถึงที่ไกล จะมีค่าคะแนนที่ต่ำ อาทิ ถนนสายย่อย ด้วยต้องการการเข้าถึงที่หลากหลาย ถนนสายย่อยเหมาะแต่การเดินทางด้วยการเดินในระยะที่สั้น และรถส่วนตัวในระยะที่ไกล อีกปัจจัยคือพื้นที่สีเขียวเพื่อการประกอบกิจกรรมเดิม ซึ่งมีความต้องการให้มีการกระจายตัวของพื้นที่สีเขียว โดยไม่ต้องการให้มีการกระจุกตัวอยู่ในบริเวณพื้นที่สีเขียวเดิม (ดูตารางที่ 1 ประกอบ) เพื่อวิเคราะห์หาพื้นที่ที่เหมาะสมกับการพัฒนาพื้นที่สีเขียวเพื่อประกอบกิจกรรม

4. การประเมินพื้นที่ที่มีศักยภาพด้วยปัจจัยตามค่าคะแนน (Rating) และค่าถ่วงน้ำหนัก (Weighting)

จากการเก็บข้อมูลของปัจจัยต่างๆ และวิเคราะห์ระยะการเข้าถึง มาวิเคราะห์หาศักยภาพของพื้นที่ (Potential Surface Analysis, PSA) เป็นเทคนิคที่สามารถประเมินวิเคราะห์เพื่อหาพื้นที่ที่เหมาะสมโดยใช้วิธีการซ้อนทับกันของแผนที่ (Overlay mapping) ซึ่งใช้ข้อมูลเชิงพื้นที่ในการวิเคราะห์ การคำนวณค่าคะแนนของแต่ละปัจจัยได้จากผลคูณระหว่างค่าถ่วงน้ำหนัก (Wi) ของปัจจัยแต่ละด้านกับค่าคะแนนของปัจจัยในแต่ละด้าน (Ri) รวมกัน ดังสมการ

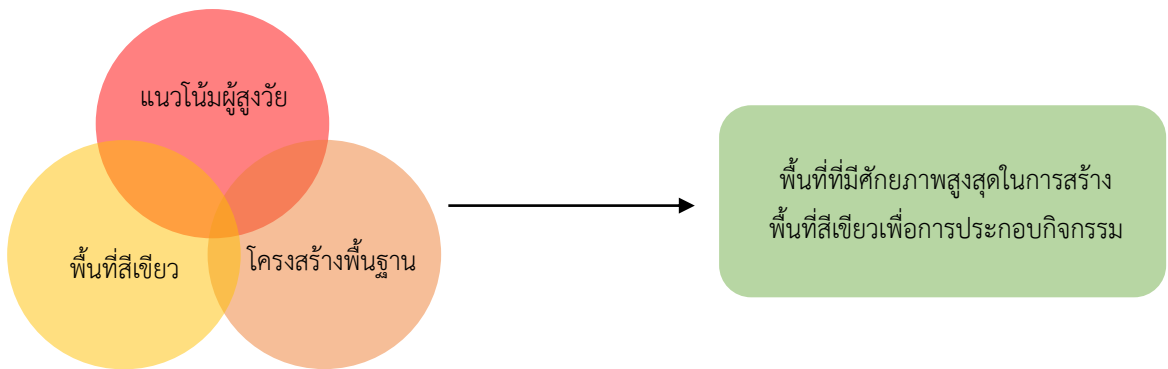
$$PSA = (W1 \times R1) + (W2 \times R2) + (W3 \times R3) + (W4 \times R4) + (W5 \times R5) + (W6 \times R6) \tag{1}$$

ตารางที่ 1 การกำหนดปัจจัย (ตัวแปร) ต่างๆ เพื่อการวิเคราะห์หาพื้นที่ที่เหมาะสม

ลำดับ (i)	ปัจจัยที่ใช้วิเคราะห์	ค่าถ่วงน้ำหนัก (Wi)	เงื่อนไข	ค่าคะแนน (Ri)
1	การเข้าถึงถนนสายหลัก	20	ระยะการเข้าถึง 0 – 100 เมตร	5
			ระยะการเข้าถึง 101 – 200 เมตร	3
			ระยะการเข้าถึง 201 – 500 เมตร	1
2	การเข้าถึงถนนสายย่อย	15	ระยะการเข้าถึง 0 – 100 เมตร	1
			ระยะการเข้าถึง 101 – 200 เมตร	3
			ระยะการเข้าถึง 201 – 500 เมตร	5
3	สถาบันราชการ	15	ระยะการเข้าถึง 0 – 100 เมตร	5
			ระยะการเข้าถึง 101 – 200 เมตร	3
			ระยะการเข้าถึง 201 – 500 เมตร	1
4	สถาบันการศึกษา	15	ระยะการเข้าถึง 0 – 100 เมตร	5
			ระยะการเข้าถึง 101 – 200 เมตร	3
			ระยะการเข้าถึง 201 – 500 เมตร	1
5	สถาบันศาสนา	15	ระยะการเข้าถึง 0 – 100 เมตร	1
			ระยะการเข้าถึง 101 – 200 เมตร	3
			ระยะการเข้าถึง 201 – 500 เมตร	5
6	พื้นที่สีเขียวประกอบกิจกรรมเดิม	20	ระยะการเข้าถึง 0 – 300 เมตร	1
			ระยะการเข้าถึง 301 – 500 เมตร	3
			ระยะการเข้าถึง 501 – 800 เมตร	5

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การทำพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงสุดในการสร้างพื้นที่สีเขียวเพื่อการประกอบกิจกรรมสำหรับการรับมือกับสังคมสูงวัยในอนาคต ซึ่งสามารถนำข้อมูลหรือแนวโน้มมาสังเคราะห์ร่วมกันจาก 3 ปัจจัย ได้แก่ แนวโน้มของประชากรสูงวัยในอนาคต พื้นที่สีเขียวทั้งหมด และระยะการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานของเมือง ซึ่งผลที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ที่ผ่านกระบวนการคำนวณค่าคะแนน และค่าถ่วงน้ำหนักแล้วนั้น จะได้อาซึ่งพื้นที่ที่เหมาะสมที่สุดหรือเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงสุดในการใช้เป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อการประกอบกิจกรรมในอนาคต

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิด

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่แขวงบางยี่ขัน

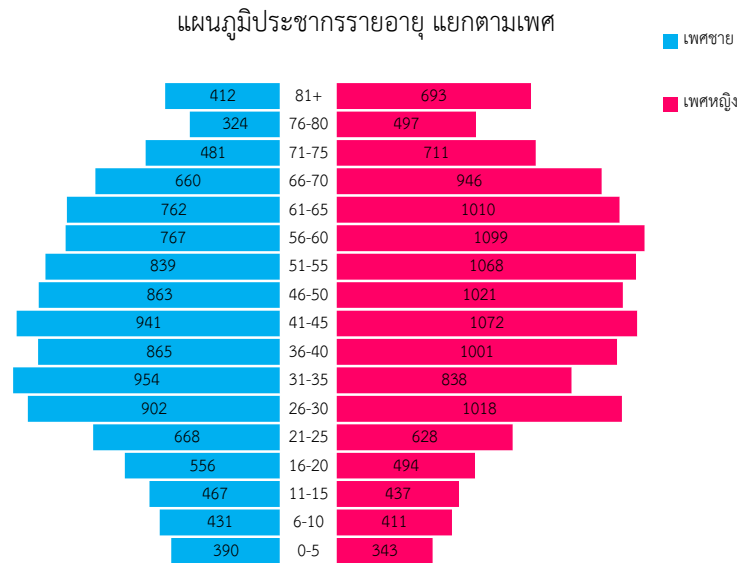
การคาดการณ์แนวโน้มประชากรในอนาคต เมื่อวิเคราะห์ความหนาแน่นของประชากร และความหนาแน่นของอาคารจากข้อมูลสถิติ เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2566 พบว่า พื้นที่แขวงบางยี่ขัน มีความหนาแน่นของประชากรอยู่ที่ 8,575 คนต่อตารางกิโลเมตร และความหนาแน่นของอาคารอยู่ที่ 6,416 คนต่อตารางกิโลเมตร (ดูตารางที่ 2 ประกอบ) ซึ่งเป็นจำนวนสูงสุดเมื่อเทียบกับแขวงอื่นๆ ในเขตบางพลัด

ตารางที่ 2 ความหนาแน่นของประชากร และความหนาแน่นของอาคาร

เขตแขวง	จำนวนประชากร (คน)	ความหนาแน่นของประชากร (คน/ตร.กม)	จำนวนอาคาร (หลัง)	ความหนาแน่นของอาคาร (หลัง/ตร.กม)
1. บางยี่ขัน	24,750	8,575	18,517	6,416
2. บางพลัด	21,478	6,516	11,344	3,441
3. อรุณอมรินทร์	19,436	7,047	17,415	6,314
4. บางบำหรุ	14,025	6,014	14,236	6,104
รวม	79,689	28,153	61,512	22,276

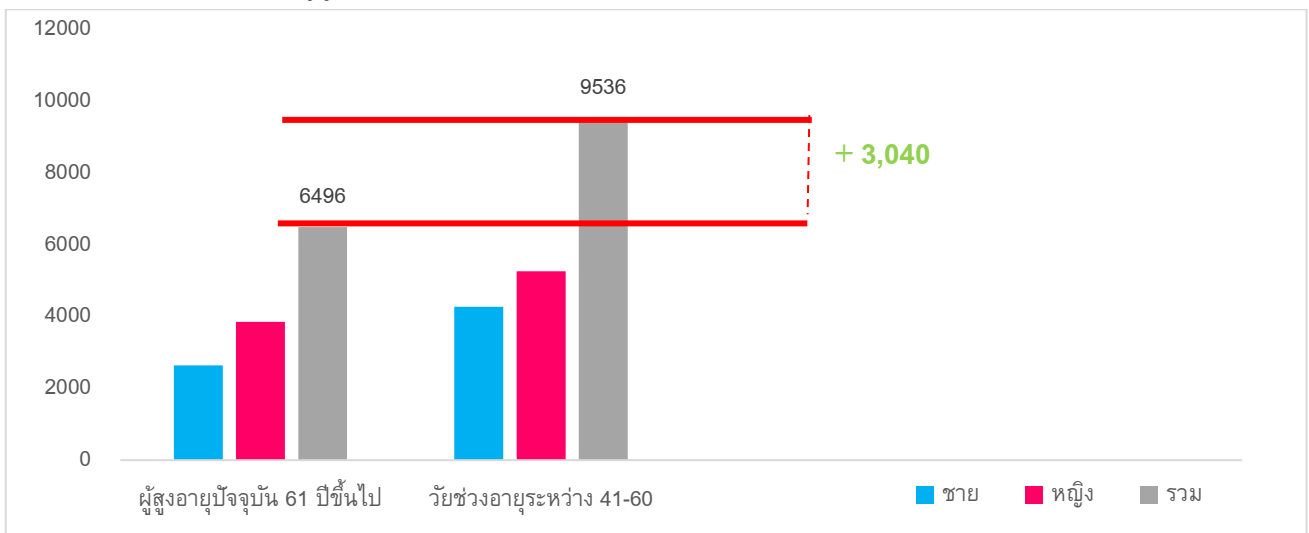
เมื่อนำจำนวนประชากรในแขวงบางยี่ขันในปี พ.ศ. 2555, 2560 และ 2565 มาเปรียบเทียบกับแนวโน้มของประชากรโดยรวม พบว่าประชากรโดยรวมมีแนวโน้มที่ลดลงทั้งเพศชายและเพศหญิง และในปี พ.ศ.2566 กลุ่มประชากร

ในช่วงอายุระหว่าง 41-60 ปี มีจำนวนสูงสุด อีกทั้งเป็นกลุ่มที่กำลังจะเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2581 ถึง 2586 หรือในอีก 15 ถึง 20 ปี ข้างหน้า

ภาพที่ 2 แสดงจำนวนประชากรรายอายุ แยกตามเพศ ปี พ.ศ. 2566

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนประชากรผู้สูงอายุในปัจจุบัน โดยเป็นข้อมูลในปี พ.ศ. 2566 และกลุ่มที่จะเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในอีก 15-20 ปี ข้างหน้า (อายุระหว่าง 41-60 ปี) มาเปรียบเทียบ พบว่าในปี พ.ศ. 2581-2586 (ดูภาพที่ 3 ประกอบ) จะมีประชากรกลุ่มผู้สูงอายุมากกว่าปัจจุบันถึง 3,040 คน โดยประมาณ

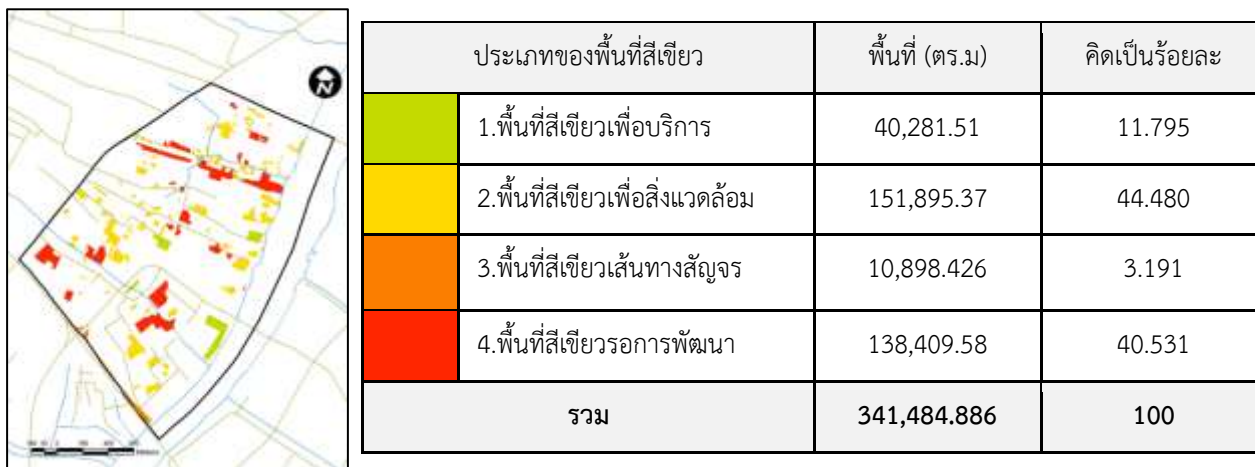

ภาพที่ 3 แสดงจำนวนประชากรผู้สูงอายุปัจจุบัน และอนาคต

2. ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่สีเขียวของพื้นที่แขวงบางยี่ขัน

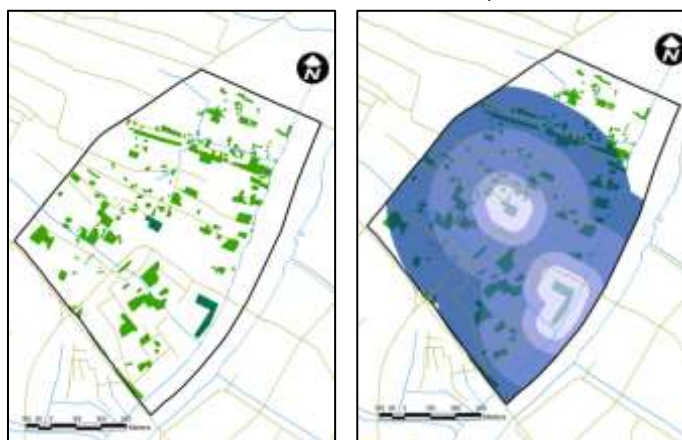
แขวงบางยี่ขันมีพื้นที่ทั้งหมด 2.886 ตารางกิโลเมตร และจากข้อมูลพื้นที่สีเขียวปี พ.ศ. 2566 พบว่ามีพื้นที่สีเขียวทั้งหมด 341,484 ตารางเมตร โดยเป็นประเภทของพื้นที่สีเขียวออกมาเป็น 4 ประเภท ได้แก่ พื้นที่สีเขียวเพื่อบริการ พื้นที่สีเขียวเพื่อสิ่งแวดล้อม พื้นที่สีเขียวเส้นทางสัญจร และพื้นที่สีเขียวรอกการพัฒนา จากข้อมูลแสดงให้เห็นถึงอัตราส่วนของพื้นที่สีเขียว

เขียวเพื่อบริการ อาทิ สวนสาธารณะ ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีการทำกิจกรรมต่างๆ ของคนในชุมชน มีเพียงร้อยละ 11.795 และจากแผนที่พบว่าพื้นที่เพื่อบริการไม่ครอบคลุมทั้งพื้นที่ (ดูภาพที่ 4 ประกอบ)

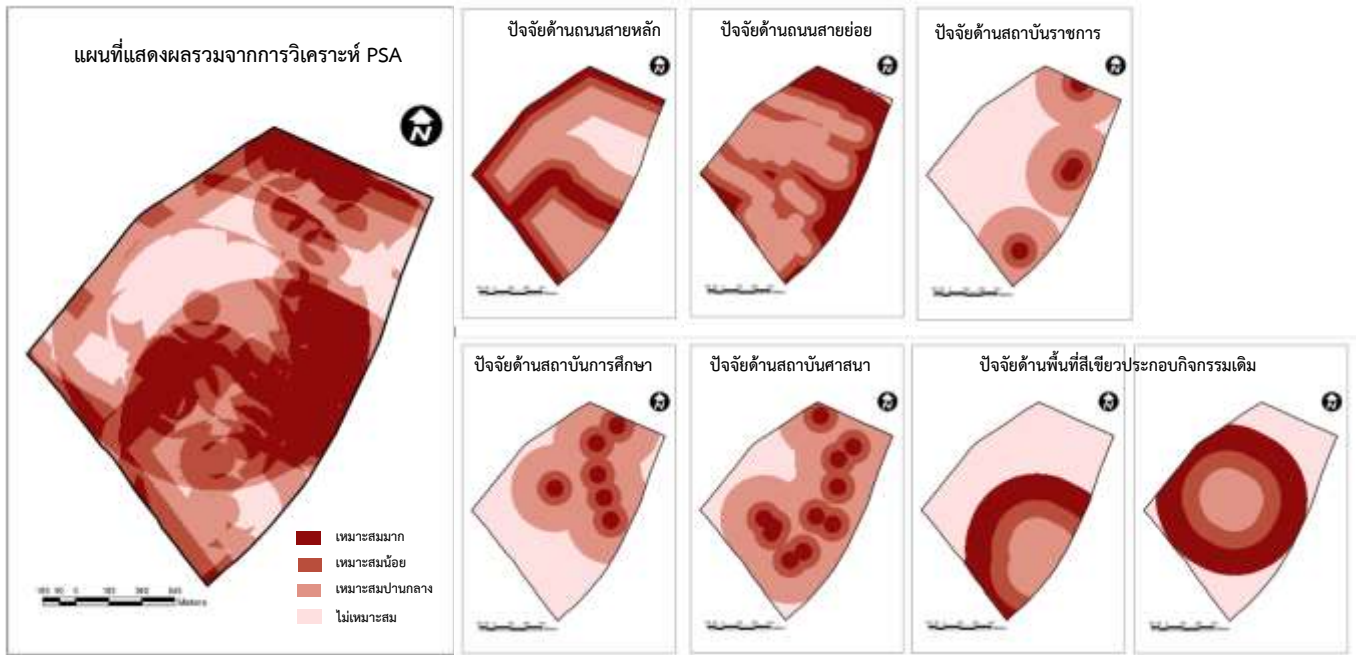
ภาพที่ 4 แผนที่แสดงตำแหน่ง และประเภทของพื้นที่สีเขียว (ข้อมูลปี พ.ศ. 2566)

ในปัจจุบันแขวงบางยี่ขันมีพื้นที่สีเขียวที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมอยู่ 2 แห่ง ได้แก่ สวนจรัญภิรมย์ และสวนหลวงพระราม 8 ซึ่งเป็นสวนสาธารณะที่อยู่ในพื้นที่ เมื่อวิเคราะห์ระยะการเข้าถึงของพื้นที่สีเขียวที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมในปัจจุบัน (ดูภาพที่ 5 ประกอบ) พบว่าในรัศมี 800 เมตร ถือว่าครอบคลุม ร้อยละ 80 โดยประมาณ

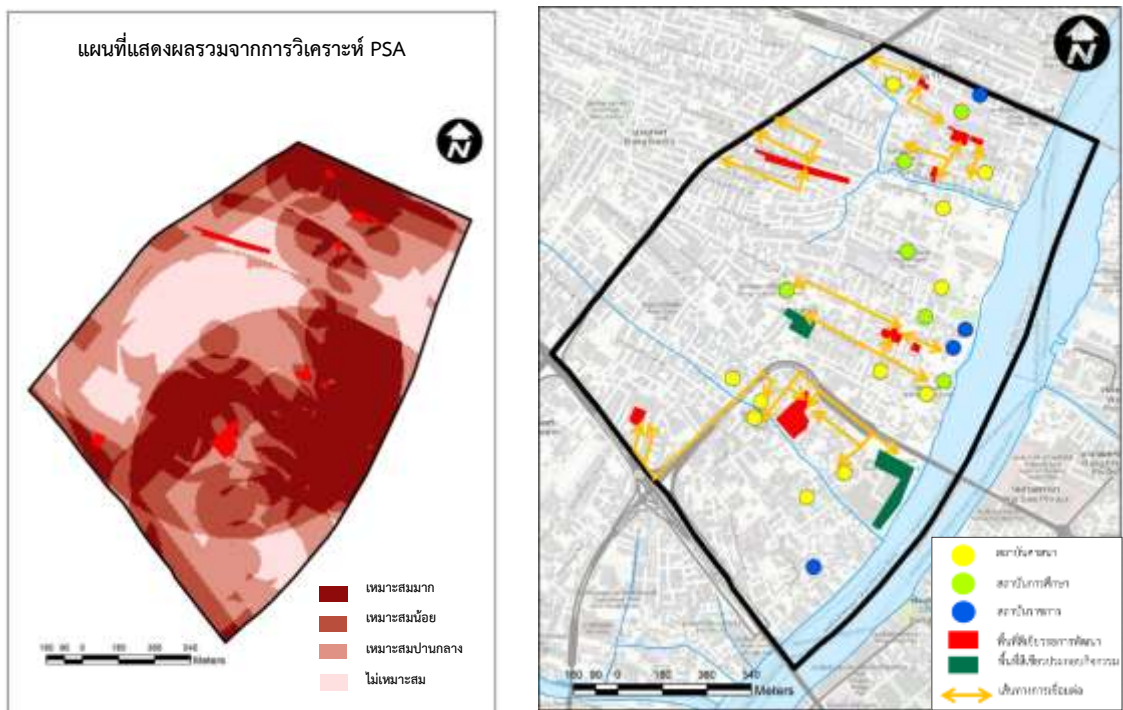
ภาพที่ 5 แสดงตำแหน่งพื้นที่สีเขียวเพื่อประกอบกิจกรรมปัจจุบัน (ซ้าย) และระยะการเข้าถึงในระยะ 800 เมตร (ขวา)

เมื่อนำข้อมูลพื้นที่สีเขียวทั้งหมดมาวิเคราะห์พบว่า แขวงบางยี่ขันมีพื้นที่สีเขียวทั้งหมดอยู่ที่ 341,484 ตารางเมตร โดยเป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อบริการ 40,281.51 ตารางเมตร คิดเป็นอัตราส่วนต่อคนเท่ากับ 1.627 ตารางเมตร โดยองค์การอนามัยโลก (WHO) ระบุว่าประชาชน 1 คน ต้องการพื้นที่สีเขียว 9 ถึง 15 ตารางเมตร ซึ่งพื้นที่แขวงบางยี่ขันมีพื้นที่สีเขียวเพื่อบริการไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับอัตราประชากร เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพ PSA ด้วยปัจจัยต่างๆ ผ่านการกำหนดระยะการเข้าถึงและถ่วงดุลน้ำหนัก (ดูภาพที่ 6 ประกอบ) ได้แก่ ปัจจัยด้านถนนสายหลัก ปัจจัยด้านถนนสายย่อย ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา ปัจจัยด้านสถาบันราชการ และปัจจัยด้านพื้นที่สีเขียวประกอบกิจกรรมเดิม โดยผลการวิเคราะห์ PSA ที่ได้มาซึ่งพื้นที่ที่เหมาะสมที่สุด จะจำแนกเป็น 4 ระดับ ซึ่งพื้นที่บริเวณสีที่เข้มที่สุดจะเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมที่สุด

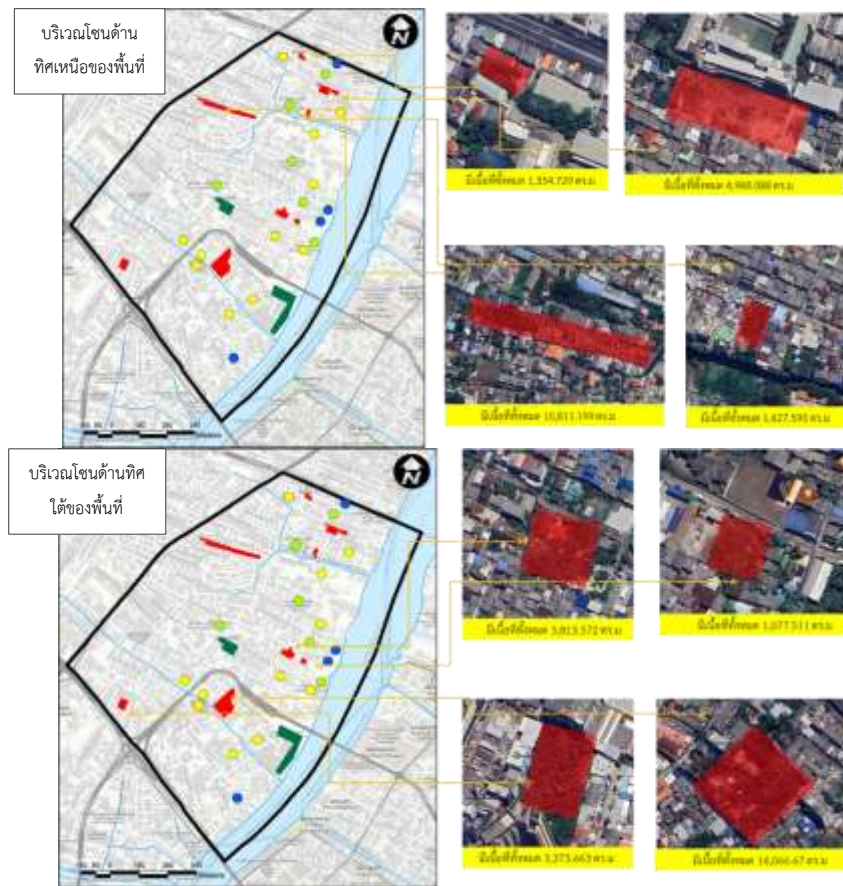

ภาพที่ 6 แผนที่แสดงผลการวิเคราะห์ PSA และปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์

เมื่อนำผลการวิเคราะห์มาซ้อนทับกับตำแหน่งพื้นที่สีเขียวรอการพัฒนา พบว่ามีพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อประกอบกิจกรรมทั้งหมด 8 จุด มีพื้นที่ทั้งหมดรวม 40,905.034 ตารางเมตร และสามารถเดินทางเชื่อมต่อไปยังสถานที่สำคัญอื่นได้ อาทิ สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา และสถาบันราชการ (ดูภาพที่ 7 และ 8 ประกอบ)

ภาพที่ 7 แผนที่แสดงตำแหน่งพื้นที่ที่เหมาะสม และเส้นทางการเชื่อมต่อของสถานที่สำคัญต่างๆ

ภาพที่ 8 แผนที่แสดงตำแหน่งของพื้นที่ที่เหมาะสมเทียบกับขนาดพื้นที่ (ตารางเมตร)

ภาพที่ 9 ความเชื่อมโยงของตำแหน่งพื้นที่ที่เหมาะสมกับสถานที่สำคัญ และชุมชนใกล้เคียง (ด้านทิศเหนือ)

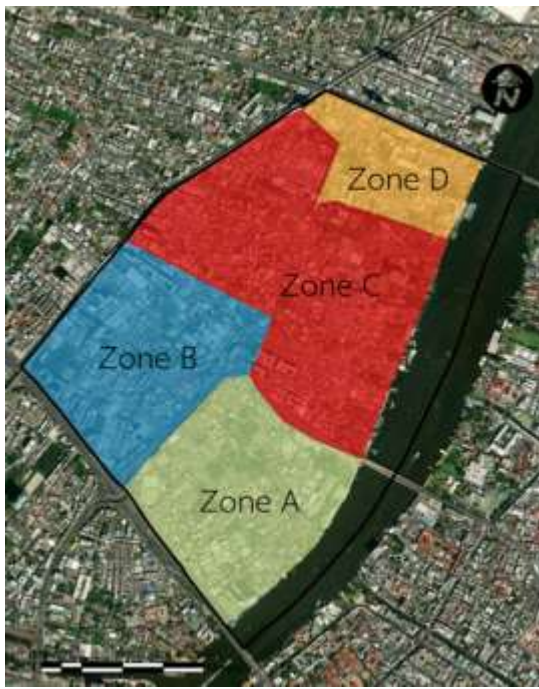
ภาพที่ 10 ความเชื่อมโยงของตำแหน่งพื้นที่ที่เหมาะสมกับสถานที่สำคัญ และชุมชนใกล้เคียง (ด้านทิศใต้)

จากการสำรวจ พบว่า ตำแหน่งของพื้นที่ที่เหมาะสมบริเวณทางด้านทิศเหนือของพื้นที่ มีอาณาเขตและความเชื่อมโยงกับชุมชนทั้งหมด 3 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนวัดสิงห์ ชุมชนวัดทอง และชุมชนวันภคินีนาถ (ดูภาพที่ 9 ประกอบ) และอยู่ใกล้เคียงกับสถานที่สำคัญ 6 แห่ง ได้แก่ MRT สิรินคร วิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการสยาม วัดเปาโรหิตย์ วัดทอง โรงเรียนเขมะ สิรินคร และวัดภคินีนาถวรวิหาร ส่วนตำแหน่งของพื้นที่ที่เหมาะสมบริเวณทางด้านทิศใต้ของพื้นที่มีอาณาเขตและความเชื่อมโยงกับชุมชนทั้งหมด 7 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนสะพานไม้ ชุมชนโค้งถ่าน ชุมชนวัดคฤหบดี ชุมชนวัดดาวดึงษาราม ชุมชนบ้านปูน และชุมชนวัดสุวรรณมงคล (ดูภาพที่ 10 ประกอบ) และอยู่ใกล้เคียงกับสถานที่สำคัญ 5 แห่ง ได้แก่ สวนจรัญภิรมย์ วัดน้อยนางหงส์ วัดบางยี่ขัน วัดคฤหบดี (พระอารามหลวง) และสวนหลวงพระราม 8

จากภาพที่ 9 และ ภาพที่ 10 วงกลมสีฟ้า หมายถึงตำแหน่งของสถานที่สำคัญหรือจุดเปลี่ยนถ่ายการเดินทางที่สำคัญของพื้นที่ และ วงกลมสีส้ม หมายถึงตำแหน่งของชุมชนต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่

การเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ของอายุของคนในชุมชน โดยการลงพื้นที่สำรวจในแต่ละชุมชน ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 โชน (ดูภาพที่ 11 ประกอบ) โดยกลุ่ม Baby Boomer จะอยู่ในช่วงอายุ 54 ถึง 72 ปี Gen X จะอยู่ในช่วงอายุ 38 ถึง 53 ปี Gen Y จะอยู่ในช่วงอายุ 21 ถึง 37 ปี Gen Z จะอยู่ในช่วงอายุ 8 ถึง 20 ปี อ้างอิงเกณฑ์ข้อมูลการแบ่งช่วงอายุจากกรมสุขภาพจิต

จากการสำรวจช่วงอายุในแต่ละโชน ชี้ให้เห็นว่ากลุ่ม Gen X ในปัจจุบัน ซึ่งมีอายุ ระหว่าง 38 ถึง 53 ปี เป็นคนกลุ่มใหญ่ที่สุดในทุกโชน จึงสอดคล้องกับข้อมูลสถิติประชากรจากการวิเคราะห์ในอีก 15 ถึง 20 ปีข้างหน้าที่จะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัวและชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพื้นที่สีเขียวเพื่อการประกอบกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ

ภาพที่ 11 ผลการสำรวจข้อมูลแต่ละช่วงอายุในพื้นที่ศึกษา

3. แนวทางการออกแบบพื้นที่สีเขียวเพื่อการประกอบกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ

การออกแบบพื้นที่สีเขียวสำหรับการใช้งานของผู้สูงอายุในพื้นที่ที่แสดงไว้ข้างต้น จะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยและความสะดวกในการเข้าถึงเป็นสำคัญ (ดูภาพที่ 12 ประกอบ) อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับลูกหลาน รายละเอียดดังนี้

3.1 ทางเดินมีลักษณะเหมาะสมและปลอดภัย ทางเดินเป็นจุดเชื่อมต่อกจากพื้นที่หนึ่งไปอีกพื้นที่หนึ่ง การสร้างทางเดินโดยเฉพาะให้เด็กหรือผู้สูงอายุใช้งาน ต้องเน้นความปลอดภัยเป็นหลัก โดยใช้วัสดุที่มีลักษณะไม่ขรุขระ และไม่ลื่นมองเห็นได้ชัดเจน มีความคดเคี้ยวหรือความโค้งไม่มาก สำหรับทางเดินที่มีความต่างระดับ ควรทำเป็นทางลาดโดยมีความชันอยู่ที่ 1 ต่อ 12 (ความสูง 1 หน่วยต่อความยาว 12 หน่วย) เช่น ทางลาดมีความสูง 1 เมตร ต้องมีความยาวขั้นต่ำ 12 เมตร และในจุดที่มีความต่างระดับต้องทำสีให้เห็นได้ชัดเจน

3.2 หลีกเลี้ยงต้นไม้หรือวัตถุที่เป็นอันตรายในพื้นที่สวน สำหรับสวนที่ต้องการใช้ให้เป็นมุมพักผ่อน นั่งเล่น วิ่งหรือทำกิจกรรมสำหรับเด็กและผู้สูงอายุ ควรจัดตกแต่งด้วยไม้ดอกหรือไม้ประดับที่เป็นมิตรต่อกลุ่มคนเหล่านั้น ไม่มียาง ไม่มีกลิ่นหรือการสัมผัสที่เป็นอันตราย รวมทั้งควรเก็บอุปกรณ์ดูแลสวนไว้ให้เป็นระเบียบ และมิดชิด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดกหยิบจับมาเล่นจนเกิดอันตรายได้

3.3 ศาลาหรือเก้าอี้ เพื่อให้ผู้สูงอายุหรือเด็กสามารถนั่งพักภายในสวนได้ โดยเฉพาะสวนที่มีพื้นที่บริเวณกว้าง ควรมีเก้าอี้หรือศาลาไว้สำหรับการนั่งพักโดยต้องมองเห็นได้ชัดเจน ควรมีหลังคาบังแดดบังฝนได้ และมีมืองศาของหลังคาที่ลาดเอียงเพื่อการระบายน้ำฝนได้อีกทั้งต้องไม่อยู่ในมุมอับหรือลับตาผู้อื่น และควรตั้งอยู่กระจายให้ครอบคลุมทั้งพื้นที่ เพื่อความสะดวกรวดเร็วต่อการใช้งาน

ภาพที่ 12 ทางเดินที่มีความต่างระดับ (ซ้าย) และศาลาพักผ่อนกลางสวน (ขวา)

อภิปรายผล

เป้าหมายของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร และวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่สีเขียว เพื่อการเสนอแนะพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงสุด ในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวสำหรับประกอบกิจกรรมรองรับสังคมสูงวัย เป็นในการประกอบกิจกรรมสำหรับรองรับสังคมสูงวัยในอนาคต ปัจจุบันแขวงบางยี่ขันมีความหนาแน่นของทั้งอาคารและประชากรที่หนาแน่นมาก แต่พื้นที่สีเขียวเพื่อการประกอบกิจกรรมไม่มีทิศทางที่จะพัฒนาตามแนวโน้มที่กล่าวมาข้างต้น โดยแขวงบางยี่ขันจะมีประชากรสูงวัยเพิ่มขึ้นอีกจำนวนมากในอีก 15 ถึง 20 ปีข้างหน้า จากประชากรในช่วงอายุตั้งแต่อายุ 41 ถึง 60 ปีที่มีจำนวนมากกว่าทุกกลุ่มอายุ สอดคล้องกับการศึกษาของ อนันต์ อนันตกุล (2560) ที่กล่าวไว้ว่าประเทศไทยจะเป็น “สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์” (Complete Aged Society) ในปี พ.ศ. 2564 และเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” (Super Aged Society) ภายในปี พ.ศ. 2578 โดยประมาณการว่าจะมีประชากรสูงวัยเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 30 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ซึ่งถือว่าการเปลี่ยนระดับที่รวดเร็วมากเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ เพราะเหตุนี้จึงเห็นได้ถึงแนวโน้มในอนาคตที่จะต้องมีการรองรับสังคมผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในเรื่องของพื้นที่สีเขียวเพื่อประกอบกิจกรรม ให้มีครอบคลุมทั้งพื้นที่ เข้าถึงสะดวก ซึ่งผลการศึกษาพบว่า มีพื้นที่เหมาะสมตามศักยภาพดังกล่าวกระจายอยู่ในพื้นที่ทั้งหมด 8 แห่ง สอดคล้องกับการศึกษาของ สรัสวดี โรจนกุล (2565) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการใช้เวลาเดินทางของคนในเมือง มุ่งเน้นให้คนในเมืองใช้เวลาในการเดินทางให้น้อยลง ทำให้ประชาชนสามารถเดินทางไปถึงจุดหมายปลายทางได้ภายใน 15 นาที ไม่ว่าจะเป็นการออกไปซื้อของ ไปติดต่อหน่วยงานต่างๆ ไปสวนสาธารณะ ไปทำงาน ไปโรงเรียน โดยให้ประชาชนเลือกใช้การเดินทางด้วยการเดิน การใช้จักรยาน หรือระบบขนส่งสาธารณะ ลดการใช้รถยนต์ส่วนบุคคล และจากการสำรวจโครงสร้างพื้นฐานด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) และการวิเคราะห์ผ่านกระบวนการ Potential Surface Analysis PSA ชี้ชัดได้ว่า ตำแหน่งของพื้นที่สีเขียวเพื่อการประกอบกิจกรรมที่เหมาะสม อีกทั้งตอบสนองพฤติกรรมของคนในชุมชนนั้น ควรจะอยู่ห่างจากโครงสร้างพื้นฐานของเมืองและชุมชนไม่เกิน 500 เมตร เพื่อความเข้าถึงที่สะดวกและเป็นการกระตุ้นการใช้งานพื้นที่สีเขียวมากยิ่งขึ้น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของสังคมผู้สูงอายุในอนาคต เป็นไปตามนโยบายของภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากยิ่งขึ้นจากการสนับสนุนและส่งเสริมผ่านแผนแม่บทยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) ซึ่งอยู่ในประเด็นการเติบโตอย่างยั่งยืนด้วยการกำหนดเป้าหมายพื้นที่ป่าและพื้นที่สีเขียวของประเทศไทย

องค์ความรู้ใหม่

จากการเก็บข้อมูลพื้นที่สีเขียวทั้งหมด ทั้งการสำรวจ และใช้ภาพถ่ายดาวเทียมในการวิเคราะห์พื้นที่สีเขียวในทุกประเภท พบว่า มีพื้นที่สีเขียวอยู่ประเภทหนึ่งที่มีศักยภาพในการนำไปใช้ประโยชน์ในมิติอื่นๆ ได้อีกมากมาย ได้แก่ พื้นที่สีเขียวประเภทการพัฒนาหรือพื้นที่สีเขียวรกร้าง ซึ่งในมิติของสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นพื้นที่ขาดการดูแลรักษาทำให้เป็นพื้นที่เสื่อมโทรม อีกทั้งทำให้ทัศนียภาพของพื้นที่แย่ลง และในมิติด้านเศรษฐกิจอาจทำให้มูลค่าของที่ดินโดยรอบลดลง ส่งผลโดยตรงกับชุมชนที่มีแปลงที่ดินหรือที่อยู่อาศัยใกล้เคียงกับพื้นที่ประเภทนี้ โดยองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิเคราะห์ สามารถนำไปพัฒนาต่อยอด หรือ เสนอแนวคิดในการนำพื้นที่ประเภทดังกล่าวไปใช้ประโยชน์สำหรับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตโดยรวมของคนในชุมชนมากยิ่งขึ้น

อีกหนึ่งความรู้ใหม่ พบอีกว่า พื้นที่แขวงบางยี่ขันไม่ใช่แค่เพียงขาดพื้นที่สีเขียวเพื่อการประกอบกิจกรรมเพียงเท่านั้น แต่ยังขาดพื้นที่สีเขียวประเภทริ้วยาว หรือ Long stripes of green space ซึ่งเป็นพื้นที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญของเมืองด้วยเช่นกัน โดยตัวอย่างพื้นที่สีเขียวประเภทนี้ได้แก่ พื้นที่สีเขียวเป็นแถบยาวตามถนน ใต้ทางด่วน ริมหอพัก ริมน้ำ ซึ่งพื้นที่สีเขียวประเภทนี้ส่งผลดีกับเมืองในหลากหลายมิติ เช่น การรับรู้ถึงความร่มรื่น มีผลต่อการเดินเท้า มิติเรื่องการพอกอากาศ กรองฝุ่น ที่เป็นปัญหาที่หลายๆ เมืองกำลังประสบปัญหาอยู่ในขณะนี้

จึงสรุปได้ว่า การมองหาพื้นที่เพื่อการพัฒนาเมืองที่เติบโตไปพร้อมกับสังคมผู้สูงอายุ ยังมีพื้นที่สำคัญ 2 ประเภท คือ พื้นที่รกร้าง และ พื้นที่ริ้วยาว ที่แม้ว่าจะถูกมองข้าม ทั้งยังไร้การกำหนดบทบาทจากภาครัฐ สังคม และชุมชน แต่กลับสามารถเปลี่ยนไปสู่การเป็นพื้นที่สีเขียวที่สำคัญต่อการกลายเป็นเมืองที่รองรับสังคมผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่แขวงบางยี่ขัน พบว่า เป็นพื้นที่ที่มีประชากรและความหนาแน่นของอาคารมากที่สุดเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร และกำลังก้าวเข้าสู่การเป็นชุมชนผู้สูงอายุในระยะเวลานี้ ด้วยการคาดการณ์ประชากรผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ในระหว่างปี พ.ศ. 2581 ถึง 2586 พบว่า มีจำนวนมากถึงร้อยละ 50 เมื่อวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่สีเขียวสำหรับประกอบกิจกรรมรองรับสังคมสูงวัยด้วยวิธี Potential Surface Analysis พบว่า มีพื้นที่ที่เหมาะสมทั้งหมด 8 จุด รวมเนื้อที่ 40,905.034 ตารางเมตร พื้นที่เหล่านี้มีคุณสมบัติของการเข้าถึงพื้นที่สูง สามารถเดินทางเชื่อมต่อไปยังสถานที่สำคัญได้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น สถานบันศาสนา สถาบันการศึกษา สถาบันราชการ และสถานียขนส่งสาธารณะ อย่างไรก็ตาม พื้นที่ว่างในเมืองเป็นสิ่งที่พบเห็นได้ไม่มากนัก การเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมจึงมุ่งไปสู่การพิจารณาพื้นที่รกร้างและพื้นที่ริ้วยาวตามแนวเส้นทางคมนาคมและทางน้ำ การออกแบบพื้นที่ดังกล่าวเพื่อเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินไปสู่การเป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อประกอบกิจกรรม จะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยและความสะดวกในการเข้าถึง อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับลูกหลาน ประกอบด้วย การมีทางเดินเท้าที่ปลอดภัย มีศาลาหรือเก้าอี้ให้สามารถนั่งพักได้กระจายอยู่ทั่วทั้งพื้นที่ อีกทั้งการเลือกพืชพรรณจะต้องเป็นมิตรต่อผู้คนที่เข้ามาใช้ประโยชน์พื้นที่อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 วางแผนนโยบายในระยะสั้น โดยหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักส่งเสริมสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ควรเข้ามาบูรณาการทำงานร่วมกับภาคประชาชน ด้วยการให้ความรู้ในการเตรียมความพร้อมการเข้าสู่สังคมสูงวัย และการสร้างเมืองสุขภาวะด้วยตัวเองเพื่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

1.2 วางแผนนโยบายในระยะยาว โดยสนับสนุนให้มีการนำเรื่องการบริหารจัดการสังคมสูงวัย เข้าไปเป็นวาระในการประชุมของสภากรุงเทพมหานคร เพื่อหาแนวทางในการรับมือในระยะยาว ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาและวางแผนในเรื่องการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน หรือแม้กระทั่งเรื่องพื้นที่สีเขียวเพื่อการประกอบกิจกรรมในชุมชน ที่ตอบสนองการใช้งานของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการเก็บข้อมูลเชิงลึกโดยการสัมภาษณ์ความต้องการพื้นที่สีเขียวของแต่ละชุมชน เพื่อให้ได้มาถึงพื้นที่ที่ตอบสนองการใช้งานของชุมชนอย่างแท้จริง

2.2 ควรศึกษาในเรื่องโครงสร้างพื้นฐานของเมืองอื่นๆ เพิ่มเติม อาทิ สถานพยาบาล พื้นที่สาธารณะอื่นๆ ระบบขนส่งสาธารณะที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ ศูนย์ฝึกอบรมอาชีพเพื่อเป็นการสร้างรายได้เสริมให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุ อีกทั้งเป็นการสร้างการมีปฏิสัมพันธ์ภายในชุมชนอีกด้วย

2.3 ควรต่อยอดการศึกษาโดยการออกแบบพื้นที่สีเขียวเพื่อการประกอบกิจกรรมในรูปแบบ 3 มิติ เพื่อให้ชุมชนเห็นถึงทัศนียภาพโดยรวมในการออกแบบพื้นที่สีเขียวเพื่อการประกอบกิจกรรมของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2563). *Gen Y/Gen Me กลุ่มผู้กุมชะตาโลก*. สืบค้น 5 สิงหาคม 2566. จาก

<https://dmh.go.th/news/view.asp?id=1251>.

_____. (2563). *ก้าวอย่างของประเทศไทย สู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์แบบ*. สืบค้น 5 สิงหาคม 2566. จาก

<https://dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30476>.

คณะกรรมการติดตามเสนอแนะและเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ และการจัดทำและดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ. (2560).

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี. สืบค้น 5 สิงหาคม 2566. จาก <http://www.senate.go.th/view/181/>.

พนิต ภูจันดา และ ยศพล บุญสม. (2559). แนวคิดการพัฒนาเมืองต้นแบบ. *เจ-ดี : วารสารวิชาการ การออกแบบสภาพแวดล้อม*, 3(1), 21-43.

มติชนออนไลน์. (2566). *สังคมสูงวัยสมบูรณ์*. สืบค้น 5 สิงหาคม 2566. จาก

https://www.matichon.co.th/lifestyle/social-women/news_3066756.

มูลนิธิสถาบันการเดินและจักรยานไทย. (2565). *เมือง 15 นาที*. สืบค้น 5 สิงหาคม 2566. จาก

<http://www.ibikeiwalk.org/>.

ศุภกิจ พิทักษ์บ้านโจด. (2564). *พื้นที่สีเขียวในเมืองใหญ่*. สืบค้น 5 สิงหาคม 2566. จาก

<https://becommon.co/culture/green-bangkok/>.

สร้อยสวี โรจนกุล. (2564). *แนวคิดเมือง 15 นาทีเพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ*. สืบค้น 5 สิงหาคม 2566. จาก

<https://citycracker.co/city-design/micro-neighborhood/>.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). *สาขาประชากรศาสตร์ ประชากร และเคหะ*. สืบค้น 5 สิงหาคม 2566. จาก

<http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/home.aspx>.

อนันต์ อนันตกุล. (2560). *สังคมสูงวัย...ความท้าทาย ประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสภา.

BMA กรุงเทพมหานคร. (2566). *ชุดข้อมูลประชากรและอาคารเขตบางพลัด*. สืบค้น 5 สิงหาคม 2566. จาก

<https://data.bangkok.go.th/organization/50350000>.

Using Geographic Information System for Analysis of Soil Moisture Potential after Rainfed Rice Harvest

Rasita Dasri^{1*} Pantiwa Srisilp² and Supranee Insamran³

¹ Khon Kaen University, Thailand

² Rajamangala University of Technology Isan, Nakhon Ratchasima Campus, Thailand

³ Marine Department, Thailand

* Corresponding author. E-mail: rasita.gis@gmail.com

ABSTRACT

This article aims to analyze the soil moisture potential after rice harvesting in the Huai Yai catchment area of Khon Kaen Province. The analysis is based on three spatial factors: Topographic Wetness Index (TWI), soil properties, and drainage capacity. Geographic Information System (GIS) and statistical analysis were used for this study. The results are categorized into four levels: highly suitable, moderately suitable, slightly suitable, and unsuitable. Findings indicate that over 46.73% of the area has unsuitable soil moisture for post-rice cultivation due to steep terrain, predominantly sandy loam soil with some sandy areas, and excessively good drainage. Approximately 19.07% of the area has highly suitable moisture, located in low-lying areas with water retention, and relatively poor drainage. Moderately suitable soil moisture accounts for 18.96%, slightly suitable for 9.25%, and unclassified areas for 5.98% of the total area. Soil moisture levels vary based on soil potential suitability and the seasons, especially from December to January, which is the most suitable period for short-term crop cultivation after rice harvesting. Therefore, to promote short-term crop cultivation among farmers, the relevant government agencies should possess localized cultivation potential databases to support decision-making in area development planning and knowledge dissemination to communities, enhancing economic value for farmers.

Keywords: Topographic Wetness Index, Rainfed Rice, Geo-Informatics, Huai Yai Catchment

การวิเคราะห์ศักยภาพความขึ้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าวนาฉ่ำฝน ด้วยการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์

รลิตา ดาศรี^{1*} พันทิวา ศรีศิลป์² และ สุปราณี อินทร์สำราญ³

¹ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประเทศไทย

² มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี วิทยาเขตนครราชสีมา ประเทศไทย

³ กรมเจ้าท่า ประเทศไทย

* Corresponding author. E-mail: rasita.gis@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพความขึ้นดินหลังเก็บเกี่ยวข้าวนาฉ่ำฝนในพื้นที่รับน้ำห้วยใหญ่ จังหวัดขอนแก่น โดยวิเคราะห์จาก 3 ปัจจัยเชิงพื้นที่ ได้แก่ ดัชนีความขึ้นที่สัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศ คุณลักษณะเนื้อดิน และการระบายน้ำ ด้วยวิธีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์และการวิเคราะห์ทางสถิติ ผลการวิเคราะห์จำแนกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับความเหมาะสมมาก ปานกลาง เล็กน้อย และไม่เหมาะสม ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 46.73 มีศักยภาพความขึ้นดินระดับไม่เหมาะสมต่อการนำไปใช้ในการปลูกพืชหลังการเก็บเกี่ยวข้าว เนื่องจากพื้นที่มีความลาดชัน ลักษณะเนื้อดินส่วนใหญ่เป็นเนื้อดินร่วนปนทราย บางพื้นที่เป็นดินทราย และมีคุณสมบัติการระบายน้ำดีมาก รองลงมาร้อยละ 19.07 มีศักยภาพความขึ้นดินในระดับเหมาะสมมาก อยู่บริเวณที่ลุ่ม มีน้ำขัง และดินมีคุณสมบัติการระบายน้ำเลวถึงค่อนข้างเลว ร้อยละ 18.96 มีศักยภาพความขึ้นดินในระดับปานกลาง ร้อยละ 9.25 มีศักยภาพความขึ้นดินในระดับเล็กน้อย และพื้นที่ไม่ถูกจำแนกคิดเป็นร้อยละ 5.98 ของพื้นที่ทั้งหมด จึงเห็นได้ว่าค่าความขึ้นดินจะลดลงขึ้นอยู่กับระดับความเหมาะสมของศักยภาพดินและฤดูกาล โดยเฉพาะในช่วงเดือนธันวาคมถึงมกราคม จะเป็นช่วงเดือนที่เหมาะสมที่สุดต่อการปลูกพืชอายุสั้นหลังการเก็บเกี่ยวข้าว ดังนั้น ในการส่งเสริมเกษตรกรให้ปลูกพืชอายุสั้น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจึงจำเป็นต้องมีฐานข้อมูลศักยภาพการเพาะปลูกเชิงพื้นที่ สำหรับการนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจต่อการวางแผนพัฒนาพื้นที่ รวมถึงการนำองค์ความรู้ไปถ่ายทอดสู่ชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้เพิ่มมากขึ้น

คำสำคัญ: ดัชนีความขึ้นที่สัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศ, ข้าวนาฉ่ำฝน, ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์, พื้นที่รับน้ำห้วยใหญ่

© 2023 JSDP: Journal of Spatial Development and Policy

บทนำ

พื้นที่รับน้ำห้วยใหญ่อยู่บริเวณลุ่มน้ำย่อยของลุ่มแม่น้ำชีส่วนที่ 3 ครอบคลุม 3 อำเภอในจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ อำเภอบ้านฝาง อำเภอพระยืน และอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น มีพื้นที่รวมประมาณ 212,174.92 ไร่ บริเวณด้านทิศตะวันตกของพื้นที่มีลักษณะภูมิประเทศสูง มีระดับความสูงสูงสุดประมาณ 458 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง ซึ่งต่างจากบริเวณด้านทิศตะวันออกของพื้นที่มีลักษณะภูมิประเทศต่ำมีระดับความสูงต่ำที่สุดประมาณ 150 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง เนื่องจากเป็นบริเวณพื้นที่ลุ่ม มีความลาดชันในพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับ 0 – 2 เปอร์เซ็นต์ และมีระดับความลาดชันเพิ่มมากขึ้นในทางทิศตะวันตกของพื้นที่ มีลักษณะดินที่พบโดยทั่วไป 2 กลุ่ม ได้แก่ ดินในที่ลุ่มและดินในที่ดิน มีทรัพยากรน้ำทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติและอ่างเก็บน้ำที่สำคัญ ได้แก่ บึงแก่งน้ำต้อน ลำห้วย และอ่างเก็บน้ำ มีสภาพ

ภูมิอากาศโดยทั่วไปได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากนั้นแล้วในแต่ละปีจะได้รับอิทธิพลจากลมตีเปรสชั่นซึ่งพัดมาจากทะเลจีนใต้ ทำให้มีฝนตกหนักในฤดูฝน อิทธิพลของลมมรสุมทั้งสองทำให้เกิดฤดูกาล 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว และมีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่ของบริเวณพื้นที่รับน้ำห้วยใหญ่จะเป็นด้านเกษตรกรรม ซึ่งพบมากที่สุด คือ พื้นที่นาข้าวและพื้นที่เป็นพืชไร่ โดยอาศัยน้ำฝน เป็นที่ทราบกันว่าเกษตรกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทำการเพาะปลูกข้าวเป็นหลัก เมื่อหลังเก็บเกี่ยวผลผลิตบางพื้นที่ยังคงมีความชื้นหลงเหลือพอที่จะปลูกพืชอายุสั้นกลับต้องทิ้งเสียเปล่า จึงทำให้การใช้ที่ดินไม่เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้นเพื่อตอบสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นของประชากร และเป็นการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกษตรกรควรจัดระบบการปลูกพืชในนาข้าวใหม่ โดยทำการเพาะปลูกพืชหลังนา ซึ่งพืชที่ปลูกจะเป็นพืชอายุสั้น และพืชที่มักนิยมปลูกคือพืชตระกูลถั่ว เนื่องจากสามารถปรับโครงสร้างของดินให้สมบูรณ์ขึ้นได้ พื้นที่นาที่สามารถปลูกพืชตระกูลถั่วได้ดีโดยไม่อาศัยน้ำชลประทานจะต้องมีความชื้นในดินดีในช่วงฤดูแล้ง ดังนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงในการปลูกพืชหลังนาคือความชื้นดิน เพราะความชื้นดินเป็นปัจจัยสำคัญที่จะบ่งบอกถึงศักยภาพของที่ดินในพื้นที่ว่าเหมาะสมในการเพาะปลูกพืชมากน้อยเพียงใด และเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จำเป็นต้องมีข้อมูลระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์สนับสนุนในการวิเคราะห์หาบริเวณที่มีความชื้นดิน ซึ่งบริเวณที่มีความชื้นดินสามารถแสดงถึงศักยภาพความชื้นดินในพื้นที่ โดยค่าความชื้นดินจะไดจากการคำนวณหาค่าดัชนีความชื้นที่สัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศ (Topographic Wetness Index; TWI) (Martin Kopecky et al.,2021, Cheng-Zhi Qin et al., 2011)

การได้มาซึ่งข้อมูลความชื้นดิน มีหลายงานวิจัยได้ศึกษาวิธีการหาค่าความชื้นดินจากการคำนวณหาค่าดัชนี TWI (ซัชชัย ตันตสิรินทร์. 2549; R. Sorensen et al., 2005; J. Haas; 2010) ในงานวิจัยของ Cheng-Zhi Qin et al. (2011) ได้ศึกษาวิธีการคำนวณหาค่า TWI โดยอาศัยการลาดลง (Downslope) ได้ผลลัพธ์เป็นแผนที่ดัชนีความชื้นดินซึ่งเหมาะสมกับพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง สำหรับบริเวณพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่ราบสูง ในการวิเคราะห์ความชื้นดินจึงใช้วิธีการคำนวณหาค่า TWI โดยอาศัยค่าระดับความลาดชัน (Justin M Cohen et al., 2010) ซึ่งระยะเวลาการประเมินศักยภาพความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวอยู่ในช่วงเดือนตุลาคม – ธันวาคม (สุมิตรา วัฒนา, 2554) และใช้ปัจจัยร่วม คือ ข้อมูลความลาดชัน และ ข้อมูลกลุ่มชุดดิน ในการจำแนกลักษณะเนื้อดิน (Mogens H. Greve et al., 2012) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์แบบซ้อนทับ (Overlay) เพื่อประเมินหาความชื้นในดินที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกพืชระยะสั้นหลังการเก็บเกี่ยวข้าวหน้าน้ำฝน (N. Walke et al., 2012; ประวิทย์ จันทรแจ่ม, 2555) อาทิ ถั่วเขียว ที่สามารถปลูกได้ตลอดทั้งปี ฤดูฝนเริ่มปลูกกลางเดือนเมษายน-พฤษภาคม และปลายสิงหาคม-กันยายน ในฤดูแล้งเริ่มเดือนธันวาคม-มกราคม ซึ่งจำเป็นต้องตรวจสอบความชื้นในดินด้วย

ในบทความนี้จึงเสนอวิธีการหาค่าดัชนี TWI โดยอาศัยระดับความลาดชัน และพื้นที่รับน้ำ ในการประเมินศักยภาพความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าวหน้าน้ำฝน สำหรับการวิเคราะห์จะใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เข้ามาร่วมสนับสนุน โดยใช้ปัจจัยในการจำแนกลักษณะเนื้อดิน และคุณสมบัติการระบายน้ำ จากข้อมูลกลุ่มชุดดิน ในขั้นตอนการตรวจสอบความถูกต้องจะใช้ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินเข้ามาช่วยในการตัดสินใจและสำรวจออกภาคสนามเพื่อตรวจสอบกับพื้นที่จริง ได้ผลลัพธ์เป็นแผนที่แสดงศักยภาพความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าวหน้าน้ำฝน เพื่อส่งเสริมเกษตรกรให้ทำการปลูกพืชอายุสั้นสำหรับพืชอายุสั้นที่นิยมปลูกหลังการเก็บเกี่ยวข้าว คือ ถั่วเขียว ถือเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญและให้ผลผลิตทางการเกษตรสูง ที่สำคัญใช้น้ำในการเพาะปลูกน้อย สามารถปรับปรุงดินให้ทนต่อสภาพความแห้งแล้งได้ดี ระยะเวลาในการปลูกที่เหมาะสม 65 – 70 วัน โดยดำเนินการในพื้นที่บริเวณลำห้วยใหญ่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำชีย่อย ส่วนที่ 3 ของจังหวัดขอนแก่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพความขึ้นดินหลังเก็บเกี่ยวข้าววน้ำฝนในพื้นที่รับน้ำห้วยใหญ่ จังหวัดขอนแก่น

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพื้นที่ (Spatial Research) มีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์หาศักยภาพความขึ้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าววน้ำฝน เฉพาะบริเวณพื้นที่รับน้ำห้วยใหญ่ จังหวัดขอนแก่น โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. แนวทางการศึกษา

การศึกษาศักยภาพความขึ้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าววน้ำฝน ศึกษาโดยใช้ข้อมูลชั้นความสูงในการคำนวณหาดัชนีความขึ้นที่สัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศ (Topographic Wetness Index; TWI) เปรียบเทียบกับคุณลักษณะเนื้อดินและการระบายน้ำ นำ 3 ปัจจัยนี้มาวิเคราะห์ร่วมกันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geoinformatics) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์หาศักยภาพความขึ้นดิน ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจะได้ชั้นข้อมูลศักยภาพความขึ้นดิน และจะนำข้อมูลมาจัดระดับศักยภาพความขึ้นดิน (Rasmus Sørensen et al., 2007; Cheng-Zhi Qin et al., 2011; Mogens H. Greve et al., 2012; Menberu B. Meles et al., 2020; Martin Kopecky et al., 2021)

2. การรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์หาความขึ้นของดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าว เป็นข้อมูลทุติยภูมิ ในปี พ.ศ. 2556 ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ข้อมูลค่าความสูงเชิงเลข (Digital Elevation Model; DEM) ความละเอียด 5 เมตร และข้อมูลกลุ่มชุดดิน มาตรฐาน 1:25,000 จากกรมพัฒนาที่ดิน ข้อมูลขอบเขตอำเภอขอนแก่น และแผนที่ภูมิประเทศ มาตรฐาน 1:50,000 จากกรมแผนที่ทหาร ข้อมูลเส้นถนน จากกรมโยธาธิการและผังเมือง และข้อมูลเส้นลำน้ำ จากกรมทรัพยากรน้ำ

3. การสร้างฐานข้อมูล

การสร้างฐานข้อมูลจัดเก็บในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System; GIS) แบ่งการทำงานออกเป็น 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย

3.1 การกำหนดพิกัดข้อมูล ให้กับชั้นข้อมูลความสูงและชั้นข้อมูลชุดดินเป็นระบบพิกัดหลักฐาน WGS 1984 และระบบพิกัดทางแผนที่ (Universal Transverse Mercator; UTM) โซน 48N

3.2 การกำหนดรูปแบบการจัดเก็บข้อมูลปัจจัยเชิงพื้นที่เป็นแบบราสเตอร์ (Raster) อ้างอิงความละเอียดจากข้อมูล DEM มีขนาดของกริดเป็น 5x5 เมตร ประกอบด้วย ข้อมูลดัชนี TWI ข้อมูลลักษณะเนื้อดิน และข้อมูลคุณสมบัติการระบายน้ำของดิน

3.3 ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล DEM ก่อนการวิเคราะห์ โดยการสร้างภาพสามมิติ และนำข้อมูลชุดดินที่มีโครงสร้างการจัดเก็บข้อมูลแบบเวกเตอร์มาตรวจสอบ Topology

3.4 การสร้างฐานข้อมูลดัชนี TWI ด้วยการนำข้อมูล DEM มาเติมเต็มจุดภาพที่ไม่มีค่าโดยการเฉลี่ยค่าจุดภาพรอบข้าง (J. Haas, 2010) และ Filter เพื่อเฉลี่ยค่าข้อมูล จากนั้นคำนวณหาค่าดัชนีความขึ้นที่สัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศ หรือ TWI ดังสมการ

$$TWI = \ln \left(\frac{a}{\tan \beta} \right)$$

โดย a = พื้นที่รับน้ำ แทนด้วยชั้นข้อมูล Catchment

β = ความลาดชัน แทนด้วยชั้นข้อมูล Slope

จากนั้นจัดช่วงค่าความชันของดัชนี TWI และให้ค่าปัจจัยเป็น 4 ช่วง โดยเปรียบเทียบกับคุณลักษณะที่ดอนและที่ลุ่มของชั้นข้อมูลดิน (Rasmus Sørensen and Jan Seibert., 2007; Cheng-Zhi Qin et al., 2011; Menberu B. Meles et al., 2020; Martin Kopecky et al., 2021) ได้ดังตารางที่ 1

3.5 การสร้างฐานข้อมูลลักษณะเนื้อดิน จัดกลุ่มลักษณะเนื้อดินโดยพิจารณาจากความละเอียดของเนื้อดิน ดินที่มีเนื้อละเอียดมากเช่น ดินเหนียว มีคุณสมบัติการระบายน้ำที่ดีปานกลาง จะมีค่าคะแนนปัจจัยมากซึ่งต่างจากดินที่มีเนื้อหยาบ เช่น ดินทราย คุณสมบัติการระบายน้ำดีปานกลางถึงดีมากเกินไป จะมีค่าคะแนนปัจจัยน้อย (Gee et al., 1986; Hass, 2010; Mogens et al., 2012) ดังตารางที่ 1 และเปลี่ยนโครงสร้างการจัดเก็บข้อมูลจากราสเตอร์เป็นเวกเตอร์

3.6 การสร้างฐานข้อมูลการระบายน้ำของดิน จัดกลุ่มการระบายน้ำของดินโดยพิจารณาจากความสามารถในการกักเก็บน้ำของเนื้อดิน ดินที่มีคุณสมบัติกักเก็บน้ำได้ดีหรือมีการระบายน้ำเลวจะมีค่าปัจจัยมากกว่าดินที่มีคุณสมบัติในการระบายน้ำดีแต่มีคุณสมบัติในการกักเก็บน้ำได้น้อย (Cheng-Zhi Qin et al., 2011; Cohen et al., 2010; Walke et al., 2012; Sorensen et al., 2005) แสดงดังตาราง 1 และเปลี่ยนโครงสร้างการจัดเก็บข้อมูลจากราสเตอร์เป็นเวกเตอร์

ตารางที่ 1 การให้ค่าคะแนนปัจจัยอ้างอิงตามการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

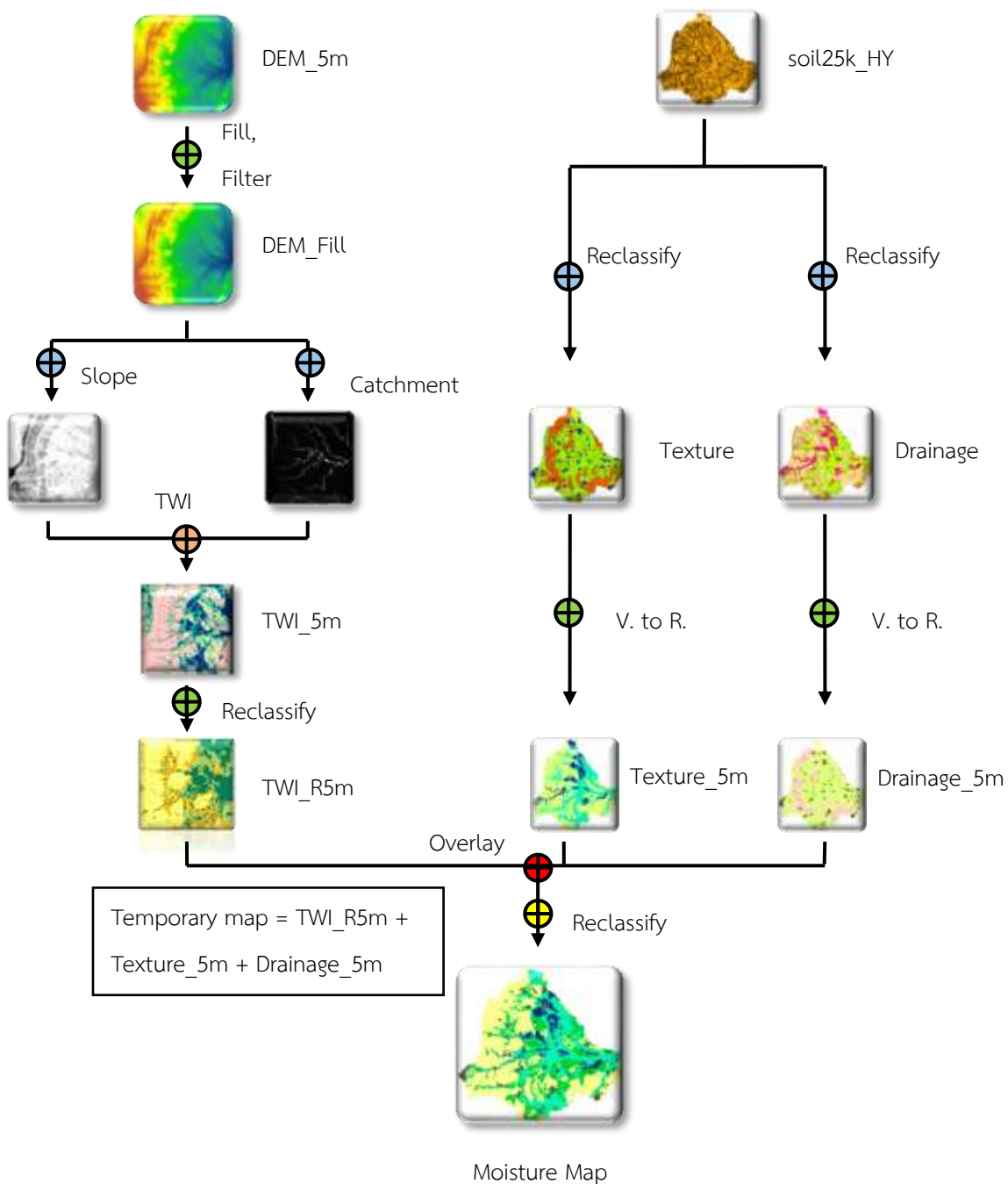
ข้อมูลปัจจัย	ประเภทข้อมูล	ค่าคะแนนของประเภทปัจจัย
ดัชนี TWI	13.80 – 16.62	4
	12.80 – 13.80	3
	11.80 – 12.80	2
	3.90 – 11.80	1
ลักษณะเนื้อดิน	ดินเหนียว, ดินเหนียวปนซิลท์, ดินเหนียวปนทราย	4
	ดินร่วนปนซิลท์, ซิลท์, ดินร่วนเหนียว	3
	ดินร่วนปนทราย, ดินร่วน	2
	ดินทราย, ดินทรายร่วน	1
การระบายน้ำของดิน	เลวถึงค่อนข้างเลว	4
	ค่อนข้างเลว, ค่อนข้างเลวถึงดีปานกลาง	3
	ดี, ดีถึงดีปานกลาง, ดีปานกลาง, ดีมากเกินไป	1

หมายเหตุ: 4 หมายถึง เหมาะสมมาก
 3 หมายถึง เหมาะสมปานกลาง
 2 หมายถึง เหมาะสมเล็กน้อย
 1 หมายถึง ไม่เหมาะสม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์หาพื้นที่ที่มีศักยภาพความขึ้นดินหลังเก็บเกี่ยวข้าว ขั้นตอนนี้เป็นกรนำปัจจัยทั้งหมดมาซ้อนทับกัน (Overlay) แล้วนำค่าคะแนนของแต่ละปัจจัยมาบวกกันเป็นข้อมูลศักยภาพความขึ้นดิน ซึ่งสามารถเขียนแสดงสมการทาง

คณิตศาสตร์ได้ว่า พื้นที่ที่มีศักยภาพความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าว = $TWI\_5m + Texture\_5m + Drainage\_5m$ แสดงการวิเคราะห์ได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

5. การประเมินพื้นที่ที่มีศักยภาพความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าว

จากการรวมกันของแต่ละปัจจัยด้วยวิธีการคำนวณเรสเตอร์แบบบวก โดยให้ค่าถ่วงน้ำหนัก(Weighting) ของแต่ละปัจจัยทุกตัวเท่ากันคือ 1 ซึ่งสามารถเขียนแสดงสมการทางคณิตศาสตร์ได้ดังสมการ

พื้นที่ที่มีศักยภาพความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าว = TWI_R5m + Texture_5m + Drainage_5m

เมื่อ TWI_R5m แทน ดัชนีความชื้นที่สัมพันธ์กับลักษณะภูมิประเทศ (TWI)
 Texture_5m แทน ลักษณะของเนื้อดิน (Texture)
 Drainage_5m แทน คุณสมบัติการระบายน้ำของดิน (Drainage)

6. การจำแนกระดับศักยภาพความชื้นดิน

หลักการจำแนกใช้รูปแบบทางสถิติในจัดช่วงค่าความเหมาะสมของข้อมูล โดยใช้วิธีอันตรภาคชั้น พิจารณาความกว้างของช่วงค่าข้อมูลจากคะแนนสูงสุดลดด้วยคะแนนต่ำสุดแล้วนำมาคำนวณดังสมการ

$$\text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} = \left(\frac{\text{ค่าคะแนนสูงสุด} - \text{ค่าคะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนอันตรภาคชั้น}} \right)$$

7. การตรวจสอบข้อมูล

ใช้หลักการเปรียบเทียบข้อมูลคุณสมบัติของดินกับชั้นข้อมูลผลลัพธ์ร่วมกับการสำรวจออกภาคสนามพิจารณา ลักษณะภูมิประเทศในพื้นที่จริงเปรียบเทียบกับบริเวณจุดที่มีศักยภาพความชื้น จากนั้นนำชั้นข้อมูลผลลัพธ์มาปรับช่วงค่าเพื่อ จำแนกระดับศักยภาพความชื้นดินใหม่ให้สอดคล้องกับการพื้นที่ศึกษา ได้ดังนี้คือ คะแนน 3.00 – 5.75 อยู่ในระดับไม่เหมาะสม คะแนน 5.76 – 6.75 อยู่ในระดับเหมาะสมเล็กน้อย คะแนน 6.76 – 8.75 อยู่ในระดับเหมาะสมปานกลาง และ คะแนน 8.76 – 12.00 อยู่ในระดับเหมาะสมมาก

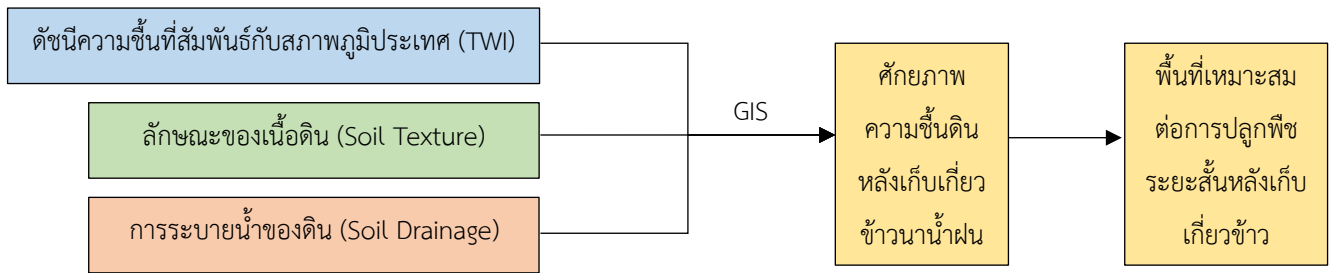
8. การนำเสนอข้อมูล

ผลลัพธ์จากการศึกษาจะอยู่ในรูปของแผนที่แสดงระดับศักยภาพที่มีความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าวบนน้ำฝนในพื้นที่รับน้ำห้วยใหญ่ด้วยการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ และจัดทำไว้ในรูปแบบหน่วยแสดงผลถาวร (Hard copy) และหน่วยแสดงผลชั่วคราว (Soft copy) ซึ่งจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ประกอบในการตัดสินใจเชิงพื้นที่ และจัดทำรายงานผลการประเมินพื้นที่ที่มีศักยภาพความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าวในพื้นที่รับน้ำห้วยใหญ่ จังหวัดขอนแก่น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

เมื่อหลังเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวบนน้ำฝนยังคงมีความชื้นดินเหลือพอที่จะปลูกพืชอายุสั้น แทนการปล่อยที่ดินทิ้งว่าง เกษตรกรควรจัดระบบการปลูกพืชในนาข้าวใหม่ โดยทำการเพาะปลูกพืชหลังนา นำมาสู่กรอบแนวคิดเพื่อประเมินศักยภาพความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าว โดยพิจารณาจาก 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) ดัชนีความชื้นที่สัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศ สามารถบอกปริมาณผลกระทบของภูมิประเทศจากปรากฏการณ์การไหลบ่าของน้ำและยังใช้บอกดัชนีเชิงกายภาพเพื่อประมาณตำแหน่งบริเวณความอึดตัวของน้ำที่ผิวดินและการกระจายเชิงพื้นที่ของน้ำในดิน (Barling, R.D et al., 1994) 2) ลักษณะของเนื้อดิน สามารถบ่งบอกถึงปริมาณน้ำหรือไอน้ำที่มีอยู่ในดินได้ ความชื้นในดินจะมีผลโดยตรงต่อพืชที่ขึ้นอยู่บนดินนั้น ทั้งนี้เพราะความชื้นในดินจะเป็นแหล่งน้ำแหล่งเดียวของพืชที่ขึ้นอยู่ในดินนั้นจะสามารถดูดและนำไปใช้ได้ (ทรงศักดิ์ จุนถิรพงศ์, 2539) 3) การระบายน้ำของดิน คือ ความมากน้อย ความถี่และระยะเวลาของการมีน้ำแช่ขังอยู่ในดินหรือการที่น้ำไหลออกไปจากพื้นที่ ทั้งไหลผ่านผิวดินและไหลซึมลงไปยังดินชั้นล่าง โดยการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ร่วมกับเทคโนโลยีระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อจัดทำแผนที่ศักยภาพความชื้นดิน ผลของการวิเคราะห์ศักยภาพความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าวบนน้ำฝน จะแสดงให้เห็นพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรมอย่างต่อเนื่องด้วยการปลูกพืชระยะสั้นในช่วงเวลา

ที่ดินยังคงมีความชื้นเพียงพอต่อการปลูกพืช ซึ่งช่วยในการส่งเสริมเกษตรกรให้ทำการปลูกพืชอายุสั้นและสร้างเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. ผลการวิเคราะห์และจัดทำแผนที่แสดงศักยภาพที่มีความชื้นดินหลังเก็บเกี่ยวข้าวหน้าน้ำฝนในพื้นที่รับน้ำห้วยใหญ่ด้วยการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์

การศึกษาและวิเคราะห์หาพื้นที่ที่มีศักยภาพความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าวในพื้นที่รับน้ำห้วยใหญ่ โดยวิเคราะห์จากข้อมูลความสูงเชิงเลข ลักษณะเนื้อดิน และคุณสมบัติการระบายน้ำของดิน พบว่า พื้นที่ศักยภาพที่มีความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าวโดยภาพรวม ซึ่งพิจารณาเฉพาะบริเวณพื้นที่ปลูกข้าวหน้าน้ำฝน สามารถจำแนกผลลัพธ์ออกเป็น 4 ระดับความเหมาะสม ได้แก่ เหมาะสมมาก เหมาะสมปานกลาง เหมาะสมเล็กน้อย และไม่เหมาะสม (ดูภาพที่ 2 และภาพที่ 3 ประกอบ) รายละเอียดดังนี้

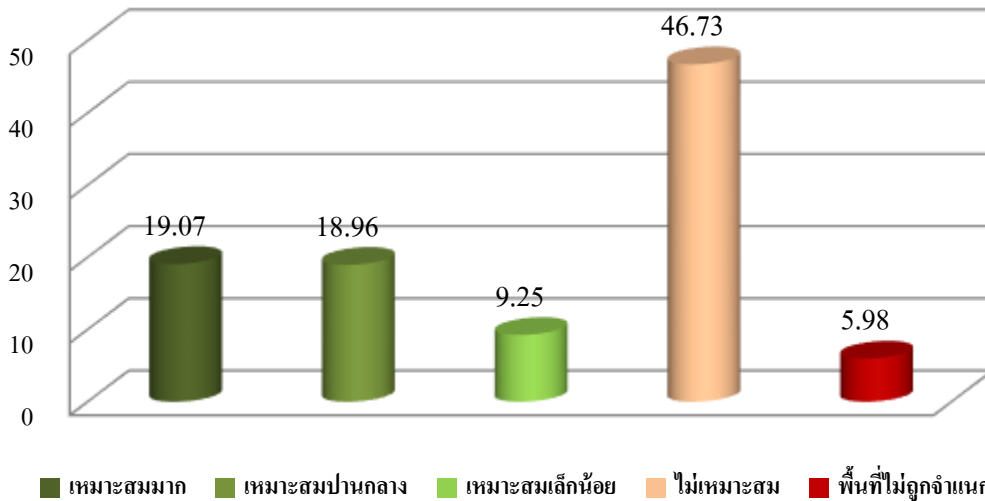
1.1 พื้นที่เหมาะสมมากต่อการมีศักยภาพความชื้นดิน มีเนื้อที่ประมาณ 40,464.09 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 19.07 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่ส่วนใหญ่จะพบกระจายอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพื้นที่ ซึ่งอยู่ในส่วนของอำเภอบ้านฝางมากที่สุด โดยพื้นที่จะมีลักษณะความลาดชันอยู่ในช่วง 0 – 2% และมีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นพื้นที่นาข้าวที่ปลูกบริเวณที่ลุ่ม ซึ่งจากการสำรวจภาคสนามทำให้เห็นว่าพื้นที่บริเวณดังกล่าวจะมีน้ำขังในนามาก เนื่องจากดินบริเวณนั้นมีคุณสมบัติ การระบายน้ำเลวถึงค่อนข้างเลว

1.2 พื้นที่เหมาะสมปานกลางต่อการมีศักยภาพความชื้นดิน มีเนื้อที่ประมาณ 40,234.58 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.96 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่ส่วนใหญ่จะพบอยู่ทางทิศใต้ของพื้นที่ศึกษาหรือถัดออกมาจากพื้นที่เหมาะสมมาก โดยจะมีลักษณะความลาดชันอยู่ในช่วง 0 – 2% และมีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นพื้นที่ปลูกข้าว ซึ่งจากการสำรวจภาคสนามพบว่า พื้นที่นาข้าวส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลุ่มและมีบางส่วนที่ปลูกข้าวบนพื้นที่ดอนเนื่องจากดินบริเวณนั้นมีคุณสมบัติการระบายน้ำเลวถึงค่อนข้างเลว

1.3 พื้นที่เหมาะสมเล็กน้อยต่อการมีศักยภาพความชื้นดิน มีเนื้อที่ประมาณ 19,635.19 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 9.25 ของพื้นที่ทั้งหมด พบกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ศึกษาถัดออกมาจากบริเวณที่เป็นพื้นที่เหมาะสมปานกลาง โดยพื้นที่จะมีลักษณะความลาดชันอยู่ในช่วง 0 – 2% ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนมากเป็นพื้นที่นาข้าวบนที่ดอน ซึ่งมีคุณสมบัติการระบายดีถึงดีปานกลางแต่จะมีบางพื้นที่เท่านั้นที่มีคุณสมบัติการระบายน้ำเลวถึงค่อนข้างเลว การใช้ประโยชน์ที่ดินอื่นๆในบริเวณนี้จะเป็นการปลูกพืชไร่ เช่น อ้อย และมันสำปะหลัง

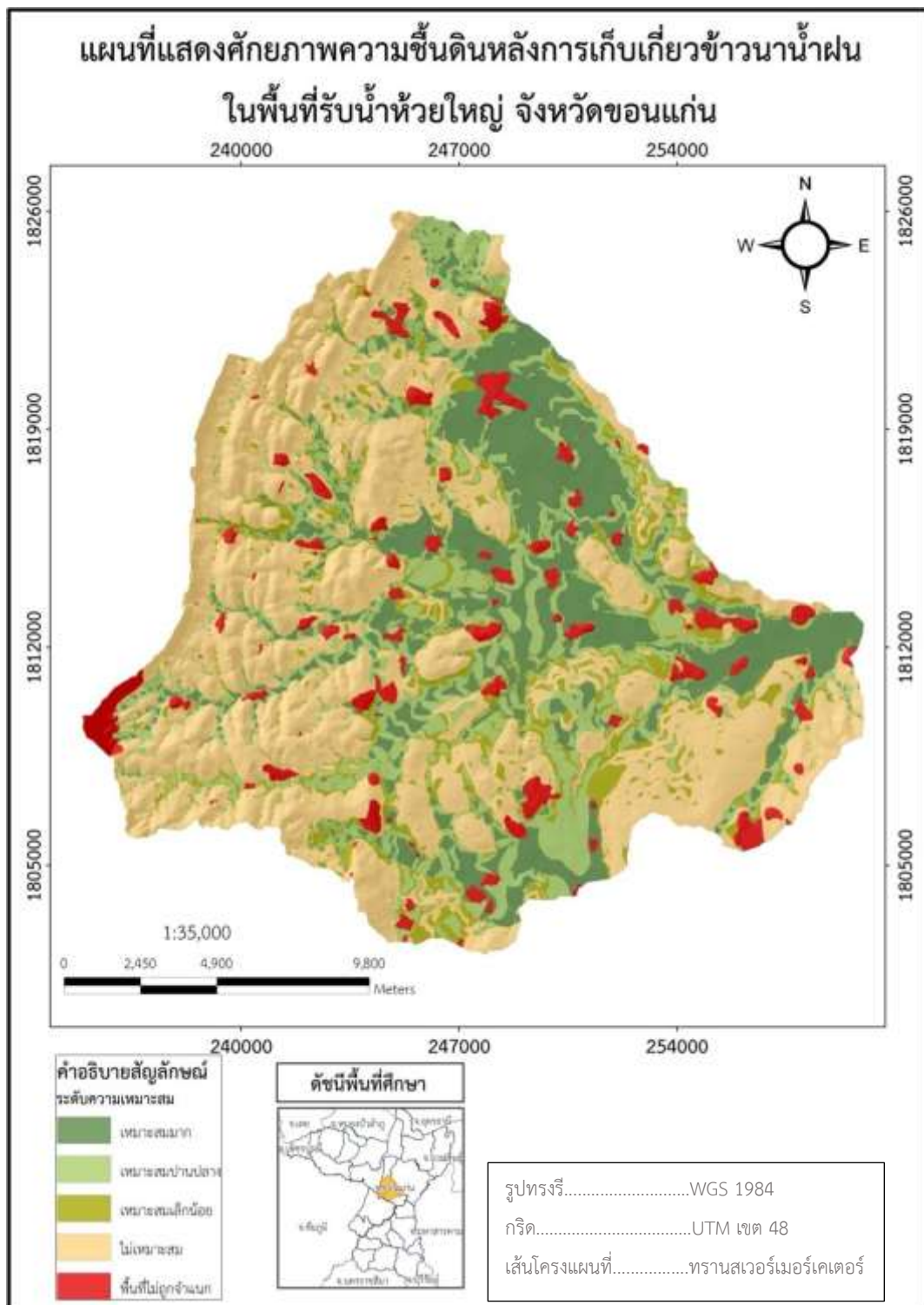
1.4 พื้นที่ที่ไม่เหมาะสมต่อการมีศักยภาพความชื้นดิน มีเนื้อที่ประมาณ 99,155.53 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 46.73 ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งเป็นระดับความเหมาะสมที่พบมากที่สุดในพื้นที่ศึกษา พื้นที่ส่วนใหญ่จะพบอยู่ทางทิศตะวันตกของพื้นที่ศึกษา โดยมีลักษณะความลาดชันอยู่ในช่วง 0 – 20% และมีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนมากเป็นพืชไร่ผสม เนื่องจากบริเวณนี้เป็นที่ดอน ลักษณะเนื้อดินส่วนใหญ่เป็นเนื้อดินร่วนปนทรายและบางพื้นที่เป็นดินทราย ซึ่งมีคุณสมบัติการระบายน้ำตั้งแต่ดีถึงดีมากเกินไป

กราฟแสดงร้อยละของพื้นที่ศักยภาพที่มีความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าว

ภาพที่ 2 ร้อยละของพื้นที่ศักยภาพที่มีความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าว

พื้นที่ส่วนใหญ่ในพื้นที่รับน้ำห้วยใหญ่มีศักยภาพความชื้นดินไม่เหมาะสมต่อการนำไปใช้ในการปลูกพืชหลังการเก็บเกี่ยวข้าว (ดูภาพที่ 2 ประกอบ) แม้ลักษณะภูมิประเทศจะเป็นที่ลุ่ม แต่เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่มีการระบายน้ำของดินดีและเนื้อดินมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทรายมาก ซึ่งมีความสามารถในการกักเก็บน้ำได้น้อย ทำให้ความชื้นในดินน้อย มักจะพบในบริเวณที่เป็นที่ดอน ส่วนบริเวณที่เป็นที่ลุ่มพบว่ามีความเหมาะสมของศักยภาพความชื้นดินในระดับปานกลาง ส่วนมากในพื้นที่บริเวณนี้จะมีการใช้ประโยชน์ที่ดินในการทำนาข้าว (ดูภาพที่ 3 ประกอบ)

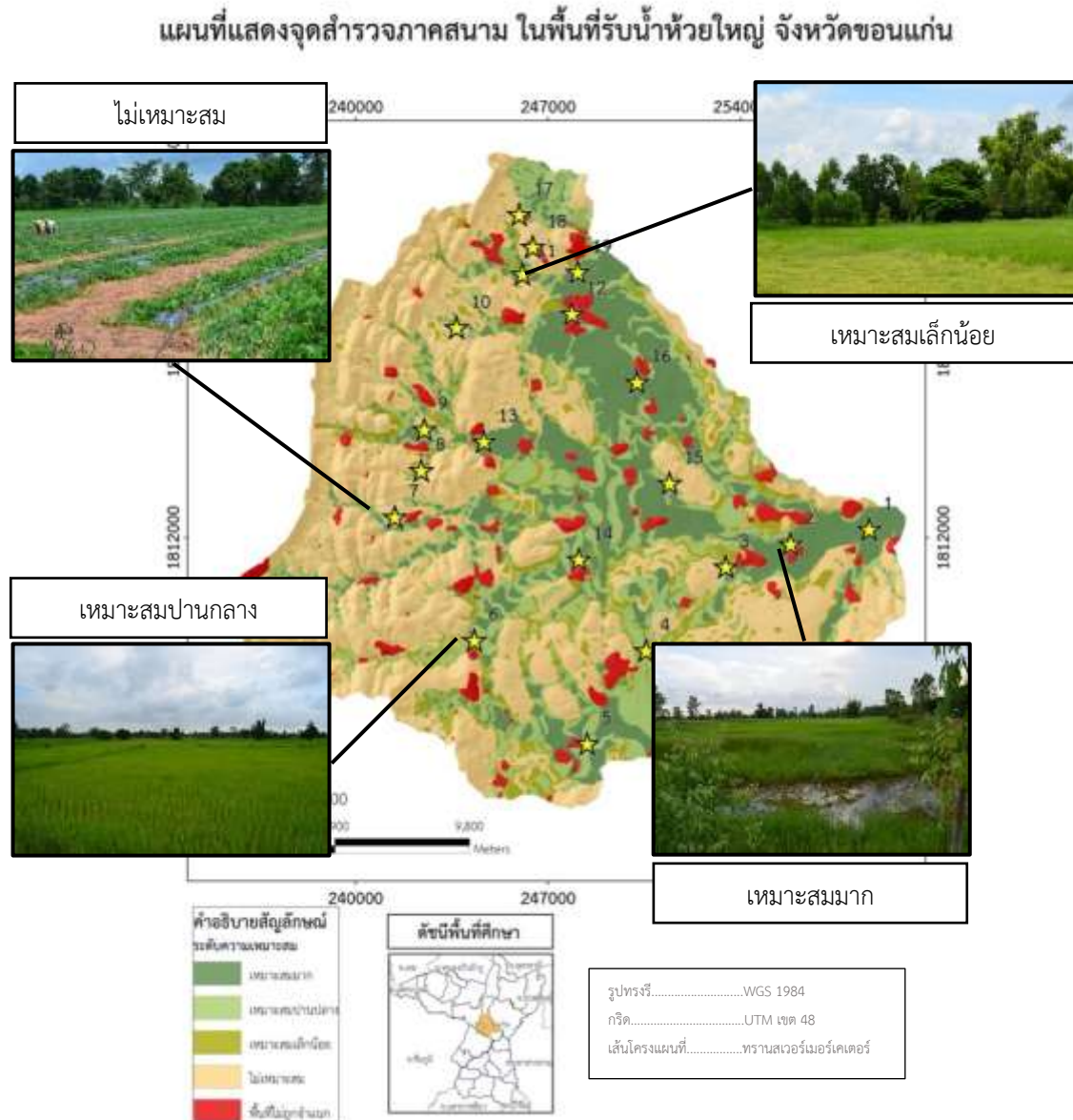

ภาพที่ 3 ศักยภาพความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าวน้ำฝน พื้นที่รับน้ำห้วยใหญ่ จังหวัดขอนแก่น

2. การตรวจสอบผลการวิเคราะห์

2.1 ก่อนเก็บตัวอย่างดิน การตรวจสอบผลการวิเคราะห์พื้นที่ศักยภาพที่มีความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าว เป็นการประเมินความถูกต้องโดยการสำรวจภาคสนาม เพื่อเป็นตัวชี้วัดความถูกต้องของผลการศึกษา ซึ่งได้สำรวจภาคสนามทั้งหมด 19 จุด เมื่อนำผลจากการวิเคราะห์พื้นที่ศักยภาพที่มีความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าวน้ำฝนไปเปรียบเทียบกับ

พื้นที่จริง พื้นที่ส่วนใหญ่ที่สำรวจมีศักยภาพความชื้นอยู่ในระดับเหมาะสมปานกลาง ซึ่งส่วนมากจะพบในบริเวณที่ดอน (ดูภาพที่ 4 ประกอบ)

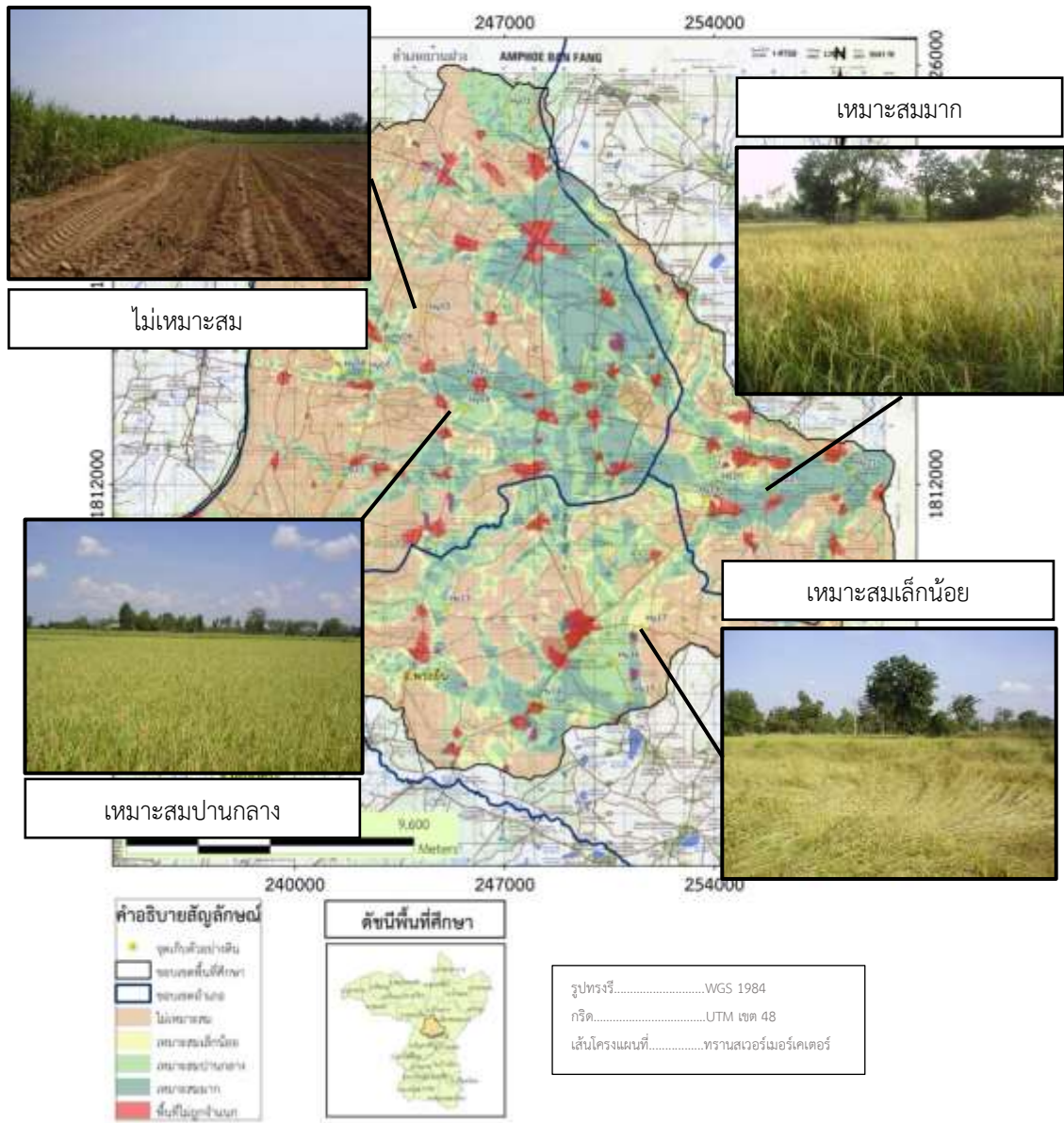
ภาพที่ 4 การเปรียบเทียบการสำรวจภาคสนามกับผลการวิเคราะห์พื้นที่ศักยภาพที่มีความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าว

2.2 หลังเก็บตัวอย่างดิน จากการสำรวจพื้นที่ก่อนเก็บตัวอย่างดิน จะได้แผนที่ศักยภาพที่มีความชื้นดินแบ่งตามระดับความเหมาะสมที่ใกล้เคียงกับพื้นที่จริง จากนั้นจะเก็บตัวอย่างดินให้ครอบคลุมกับระดับความเหมาะสม ในการเก็บตัวอย่างดินครั้งนี้มีจุดเก็บตัวอย่างดินทั้งหมด 22 จุด เป็นพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการทำนาข้าว และอยู่ในช่วงการเก็บเกี่ยว (ดูภาพที่ 5 ประกอบ)

จะเห็นได้ว่า พื้นที่ระดับความเหมาะสมมากมีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่มและมีทางน้ำไหลผ่าน ส่วนพื้นที่ระดับความเหมาะสมปานกลางถึงไม่เหมาะสมมีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ดอน ซึ่งลักษณะภูมิประเทศส่งผลต่อความชื้นในดิน เนื่องจากน้ำจะไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ จากการเก็บตัวอย่างดินที่ความลึก 10 ถึง 15 เซนติเมตร แต่ละจุด 2 ตัวอย่าง เพื่อทำการตรวจวัดซ้ำ โดยครั้งที่ 1 วันที่ 10 พฤศจิกายน 2555 ครั้งที่ 2 วันที่ 24 พฤศจิกายน 2555 และครั้งที่ 3 วันที่ 9 เดือนธันวาคม 2555 จากนั้นนำตัวอย่างดินมาอบให้แห้งและชั่งน้ำหนักเพื่อหาค่าเฉลี่ยเปอร์เซ็นต์ความชื้นตาม

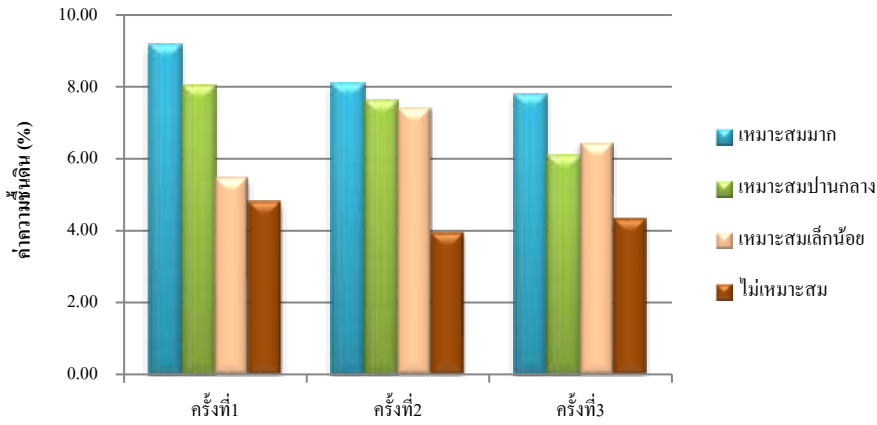
ระดับความเหมาะสม จะได้ว่าเปอร์เซ็นต์ความชื้นของพื้นที่ระดับความเหมาะสมมากจะอยู่ในช่วง 7.80 – 9.17 % ซึ่งมีค่าเปอร์เซ็นต์ความชื้นดินมากที่สุด รองลงมาจะเป็นระดับความเหมาะสม ปานกลาง น้อย และไม่เหมาะสม ตามลำดับ (ดูภาพที่ 6 ประกอบ) ซึ่งสัมพันธ์กับผลการวิเคราะห์ระดับศักยภาพที่มีความชื้นดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าว

แผนที่แสดงจุดเก็บตัวอย่างดิน ในพื้นที่รับน้ำท่วมใหญ่ จังหวัดขอนแก่น

ภาพที่ 5 จุดเก็บตัวอย่างดิน ในพื้นที่รับน้ำท่วมใหญ่ จังหวัดขอนแก่น

ภาพที่ 6 ค่าความชื้นดินตามระดับศักยภาพของพื้นที่ ในพื้นที่รับน้ำห้วยใหญ่ จังหวัดขอนแก่น

อภิปรายผล

การวิเคราะห์ความชื้นดินแสดงให้เห็นว่า ค่าความชื้นดินจะลดลงตามฤดูกาลและระดับความเหมาะสมของศักยภาพดิน ในช่วงฤดูร้อนที่มีอุณหภูมิของอากาศสูง มีการระเหยน้ำมากขึ้น ในขณะที่สภาพภูมิอากาศมีความแห้งแล้งและขาดน้ำฝน ส่งผลให้ระดับความชุ่มชื้นที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มีปริมาณลดลงมากในช่วงเดือนมกราคมถึงเมษายน (อานันต์ คำภีระ, 2549; สุมิตรา วัฒนา, 2554) สำหรับในช่วงปลายเดือนพฤษภาคมถึงตุลาคมบางพื้นที่มีความชื้นดินเพิ่มมากขึ้นจากการมีฝนตก โดยเฉพาะในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายนที่มีการซึมของน้ำฝนเข้าสู่ดินมากขึ้น ความชื้นในดินจึงเพิ่มมากขึ้นตามมา

สำหรับพื้นที่ที่มีระดับศักยภาพดินเหมาะสมต่อการปลูกพืชหลังเก็บเกี่ยวข้าวนาข้าว ลักษณะของดินมีคุณสมบัติของการระบายน้ำที่ค่อนข้างเร็ว เรียกว่าอุ้มน้ำมากกว่าระบายน้ำออกไป อีกทั้งไม่ได้อยู่ในบริเวณที่มีความลาดชันสูง พื้นที่เช่นนี้มักถูกไปใช้ประโยชน์เพื่อการทำนาข้าว ข้อมูลจากการวิเคราะห์ศักยภาพดินสามารถนำไปใช้ในการจำแนกหรือแบ่งประเภทของพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการปลูกพืชแต่ละประเภท สอดคล้องกับการศึกษาของ R. Sorensen et al. (2005) ซึ่งใช้ข้อมูลความชื้นดินกับลักษณะภูมิประเทศในการประเมินความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณ รวมถึงการศึกษาของ เทวินทร์ แก้วเมืองมูล และ ชาญชัย แสงชโยสวัสดิ์ (2551) ที่ใช้ข้อมูลความชื้นดินเพื่อจัดการระบบการปลูกพืชในพื้นที่ลุ่มน้ำ

การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์กับการวิเคราะห์ความชื้นดินจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่ง ที่สามารถช่วยในการประเมินปริมาณน้ำที่กักเก็บในดินต่อความเพียงพอที่พืชต้องการ ช่วยในการวางแผนการใช้ที่ดินรวมถึงการจัดการน้ำในอนาคต การใช้เทคโนโลยีดังกล่าวจึงช่วยลดข้อจำกัดของการเข้าถึงพื้นที่เพื่อวิเคราะห์และประเมินผลกระทบกระบวนการทางการเกษตร จากการใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศมาสนับสนุนในการวางแผนการปลูกพืชให้เหมาะสมกับศักยภาพที่มี

องค์ความรู้ใหม่

ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์หาพื้นที่ที่มีศักยภาพในการปลูกพืชระยะสั้นหลังการเก็บเกี่ยวข้าวนาข้าว โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบราสเตอร์ แหล่งข้อมูลที่น่ามาใช้ในการวิเคราะห์ถูกจัดเก็บอยู่ทั้งในรูปแบบราสเตอร์ (ข้อมูลระดับความสูงของภูมิประเทศ) และแบบเวกเตอร์ (ข้อมูลกลุ่มชุดดิน) จึงจำเป็นต้องแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบเดียวกัน และมีความละเอียด 5 x 5 เมตร การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีดังกล่าวทำให้ได้ผลลัพธ์ในเชิงพื้นที่ที่มีความละเอียดและมีความถูกต้องสูง อีกทั้งปัจจัยที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล นอกจากการวิเคราะห์ด้วยดัชนีความชื้นที่สัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศแล้ว การนำปัจจัยด้านคุณสมบัติของดิน คือ ลักษณะเนื้อดิน และการระบายน้ำ เข้ามาผนวก

ร่วมในการวิเคราะห์ ดังนั้นการนำปัจจัยดัชนี TWI ลักษณะเนื้อดิน และการระบายน้ำของดิน มาวิเคราะห์ร่วมกันด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ สามารถแสดงผลลัพธ์ของการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีความแม่นยำมากยิ่งขึ้น เป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและการลดความเสี่ยงของเกษตรกรในการเพาะปลูกพืช

สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์หาพื้นที่ศักยภาพที่มีความชื้นของดินหลังการเก็บเกี่ยวข้าวในพื้นที่รับน้ำห้วยใหญ่ จังหวัดขอนแก่น ด้วยการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ มาวิเคราะห์หาศักยภาพความชื้นดิน โดยใช้ปัจจัยทางด้านคุณสมบัติของดิน และการวิเคราะห์ดัชนี TWI พบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่มีศักยภาพความชื้นดินไม่เหมาะสม 99,155.53 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 46.73 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนพื้นที่ที่มีศักยภาพความชื้นดินเหมาะสมมากถึงเหมาะสมปานกลาง มักจะพบบริเวณลักษณะภูมิประเทศส่วนที่เป็นพื้นที่ลุ่ม จากการสำรวจภาคสนามพื้นที่ที่มีศักยภาพความชื้นดินเหมาะสมมากจะมีเปอร์เซ็นต์ความชื้นอยู่ในช่วง 7.80 – 9.17 เปอร์เซ็นต์ แสดงให้เห็นว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ดัชนี TWI มีความถูกต้องตรงกับพื้นที่จริง ซึ่งขึ้นอยู่กับความละเอียดของข้อมูล DEM ถ้าข้อมูล DEM มีความละเอียดมากจะทำให้การวิเคราะห์ดัชนี TWI มีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น ดังนั้นความถูกต้องของข้อมูล DEM มีผลอย่างมากต่อการวิเคราะห์ดัชนี TWI

ดัชนี TWI ที่ใช้ในการประมาณค่าความชื้นจากลักษณะภูมิประเทศ ช่วยให้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเร็วขึ้น ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย เนื่องจากไม่ต้องเก็บข้อมูลจริงจากภาคสนาม และใช้ปัจจัยในการวิเคราะห์ไม่มากก็สามารถหาพื้นที่ศักยภาพที่มีความชื้นดินได้ เหมาะแก่การนำไปใช้ ได้จริง เช่น นำดัชนี TWI มาใช้เป็นปัจจัยร่วมในการตัดสินใจเลือกพื้นที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกพืชอายุสั้นหลังการเก็บเกี่ยวข้าว การศึกษาด้านอุทกวิทยา เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรมีการส่งเสริมประสิทธิภาพการปลูกพืชอายุสั้นหลังการเก็บเกี่ยวข้าวที่ใช้ใช้น้ำน้อย ในพื้นที่ที่มีศักยภาพเหมาะสม โดยเฉพาะบริเวณทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพื้นที่ ซึ่งอยู่ในส่วนของอำเภอบ้านฝางมากที่สุด อาทิ การปลูกพืชผักปลอดสารพิษ การปลูกพืชตระกูลถั่ว เป็นต้น เพื่อความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือน นำไปสู่การสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกร นอกจากนี้ยังช่วยลดพฤติกรรมการเผาตอซังข้าว และช่วยลดผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม

1.2 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดขอนแก่น ศูนย์วิจัยพืชไร่ขอนแก่น สำนักงานพัฒนาที่ดินขอนแก่น และสำนักงานเกษตรจังหวัดขอนแก่น ควรมีฐานข้อมูลศักยภาพการเพาะปลูกเชิงพื้นที่สำหรับการนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจต่อการวางแผนพัฒนาพื้นที่เพาะปลูก ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้เพิ่มมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ดัชนี TWI ไม่สามารถบอกถึงความชื้นหลังการเพาะปลูกได้ บอกได้เพียงการประเมินระดับศักยภาพของดินที่เหมาะสมต่อการเก็บเกี่ยวความชื้น หากนำข้อมูลใช้ประโยชน์กับพื้นที่อื่น ควรมีการเพิ่มปัจจัยในการนำมาวิเคราะห์ เช่น ข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ ปริมาณน้ำใต้ดิน ความจุน้ำที่เป็นประโยชน์ได้ (AWC) เพื่อให้ผลการศึกษามีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น

2.2 การตรวจสอบผลการวิเคราะห์โดยการเก็บตัวอย่างดินในพื้นที่ศึกษานำมาตรวจวัดความชื้นในดินควรเก็บอย่างน้อย 2 ซ้ำ ต่อ 1 จุดสำรวจ เพื่อความแม่นยำของข้อมูล

เอกสารอ้างอิง

- ซัชชัย ตันตสิรินทร์. (2549). *การประยุกต์ใช้ Topographic Index ในการจำลองแบบทางอุทกวิทยาและกระจายพื้นที่*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทรงศักดิ์ จุนทรพงศ์. (2539). *อุตุนิยมวิทยาเกษตร*. กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์เซ็นเตอร์.
- เทวินทร์ แก้วเมืองมูล และ ชาญชัย แสงชโยสวัสดิ์. (2551). *อิทธิพลของการเกษตรต่อปริมาณน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ท่า โดยใช้แบบจำลอง SWAT (รายงานการวิจัย)*. เชียงใหม่: ภาควิชาพืชศาสตร์ และทรัพยากรธรรมชาติ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประวิทย์ จันทรณรงค์. (2555). *การวิเคราะห์ความเสี่ยงต่อความแห้งแล้งในพื้นที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์*. *Journal of Multidisciplinary in Social Sciences*, 8(3), 29-38.
- สุมิตรา วัฒนา. (2554). *การสำรวจและการทำแผนที่ความชื้นของดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักสำรวจดินและวางแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน.
- อานันต์ คำภีระ. (2549). *การประเมินความชื้นของดินในอำเภอทิงพระ จังหวัดสงขลา โดยใช้ข้อมูลภาพถ่ายจากดาวเทียมและระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์*. (วิทยาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์).
- Barling, R. D., Moore, I. D., & Grayson, R. B. (1994). A quasi-dynamic wetness index for characterizing the spatial distribution of zones of surface saturation and soil water content. *Water Resources Research*, 30(4), 1029-1044.
- Cohen, J. M., Ernst, K. C., Lindblade, K. A., Vulule, J. M., John, C. C., & Wilson, M. L. (2010). Local topographic wetness indices predict household malaria risk better than land-use and land-cover in the western Kenya highlands. *Malaria journal*, 9, 1-10.
- Greve, M. H., Kheir, R. B., Greve, M. B., & Bøcher, P. K. (2012). Quantifying the ability of environmental parameters to predict soil texture fractions using regression-tree model with GIS and LIDAR data: The case study of Denmark. *Ecological Indicators*, 18, 1-10.
- Haas, J. (2010). *Soil moisture modelling using TWI and satellite imagery in the Stockholm region*. (Master's of Science Thesis in Geoinformatics, School of Architecture and the Built Environment, Sweden).
- Kopecký, M., Macek, M., & Wild, J. (2021). Topographic Wetness Index calculation guidelines based on measured soil moisture and plant species composition. *Science of the Total Environment*, 757, 143785.
- Meles, M. B., Younger, S. E., Jackson, C. R., Du, E., & Drover, D. (2020). Wetness index based on landscape position and topography (WILT): Modifying TWI to reflect landscape position. *Journal of environmental management*, 255, 109863.
- Qin, C. Z., Zhu, A. X., Pei, T., Li, B. L., Scholten, T., Behrens, T., & Zhou, C. H. (2011). An approach to computing topographic wetness index based on maximum downslope gradient. *Precision agriculture*, 12, 32-43.

- Sørensen, R., & Seibert, J. (2007). Effects of DEM resolution on the calculation of topographical indices: TWI and its components. *Journal of Hydrology*, 347(1-2), 79-89.
- Sørensen, R., Zinko, U., & Seibert, J. (2005). On the calculation of the topographic wetness index: evaluation of different methods based on field observations. *Hydrology and Earth System Sciences Discussions*, 2(4), 1807-1834.
- Walke, N., Reddy, G. O., Maji, A. K., & Thayalan, S. (2012). GIS-based multicriteria overlay analysis in soil-suitability evaluation for cotton (*Gossypium* spp.): A case study in the black soil region of Central India. *Computers & Geosciences*, 41, 108-118.

Maintaining the Wisdom Encapsulated in the Wat Chaisi Temple Wall Murals in the Digital Age

Sivakorn Kodta¹ Pattaraporn Weeranakin^{1*} and Kittithat Suwannajarern²

¹ Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, Thailand

² Faculty of Fine and Applied Arts, Khon Kaen University, Thailand

* Corresponding author. E-mail: pattawe@kku.ac.th

ABSTRACT

This article's objectives are to: (1) Investigate the economic context and the role the Wat Chaisi Temple wall murals play in the Sawathi Community economy; and (2) Advise on ways to maintain the local wisdom encapsulated in the mural patterns that adorn Wat Chaisi Temple's walls. The target population in this qualitative study consisted of people with a knowledge and understanding of both local wisdom and tourism in the Sawathi Community. The 5 key informants were selected using purposive selective method and using descriptive analytic to explain the phenomenon. The findings showed that: 1) The economic system in the Sawathi Community could be divided into 2 periods, the first being Sawathi's development phase starting in 1881, when the main occupation of the majority of the community's population was agriculture, and the second being the industrial phase starting in 1987. The establishment of fishnet factories in the area led to the majority of community members leaving agricultural work. 2) The murals that adorn the Wat Chaisi temple walls play a significant role in the community. The artwork from the murals has been constructed and reproduced in design processes. The temple art has thus become central to learning and cultural tourism in the community, and it has become a source of income and supplementary work among community members. We have proposed guidelines for furthering wisdom, including: 1) Reduce undue attachments to traditional artistic formats order to avoid the phenomenon of cultural freezing; 2) Open up the area to allow relevant agencies to have a role and to facilitate development driven by or with the participation of "ban-wat-rong rien" (households, temples, and schools). These stakeholders should become the key driving forces within the community; and 3) Use the wall murals as a medium for the application and integration of the sciences and art with other areas of interest.

Keywords: Maintaining Wisdom, Wall Murals, Buddhist Art, Digital Age

แนวทางการต่อยอดภูมิปัญญาสุปแต้มวัดไชยศรีในยุคดิจิทัล

ศิวกร โคตรทา¹ ภัทรพร วีระนาคินทร์^{1*} และ กิตติธัช สุวรรณเจริญ²

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประเทศไทย

² คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประเทศไทย

* Corresponding author. E-mail: pattawe@kku.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาบริบทด้านเศรษฐกิจ และบทบาทของสุปแต้มที่มีต่อเศรษฐกิจของชุมชนสาวะถี และ (2) เพื่อศึกษาแนวทางการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นลวดลายสุปแต้มวัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น การศึกษาวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นและการท่องเที่ยวภายในชุมชนสาวะถี จำนวน 5 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า 1) ระบบเศรษฐกิจของชุมชนสาวะถี แบ่งเป็น 2 ยุค ยุคแรกยุคสาวะถีพัฒนาช่วงปี พ.ศ. 2424 ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ต่อมาเป็นยุคของกระแสโรงงานอุตสาหกรรมในช่วงปี พ.ศ. 2530 การเข้ามาตั้งโรงงานแหวนทำให้ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนเลิกประกอบอาชีพเกษตรกรรม 2) สุปแต้มที่ลิมวัดไชยศรีมีบทบาทอย่างมากต่อชุมชน ด้วยการถูกนำไปประกอบสร้างและการผลิตซ้ำผ่านกระบวนการคิดการออกแบบ จึงทำให้กลายเป็นจุดศูนย์กลางของการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน สร้างรายได้และอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชนได้ การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการต่อยอดภูมิปัญญา ได้แก่ 1) การลดการยึดติด และการปรับปรุงแบบ เพื่อลดการแข่งแข่งวัฒนธรรม 2) การเปิดพื้นที่ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทและในการพัฒนาผ่านการขับเคลื่อนหรือการมีส่วนร่วมของ “บวร” บ้าน วัด และโรงเรียน มาเป็นตัวขับเคลื่อนหลักในชุมชน และ 3) การประยุกต์ศาสตร์และศิลป์ บูรณาการให้เข้ากับด้านอื่นๆ โดยการนำสุปแต้มเป็นสื่อกลาง

คำสำคัญ: การต่อยอดภูมิปัญญา, สุปแต้ม, พุทธศิลป์, ยุคดิจิทัล

© 2023 JSDP: Journal of Spatial Development and Policy

บทนำ

ภาพจิตรกรรมฝาผนังตามโบสถ์ วิหาร เป็นงานจิตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ภาพจิตรกรรม ฝาผนังในภาคอีสานหรือที่เรียกว่า สุปแต้ม (Wall Murals) หากจะแปลอย่างตรงตัวคือ “สุป” คือ รูป ตามการออกเสียงของผู้คนท้องถิ่นอีสาน “แต้ม” คือ การวาด ระบาย ที่มีปรากฏอยู่ที่ลิม (โบสถ์) วิหารหอไตร และหอแจก (ศาลาการเปรียญ) สุปแต้มที่พบกันเป็นส่วนใหญ่ทางภาคอีสาน มักจะเขียนอยู่บนผนังด้านนอกของสิม ซึ่งจากการสำรวจมักวาดเรื่อง สิ้นไซ พุทธประวัติทศชาติชาดกเรื่องพระเจ้าวสันต ซึ่งท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปรากฏการกระจายตัวของสุปแต้มอยู่ทั่วทั้งภูมิภาคกว่า 30 ที่ อีกทั้งยังปรากฏในประเทศเพื่อนบ้านในลุ่มน้ำโขง เช่น ลาว เมียนมาร์ กัมพูชา เป็นต้น รูปแบบและกรรมวิธีการจัดองค์ประกอบศิลป์ของสุปแต้มอีสานไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ช่างแต้มส่วนใหญ่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ไม่มีกฎเกณฑ์หรือขนบข้อบังคับ มีอิสระเสรีในการออกแบบอย่างเต็มที่ ช่างแต้มจะเลือกสรรเรื่องราวจากพุทธประวัติหรือจากวรรณกรรมพื้นบ้านเฉพาะส่วนหรือ ตอนที่ช่างแต้มประทับใจมาพรรณนา เพื่อสื่อสารความคิดให้ผู้ชมเกิดจินตนาการมองเห็นความงามทาง

สุนทรียศาสตร์และคุณค่าทางคุณธรรม ลักษณะเด่นของรูปปั้นที่ปรากฏประกอบด้วยรูปร่าง เส้นและสี ตัวละครต่างๆ จะไม่เน้นกล้ามเนื้อและสัดส่วนที่เหมือนจริง เป็นรูปร่างที่เน้นการสื่อความหมายและอารมณ์ ด้วยลักษณะเหล่านี้จึงเป็นเสน่ห์ของรูปปั้นอีสานมีความคล้ายเส้นของภาพการ์ตูนสีและโคร่งสีเป็นลักษณะเด่นเฉพาะของรูปปั้นที่เป็นศิลปะพื้นบ้านที่บริสุทธิ์ มีความเป็นตัวของตัวเองสูง เน้นประโยชน์ใช้สอยมาเป็นอันดับแรกเหมือนการเขียนแบบง่ายๆ แต่มีการเก็บรายละเอียดที่สมบูรณ์และประณีต (ไพโรจน์ สโมสร, 2532) รูปปั้นนอกจากจะปรากฏเรื่องราววรรณกรรมท้องถิ่น หรือพุทธประวัติแล้ว รูปปั้นยังเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงสภาพของสังคมในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี ทั้งคติความเชื่อ ค่านิยมและประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตของสังคมอีสานที่ถูกถ่ายทอดผ่านรูปภาพที่มีเอกลักษณ์ของตนเองที่เรียกตามภาษา อีสานว่า “รูปปั้น”

ด้วยเอกลักษณ์อันโดดเด่นของรูปปั้นวัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พิเศษกว่าทุกที่ก็คือโดยปกติแล้วรูปปั้นมักจะมีการผสมผสานวรรณกรรมท้องถิ่นหลากหลายเรื่องราวผสมกันไป แต่รูปปั้นวัดไชยศรีนั้น ศิลปินผู้ปั้นลวดลายวาดเรื่องเดียวคือเรื่อง “สินไซ” จากต้นเรื่องไปจนจบเรื่อง ซึ่งในปัจจุบันได้มีการพัฒนาให้เป็นชุมชนเศรษฐกิจสร้างสรรค์และพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน ผ่านความร่วมมือของคนในชุมชนร่วมกับภาครัฐ หรือหน่วยงานต่างๆ ออกมาในรูปแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community – based tourism) ที่การท่องเที่ยวระดับนานาชาติให้การยอมรับว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและชุมชน ทั้งในด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน รวมถึงเป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูวัฒนธรรม สืบทอด เผยแพร่ และสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว หรือผู้คนในชุมชนกับผู้มาเยือน สร้างการรับรู้ ความผูกพันผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างนักท่องเที่ยว (ณัฐพัชรมณีโรจน์, 2560) การท่องเที่ยวจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจให้กลุ่มคนระดับล่างผ่านการจัดการ การออกแบบหรือการนำเสนอทรัพยากรหรือทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ภายในชุมชนออกมาด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรองให้กับชุมชน เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มสตรี การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น หรือการจัดตั้งชุมชนนวัตวิถี เป็นต้น

ปัจจุบันในยุคโลกาภิวัตน์กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตมากขึ้น เข้ามาเป็นตัวช่วยเพิ่มความสะดวกรวดเร็วในการทำกิจกรรมต่างๆ เพียงแค่ปลายนิ้วกด อีกทั้งเทคโนโลยียังเข้ามามีบทบาทในมิติของการพัฒนาต่อยอดอาชีพของตนเอง เพื่อเพิ่มความน่าสนใจให้กับกลุ่มลูกค้า เพื่อที่จะได้เข้าถึงบริการสินค้าของตนได้ดียิ่งขึ้น ในมิติของศิลปะมีการปรับตัวด้วยเช่นกัน โดยใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาพัฒนางานสร้างสรรค์ที่หลากหลายในการนำเสนอผลงาน เพื่อแสดงออกถึงสุนทรียภาพของวิถีของศิลปะและวัฒนธรรม จากอดีตที่ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ที่มีทั้งวิธีการ รูปแบบแนวคิดที่ผสมผสานกับศิลปะสมัยใหม่ (Modern Art) ตามการเปลี่ยนแปลงกระแสโลกของศิลปะร่วมสมัยที่ส่งผ่านการนำเสนอความคิดในรูปแบบงานศิลปกรรมดิจิทัล (Digital Art) (อรรคพล เชิดชูศิลป์, 2557) ดังที่เห็นได้จาก “ปรากฏการณ์หิมพานต์มาร์ชเมลโล่” ของอาจารย์คมกฤษ เทพเทียน นำสถาปัตยกรรมรูปปั้นสัตว์ป่าหิมพานต์ที่สร้างด้วยศิลปะฝีมือช่างท้องถิ่นแบบดั้งเดิม (Primeval Art) จากวัดต่างๆ ในท้องถิ่นนำมาออกแบบผสมผสานกับศิลปะร่วมสมัย จนเกิดเป็นกระแสในโลกโซเชียลที่กลุ่มวัยรุ่นเข้าถึงได้ง่าย และพัฒนากลายเป็นการปลุกกระแสของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับชุมชนท้องถิ่น (สุวิชา พิทักษ์กาญจนกุล, 2564)

ผู้วิจัยเล็งเห็นว่า ภูมิปัญญาการปั้นลายจิตรกรรมรูปปั้นอีสานนั้น ควรค่าแก่การอนุรักษ์และต่อยอดพัฒนาในรูปแบบของงานศิลปะผสมผสานกับศิลปะร่วมสมัยและเทคโนโลยี เพื่อให้คนยุคใหม่เข้าถึงและได้นำรูปปั้นเข้ามามีบทบาท

ในการใช้งานอื่นๆ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่าฮูปแต้มวัดไชยศรี ตำบลสวະถီ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีบทบาทต่อเศรษฐกิจของชุมชนอย่างไรบ้าง และมีแนวทางต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะใดได้บ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทด้านเศรษฐกิจและบทบาทของฮูปแต้มที่มีต่อเศรษฐกิจของชุมชนสวະถี ตำบลสวະถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาแนวทางการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นลวดลายฮูปแต้มวัดไชยศรีตำบลสวະถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selective Method) โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากผู้มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นและการท่องเที่ยวภายในชุมชน ได้แก่ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน 2 คน และ 2) ผู้นำกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ 3 คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นจำนวน 5 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่

2.1 แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับผู้นำชุมชนและผู้ใช้ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย ข้อคำถามเกี่ยวกับการนำทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพที่ชุมชน/ภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ/ภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

2.2 แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย ข้อคำถามเกี่ยวกับรูปแบบลักษณะการจัดการท่องเที่ยวแบบเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่ รูปแบบและกิจกรรมที่ประยุกต์ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน การให้บริการที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

โดยแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นได้ตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือจากนักวิชาการด้านการพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น และผู้นำชุมชนในพื้นที่ตำบลสวະถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม แบบสอบถามสัมภาษณ์เชิงลึก การลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และจึงทำการเปรียบเทียบกับข้อมูลทุติยภูมิเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ

3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากเอกสาร เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังศึกษาจากงานสัมมนาที่เกี่ยวข้องในสื่อโซเชียลต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ผู้วิจัยสนใจ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยการบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive analytic) โดยนำข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างมาจัดกลุ่มและสรุปภาพรวมของข้อมูล โดยประยุกต์ใช้แนวทาง 6 ขั้นตอน ของ เมาสทากาส (Moustakas, 1994) ดังนี้

4.1 การถอดความข้อมูล (Data Transcribing) ด้วยการอ่านและทำความเข้าใจเกี่ยวกับทัศนคติต่อการดำเนินงาน ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่างๆ

4.2 การจัดการข้อมูล (Data Managing) โดยบันทึกทัศนคติต่อการดำเนินงาน ข้อคิดเห็น และ ข้อเสนอแนะลงในไฟล์คอมพิวเตอร์ จัดหมวดหมู่ของคำตอบแบบคร่าวๆ ตามกรอบแนวคิดในวิจัยในครั้งนี้ และส่วนข้อมูลที่ยังไม่มีหมวดหมู่ที่ชัดเจน หรือมีความหมายไม่ชัดเจน จะถูกบันทึกแยกไว้ก่อนเพื่อการทำความเข้าใจในขั้นตอนต่อไป

4.3 การอ่านและการบันทึก (Reading and Memoing) ในขั้นตอนนี้เป็นการอ่านทบทวน ข้อมูลปัญหา และ ข้อเสนอแนะต่างๆ ที่ได้รับการบันทึกไว้ในไฟล์

4.4 การอธิบาย (Describing) เป็นขั้นตอนที่นำกรอบแนวคิดในการวิจัยมาช่วยในการอธิบายทัศนคติต่อการดำเนินงาน ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่างๆ โดยกรอบแนวคิดจะช่วยให้เห็นความเกี่ยวข้องกันมากยิ่งขึ้น

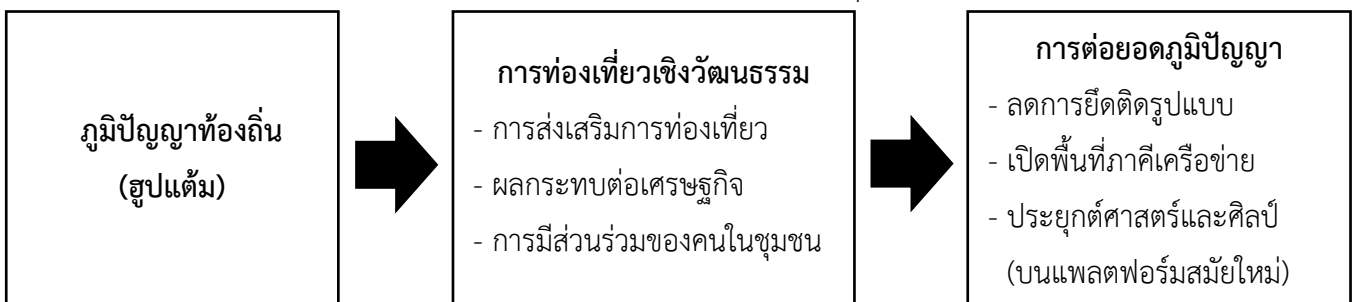
4.5 การจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Classifying) นำข้อมูลทัศนคติต่อการดำเนินงาน ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะมาจัดเป็นหมวดหมู่ที่ชัดเจน โดยพิจารณาจัดเป็นหมวดหมู่ตามมิติตัวแปรตามของการวิจัย

4.6 การตีความหมายข้อมูล (Interpreting) ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้เขียนบรรยายถึงประเด็นทัศนคติต่อการดำเนินงาน ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยใช้ความรู้ความเข้าใจของผู้วิจัย

4.7 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulate) เป็นการใช่วิธีการรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายเพื่อรวบรวมข้อมูลเดียวกันไว้ ในกรณีที่ไม่แน่ใจในคุณภาพของข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน แต่รวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีคุณภาพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

“อุปแต้ม” เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเชื่อมโยงกับบริบทชุมชนสาวะถี มีกิจกรรมและโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. บริบทด้านเศรษฐกิจของชุมชน และบทบาทของอุปแต้มที่มีต่อเศรษฐกิจของชุมชนสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

1.1 บริบทด้านเศรษฐกิจของชุมชนสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

บริบทเชิงเศรษฐกิจของชุมชนสาวะถีในปัจจุบัน พัฒนาการของความเจริญด้านเศรษฐกิจของชุมชนสาวะถีสามารถแบ่งได้เป็น 2 ยุค คือ

1.1.1 ในยุคสาวะถีพัฒนา ประมาณ พ.ศ. 2424 ที่หลังจากการยกฐานะขึ้นเป็นเมืองขอนแก่นตามคำสั่งของพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ข้าหลวงในรัชกาลที่ 5 และด้วยพื้นที่ของบ้านสาวะถีที่อยู่ ติดกับบ้านทุ่มซึ่งเป็นเส้นทางที่สะดวกต่อการติดต่อกับหนองคายหรือนครราชสีมา อีกทั้งบ้านทุ่มอยู่ในเส้นทางการคมนาคมและเส้นทางสายโทรเลข จึงเป็นอีกหนึ่งสิ่งที่เป็นปัจจัยต่อการอพยพของผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยเพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้น ชุมชนสาวะถีจึงมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม จากการที่ผู้คนจากต่างถิ่นเริ่มอพยพเข้ามาในชุมชน นำเอาทักษะภูมิปัญญาท้องถิ่นติดตัวมาด้วย เช่น กลุ่มจากโคราชที่นำทักษะของการเล่นลิเกเข้ามา การปั้นหม้อจากกลุ่มศรีสะเกษและกลุ่มจากร้อยเอ็ดนำเอาความสามารถด้านหมอลำเข้ามา และกลุ่มชาวจีนที่เข้มานำเอาทักษะด้านการค้าขายเข้ามาในชุมชนแห่งนี้ ชุมชนสาวะถีจึงได้มีการพัฒนาในด้านต่างๆ และกลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีเส้นทางติดต่อกับชุมชนอื่นมากขึ้น ความเจริญจากภายนอกจึงเข้ามาในบ้านสาวะถี การประกอบอาชีพของคนในชุมชนสาวะถีในยุคนี้เป็นอาชีพอิงอาศัยวัฒนธรรม ชาวบ้านชุมชนสาวะถีส่วนใหญ่เป็นชุมชนเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลักที่พบได้ทุกชุมชนในบริเวณลุ่มน้ำโขงในอดีต การปั้นหม้อ การเป็นหมอลำหรือหมอเว้า ต่อมาในกลุ่มคนจีนโพ้นทะเลที่อพยพมาอยู่อาศัยบริเวณบ้านสาวะถีและชุมชน คนจีนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ทำอาชีพค้าขายเป็นหลักหรือทำธุรกิจโรงฟืน ด้วยกิจการของคนจีนเหล่านี้มีบทบาทต่อการพัฒนาในทางเศรษฐกิจของชุมชนสาวะถีให้มีความเจริญก้าวหน้า และได้สร้างวัฒนธรรมการค้าขายแบบใหม่เข้ามาในชุมชนสาวะถี แต่ด้วยบริบทสังคมของชุมชนสาวะถียุคสมัยนั้นยังไม่เอื้อต่อการขยายกิจการการค้า อีกทั้ง ชาวบ้านสาวะถียังมีวิถีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมที่พึ่งพาธรรมชาติ กิจการของคนจีนจึงไม่ได้มีการขยายตัวออกไปได้เท่าที่ควร

1.1.2 ยุคกระแสโรงงานอุตสาหกรรม ประมาณ พ.ศ.2530 อาชีพเกษตรกรรมของชุมชนสาวะธียังคงเป็นอาชีพหลักของชุมชน เช่นเดียวกับในอดีตด้วยระบบของสังคม แต่ก็มีความที่น้อยลงหากเทียบกับในอดีตประกอบกับในบางฤดูแล้ง ชุมชนสาวะถีขาดแคลนน้ำในการนำมาอุปโภคบริโภคเนื่องจากเป็นบริเวณที่ราบสูง และด้วยการเกษตรในปัจจุบันรายได้ไม่เพียงพอและต้นทุนที่สูงขึ้น ทำให้อาชีพนี้เป็นอาชีพของผู้สูงอายุที่เคยทำมาในสมัยอดีตเป็นส่วนใหญ่ และการเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรมแหวน โดยบริษัทไทยนิปปอนแหวน จำกัด ที่เข้ามามีบทบาท และเป็นทางเลือกอาชีพใหม่ให้กับคนในชุมชน จึงทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่เข้าสู่ระบบแรงงานอุตสาหกรรม ชาวบ้านชุมชนสาวะธียังคงรักษาวัฒนธรรมและระบบของเศรษฐกิจสังคมดั้งเดิมที่ยังคงเน้นพึ่งพาตนเองกับธรรมชาติ การประกอบอาชีพและมีการสืบทอดคติความเชื่อ ค่านิยมดั้งเดิมของสังคม อีกทั้งในยุคนี้ชาวบ้านสาวะถีมีประกอบอาชีพที่หลากหลายไปจากเดิม ทั้งรับราชการ และการไปทำงานในเมืองหรือต่างจังหวัด เป็นต้น

1.2 บทบาทของอุปแต้มที่มีต่อเศรษฐกิจชุมชนสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ปัจจุบันชุมชนสาวะธินั้นได้พัฒนามาสู่ชุมชนการท่องเที่ยววัฒนธรรม อีกทั้งชุมชนสาวะธียังถือได้ว่าเป็นที่รู้จักของคนในจังหวัดมากขึ้นกว่าในอดีต ด้วยปัจจุบันมีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถานศึกษาที่เข้ามา

ส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนผ่านการจัดโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อกระตุ้นรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยการนำเสนอผ่านอัตลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเรื่องราวโบราณสถานทางประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่า และเพื่อเพิ่มความน่าสนใจให้กับท้องถิ่นสร้างแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น หากกล่าวถึงบ้านสาวะถี คนจะนึกถึงวัดไชยศรีที่มีจิตรกรรมฝาผนังรอบบริเวณสิม (โบสถ์) หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ฮูปแต้ม” ซึ่งภายหลังกลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญทางวัฒนธรรมของจังหวัดขอนแก่น และได้มีการนำเอาฮูปแต้มวัดไชยศรีเป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวผ่านโครงการต่างๆ เช่น “สินไซโมเดล” ที่มีการจัดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2558 เป็นโครงการที่เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมากในการประสานความร่วมมือและผลักดันให้ชุมชนสาวะถี ค้นพบและเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมของตนเอง ที่พร้อมจะนำเสนอให้กับคนภายนอกชุมชน และได้สร้างหลักสูตรกระบวนการการเรียนรู้ให้กับท้องถิ่น เกิดคณฆมอลำสินไซโดยนักเรียน และมัคคุเทศก์ชุมชน การจัดต้นแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เชื่อมโยงกับตลาดฮูปแต้มสินไซ และการจัดเส้นทางท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลต่อการสร้างเศรษฐกิจของชุมชน

จากการศึกษายังพบว่า โครงการสินไซโมเดลเสมือนเป็นสื่อกลางที่คอยจัดกระบวนการ แต่ผู้ขับเคลื่อนนั้นคือคนในชุมชน เมื่อมีกิจกรรมในชุมชนเจ้าหน้าที่โครงการจะทำการจ้างงานกับคนในชุมชน โดยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมผ่านการนำเอาทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีความเชื่อมาเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ และเป็นกลไกในการขับเคลื่อนคนในชุมชน เช่น การจ้างทำอาหารท้องถิ่นให้กับนักท่องเที่ยว การจ้างมัคคุเทศก์ให้เป็นผู้นำเส้นทางท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนเสมือนเป็นการซื้อสินค้าและบริการของชุมชน และยังเป็นการต่อยอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมาสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ จะพบได้ว่าอาชีพการให้บริการนักท่องเที่ยวสามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ และไม่เพียงแต่เฉพาะกลุ่มที่ทำงานจะมีรายรับเพิ่มมากขึ้น อาชีพอื่นๆ ได้รับประโยชน์ด้วยเช่นกัน

จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในการลงพื้นที่ติดตามที่บ้านสาวะถีในประเพณีของชุมชนบุญผะเหวดเทศน์มหาชาติที่ผ่านมา (ปี พ.ศ.2566) ทำให้ได้เห็นบริบทของคนในชุมชนที่มีบทบาทต่างกันมารวมตัวกันอย่างครึกครื้น ทั้งคุณครูโรงเรียนในพื้นที่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชนที่เป็นคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมนี้ เช่น การจัดขบวน การทำเครื่องสักการะ การจัดสถานที่ การจัดการและต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาร่วมชมประเพณี เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่า นอกจากอัตลักษณ์ฮูปแต้มที่ปรากฏอยู่ในวัดไชยศรีที่เป็นเสมือนจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว และเป็นศูนย์ของการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน พระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัดไชยศรียังได้นำประเพณีอีสาน 12 เดือน หรือในภาษาท้องถิ่นเรียกฮิต 12 มาเป็นอีกหนึ่งกลไกในการนำมาเป็นเครื่องมือการพัฒนาชุมชนทั้งด้านภูมิปัญญา ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ โดยผ่านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based tourism) จึงทำให้คนในชุมชนมีแนวคิดใน การรักษาอัตลักษณ์ทุนวัฒนธรรม ที่เป็นจุดแข็งของชุมชนสาวะถีและเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทในกระบวนการท่องเที่ยวและเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชน สร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนชุมชนซึ่งเป็นบ้านเกิดของตน ตลอดจนเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนให้คงอยู่และปรับเข้าสู่วัฒนธรรมโลกสมัยใหม่ได้ ทั้งนี้นอกจากฮูปแต้มจะมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวชุมชนที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจด้านการพัฒนาอาชีพ และสร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชนสาวะถีแล้ว ยังสามารถสร้างผลประโยชน์ต่อชุมชนโดยรอบด้วยเช่นกัน ในการจัดกิจกรรมที่ผ่านมาของโครงการสินไซโมเดลที่มีการจัดกิจกรรมในชุมชนโดยการนำนักท่องเที่ยวและผู้สนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านสาวะถีเข้ามาเที่ยวชมนั้น ได้มีการดึงหมู่บ้านอื่นๆ โดยรอบเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนด้วยวิธีการ “ซื้อสินค้าและบริการของชุมชน” ด้วยการนำเงินที่ได้จากงบประมาณของโครงการมาทำการจัดจ้างคนในชุมชน ส่วนผู้ขับเคลื่อนดำเนินการ

กิจกรรมคือชาวบ้านในชุมชน เสมือนเป็นการต่อยอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยการนำเอาองค์ความรู้ในท้องถิ่นชุมชน มาพัฒนาไปสู่การสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์

จากผลการศึกษาดังกล่าว พบว่า 1) ฮูปแต้มถูกประกอบสร้างให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนสภาวะดีด้วยอัตลักษณ์ของภูมิปัญญาที่เป็นจุดแข็งของชุมชน ที่สร้างแรงดึงดูดให้กับนักท่องเที่ยวมาเรียนรู้องค์ความรู้ท้องถิ่นของชุมชนเท่านั้น และ 2) ฮูปแต้มถูกผลิตซ้ำให้มาอยู่ในรูปแบบการเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมต่างๆ ทั้งการประกอบเข้าไปกับประเพณีฮีต 12 ที่ถือเป็นกลไกการขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนด้วยคติ ความเชื่อ วิถีปฏิบัติของคนในชุมชนมาแต่ดั้งเดิม และยังได้รับการสนับสนุนขับเคลื่อนจากองค์กรภาครัฐ และภาคเอกชน ทำให้คนในชุมชนมีแรงบันดาลใจที่จะสร้างอัตลักษณ์ของตนเองต่อไป

2. แนวทางการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นลวดลายฮูปแต้มวัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ยุคที่โลกพัฒนาไปอย่างรวดเร็วนั้น จนทำให้ผู้คนหลงลืมภูมิหลังของตนเอง หรือพื้นฐานของสังคมของตนเองไว้ โดยไม่ได้มีการพัฒนาไปร่วมกันถือเป็นสิ่งที่น่ากลัวหรือเป็นอันตรายต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากและอำนวยความสะดวกให้การดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบันเป็นไปได้ง่ายขึ้น กล่าวคือเพียงแค่ปลายนิ้วกดก็เข้าถึงสิ่งนั้นๆ ได้โดยทันที และการเป็นกระแสนิยมของวัฒนธรรมตะวันตก ด้วยตามธรรมชาติของสังคมเมื่อเวลาเปลี่ยน สังคมก็เปลี่ยน และเมื่อสังคมเปลี่ยนวิถีปฏิบัติ คติความความนิยมก็เปลี่ยนตาม และยิ่งปัจจุบันกลุ่มคนที่เข้าถึงความทันสมัยเหล่านี้ได้ดีที่สุดคือกลุ่มวัยรุ่นหรือคนรุ่นใหม่ ผลจากการศึกษา ผู้วิจัยสามารถจำแนกแนวทางการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นลวดลายฮูปแต้ม ได้ใน 3 แนวทาง ดังต่อไปนี้

2.1 การลดการยึดติด และการปรับปรุงแบบ เพื่อลดการแข่งขังวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่า สิ่งที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องมีในยุคปัจจุบันคือการปรับตัว เพื่อให้เข้าถึงได้ง่ายยิ่งขึ้นโดยเทคโนโลยีสมัยใหม่และวิธีการของคนรุ่นใหม่ จากการศึกษาสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลทำให้เห็นว่า ฮูปแต้มวัดไชยศรียังมีหลากหลายวิธีการในการต่อยอดและพัฒนา เช่น การผลิตหนังสือชุมชน การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกชุมชน ละครเวที และที่สำคัญคือการเผยแพร่ไปยังเด็กนักเรียนในชุมชน ด้วยการผลักดันฮูปแต้มเข้าสู่รั้วของสถานศึกษา

2.2 การเปิดพื้นที่ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทและในการพัฒนา ผ่านการขับเคลื่อนและการมีส่วนร่วมของ “บวร” บ้าน วัด และโรงเรียน ปัจจุบันฮูปแต้มวัดไชยศรีกลายเป็นอัตลักษณ์ในระดับชุมชนและในระดับจังหวัดขอนแก่น และมีการเปิดเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวเต็มรูปแบบ มีหลากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เข้ามาให้ความสนใจในการพัฒนาต่อยอดด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การสนับสนุนการผลิตหนังสือชุมชนของศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวสร้างพื้นฐานให้กับชุมชนและการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกชุมชนยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยบริษัท สินไซโมเดล หรือการนำเอาเรื่องราวในฮูปแต้มวัดไชยศรี เรื่อง สินไซมาผลิตเป็นละครเวที โดยเทศบาลนครขอนแก่น เมื่อปี พ.ศ. 2554 เป็นต้น ชุมชนสาวะถีนอกจากจะมีจุดแข็งในด้านของทุนวัฒนธรรมของชุมชนที่เรียกว่า “เมือง 3 ดี” คือ สื่อดี พื้นที่ดีและภูมิดีแล้วนั้น การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งอย่างพระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัดไชยศรี มีการยกระดับเป็นชุมชนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญเมื่อกล่าวถึงจังหวัดขอนแก่น ด้วยวิธีการนำเอาสิมหรือโบสถ์ของวัดที่มีเอกลักษณ์ของฮูปแต้มเรื่องสินไซ และนำประเพณีฮีต 12 ของชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ทำให้เกิดการร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน และเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนเอง นอกจากนี้แล้วภายในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านที่เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ริเริ่มจากโครงการสินไซโมเดลเป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชน และมีการนำเอาลวดลายจากภูมิปัญญาฮูปแต้มจากสิมวัดไชยศรีเรื่องสินไซมาพัฒนาสู่การเป็นผลิตภัณฑ์

ประจำชุมชน ต่อยอดจากการนำเอาความสวยงาม และเอกลักษณ์ของภาพวาดที่ฝาผนังโบสถ์ไปสู่ผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่าย เช่น แก้วน้ำ แก้วเก็บความเย็น การสกรีนลวดลายบนเสื้อ กระเป๋าผ้า ผ้าคลุมไหล่ โลโก้สินค้าของชุมชน เป็นต้น ล้วนใช้ตัวละครหลักของวรรณกรรมเรื่องสินไซมาคัดลอกและออกแบบเพื่อมาทำเป็นลายผลิตภัณฑ์ และมีการจัดจำหน่ายทั้งร้านค้าในชุมชนและในรูปแบบการซื้อขายออนไลน์

2.3 การประยุกต์ศาสตร์และศิลป์โดยบูรณาการให้เข้ากับด้านอื่นๆ การนำอุปถัมภ์มาเป็นสื่อกลางบนแพลตฟอร์มสมัยใหม่ การต่อยอดอุปถัมภ์วัดไชยศรีนี้ ได้มีการประยุกต์โดยการนำเอาแก่นแท้ของเรื่องราวอุปถัมภ์สินไซมาในรูปแบบของการเปิดพื้นที่เรียนรู้และพัฒนาสุขภาพ “โฮงสินไซ” โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์ ที่เป็นการนำมรดกภูมิปัญญาถิ่นท้องถิ่นมาประยุกต์โดยสร้างการมีส่วนร่วมให้กับคนรุ่นใหม่มากยิ่งขึ้น ผ่านการจัดทำแหล่งเรียนรู้วรรณกรรมเรื่องสินไซ และนำตัวละครจากอุปถัมภ์สินไซมาเป็นสื่อกลางในการพัฒนาทักษะและสุขภาพ กล่าวคือ โฮงสินไซไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่ที่จัดแสดงข้อมูลเกี่ยวกับวรรณกรรมสินไซเท่านั้น แต่ยังมีการเชื่อมโยงเรื่องเล่าหรือภูมิปัญญาในอดีตกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้ที่เข้ามาเรียนรู้ที่นี่ โดยบูรณาการเรื่อง ธรรมชาติ-วัฒนธรรม-ศิลปะที่ต้องใช้ผัสสะหรือประสาทการรับรู้ทั้ง 6 และการนำแก่นแท้ของวรรณกรรมเรื่องสินไซจากอุปถัมภ์วัดไชยศรี มาเชื่อมโยงเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ที่ใช้ภูมิปัญญาและวรรณกรรมท้องถิ่น มาเป็นสื่อกลางในการนำมาบูรณาการและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสุขภาพของคนพิการและคนออทิสติก ผ่านการทำกิจกรรมของโฮงสินไซ เช่น กิจกรรม Sinxay Autism (สินไซ - ออทิสซึม) โดยเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมศิลปะบำบัด “สินไซสู่การสื่อสารสาธารณะ” ด้วยพัฒนากลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กเยาวชนออทิสติก ภายใต้ความร่วมมือระหว่างสมาคมผู้ปกครองออทิสติกจังหวัดขอนแก่น ศูนย์วิจัยและบริการออทิสซึม มหาวิทยาลัยขอนแก่น และโฮงสินไซ จังหวัดขอนแก่น โดยนำวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องสินไซมาประยุกต์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสุขภาพของบุคคลออทิสติกที่จะนำไปสู่การสร้างความตระหนักรู้ในมรดกภูมิปัญญาของตนก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ อีกทั้งยังได้สื่อสารความรู้ความเข้าใจผ่านกระบวนการศิลปกรรม (จิตรกรรมและดนตรี) นอกจากนี้โฮงสินไซยังได้มีการพัฒนาทั้งพื้นที่ทางกายภาพตลอดถึงการบริการทั้งในแง่องค์ความรู้ต่างๆ รวมไปถึงกระบวนการพัฒนาสุขภาพะกับกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ ผ่านมิติ ธรรมชาติ วัฒนธรรม ศิลปะอีกด้วย จากในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันอุปถัมภ์วัดไชยศรี ได้ถูกนำไปประยุกต์และบูรณาการผ่านการประกอบสร้างและการประดิษฐ์สร้างมากมาย ทั้งในรูปแบบของการออกแบบศิลปสมัย เช่น ลวดลายบน เสื้อผ้า ผ้าคลุมไหล่ แก้วน้ำ เป็นต้น การถูกนำมาสร้างให้เป็นการแสดงหรือบทเพลงของนักศึกษาเฉพาะด้าน อย่างภาควิชาศิลปกรรมศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยต่างๆ เช่น การแสดง “เกี่ยวแก้วเกียงคำ” ของนักศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น หรือการแสดง “พะมัยแก้วกลมสอง” ของนักศึกษาภาควิชาศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นต้น

นอกจากนี้ อุปถัมภ์สินไซยังปรากฏในแง่มุมทางมิติด้านการเมืองจากการศึกษาพบเอกสารหลักฐานคำพูดปลุกใจของนายโกสอน พมวิหาน ประธานประเทศพรรคปฏิวัติลาว ความว่า “ชาวหนุ่มจงเป็นนกอินซี ที่บ่หวั่นกลัวต่อพายุลมแดง, จงกายเป็นสินไซของยุคสะหมะพวกเรา” จากการศึกษาพบว่า ในจังหวัดขอนแก่นมีการนำอุปถัมภ์เข้ามามีบทบาทในเชิงการเมืองและการพัฒนาจังหวัดผ่านการต่อยอดและพัฒนาอุปถัมภ์เรื่องสินไซจากวัดไชยศรีนั้น และได้นำเสนอออกมาในช่วงปี 2549 ผ่านยุทธศาสตร์การพัฒนาเมือง โดยทางจังหวัดขอนแก่นได้ค้นหาอัตลักษณ์ของจังหวัดและสัญลักษณ์ใหม่ของเมืองขอนแก่น จึงได้เลือกนำเอาตัวละครจากวรรณกรรมเรื่องสินไซ ที่ปรากฏบนอุปถัมภ์วัดไชยศรี ตำบลสาวะถี ประยุกต์เป็นเสาไฟฟ้าส่วนบนสุดเป็นรูปสีโหหรือคชสีห์ และรูปสินไซ ที่เป็นส่วนหนึ่งในโครงการ “สินไซฐานที่มั่นทางวัฒนธรรมแห่งยุคสมัย” เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกหวงแหน และตระหนักในคุณค่าของวรรณกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น แสดงให้เห็นว่าการที่

หน่วยงานภายนอกนำเอาอุปแต้มออกไปสร้างสรรค์เป็นผลงานที่เข้าถึงผู้คนได้ง่าย และกลายเป็นที่ยอมรับ เป็นการยกระดับให้อุปแต้มมีบทบาทในการพัฒนาเมือง ถือได้ว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการมีบทบาททางการเมืองอย่างยิ่ง และเป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชนสาวะถีที่ภูมิปัญญาหรือทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนได้มีโอกาสไปตั้งอยู่บริเวณใจกลางเมือง

ในทางกลับกัน ผลจากการศึกษายังได้พบปัญหาด้านการขาดคนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาต่อยอดเนื่องด้วยชุมชนสาวะถีเป็นชุมชนผู้สูงอายุและคนรุ่นใหม่ ส่วนคนวัยกลางคนหรือวัยแรงงานเข้าสู่ระบบแรงงานอุตสาหกรรมหรือไปทำงานที่ต่างจังหวัด จึงทำให้แนวคิดใหม่ๆ ยังไม่ถูกนำมาใช้มากนัก เพราะด้วยชาวบ้านที่เป็นผู้สูงอายุกยังคงยึดติดในวัฒนธรรม ขนบ จารีตดั้งเดิม ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนสาวะถีจึงยังไม่เป็นที่ตอบโจทยให้กับสังคมยุคใหม่ได้ดีเท่าที่ควร ทั้งนี้ชุมชนพยายามปรับตัวและปรับรูปอุปแต้มให้เข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้มากขึ้น

จากการศึกษาข้อมูลทำให้ผู้ศึกษาพบว่า อุปสรรคปัญหาที่พบดังกล่าวยังไม่ได้รับการแก้ไข เพราะคนรุ่นใหม่ขาดแรงจูงใจในการเข้ามาศึกษาวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น และเพื่อให้ไปตามเป้าประสงค์ของพระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัดไชยศรี ที่ปัจจุบันต้องการผลักดันให้อุปแต้มจากวัดไชยศรีเป็นสิ่งใกล้ตัวสำหรับคนรุ่นใหม่ เข้าไปอยู่ในระบบการศึกษาลดกรอบจากรูปแบบเดิมออกไป เพื่อให้ภูมิปัญญาอุปแต้มได้ปรับตัวตามการใช้งานของคนรุ่นใหม่มากขึ้น และคอยแนะนำ ตักเตือนหากออกนอกกลุ่มนอกทางเกินไป ทั้งนี้ ผลจากการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้นำลวดลายอุปแต้มจากสิมวัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มาพัฒนารูปแบบภายใต้ชื่อผลงาน “แต้มศิลป์” ลงบนแทมเพลต Canva เพื่อให้อุปแต้มอันเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดขอนแก่นได้เข้ามาอยู่ในการใช้งานที่ง่ายและเข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ อีกทั้ง Canva ยังเป็นแพลตฟอร์มออกแบบกราฟิกที่เป็นที่นิยมในแวดวงการศึกษาเป็นอย่างมาก (ภาพที่ 2)

รูปต้นแบบจากstupamwatthayathay	รูปstupamwatthayathay ที่ผ่านการปรับเปลี่ยนรูปแบบกับศิลปะร่วมสมัย
1. ตัวละคร “ท้าวสินไช” 	
2. สังข์ทอง 	
3. สีโห 	
4. ยักษ์กุมภภัณฑ์ 	
5. ชาวบ้าน 	

ภาพที่ 2 ภาพเปรียบเทียบระหว่างรูปต้นแบบจากstupamwatthayathay และรูปstupamwatthayathay ที่ผ่านการปรับเปลี่ยนรูปแบบกับศิลปะร่วมสมัย

ผู้ศึกษาได้นำลวดลายstupamwatthayathay จากตัวละครเอกในเรื่องสินไช มาทั้งหมด 5 ตัวละคร ได้แก่ 1) ท้าวสินไช 2) สังข์ทอง 3) สีโห 4) ยักษ์กุมภภัณฑ์ และ 5) ภาพวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งทั้งตัวละครนี้ถือเป็นอัตลักษณ์ และสัญลักษณ์ของจังหวัดขอนแก่นที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อต่างๆ ทำให้กลายเป็นภาพจำของคนในจังหวัดขอนแก่น และภาพจากstupamwatthayathay เหล่านี้ ยังมี

ความสำคัญต่อชุมชน และจังหวัดขอนแก่น ที่เป็นเสมือนหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่สามารถบ่งบอกได้ถึง ค่านิยม คติความเชื่อของชุมชนในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี และแสดงให้เห็นถึงความรู้ความสามารถด้านงานศิลป์ของคนใน ชุมชนผ่านการออกแบบवादการแต้มลวดลายวรรณกรรมเรื่องสินไซได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผล

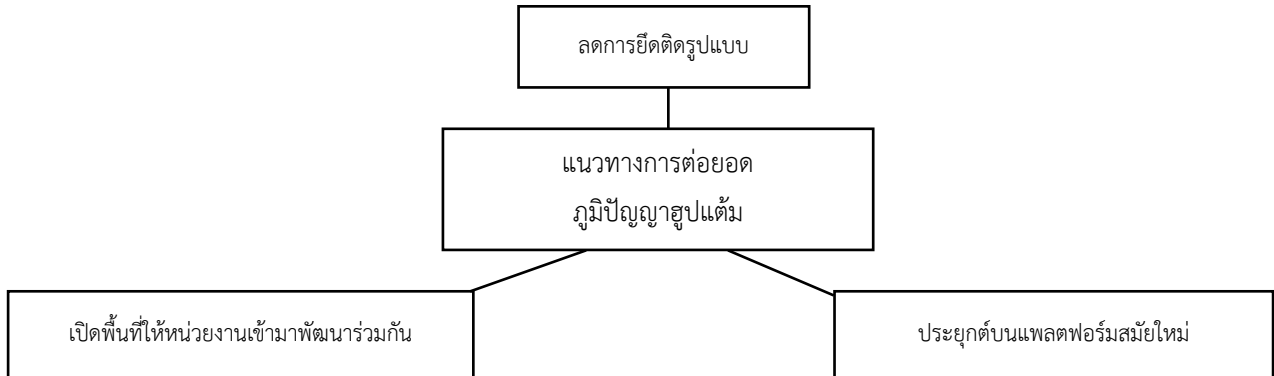
บทบาทของฮูปแต้มที่มีต่อเศรษฐกิจชุมชนสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น การประกอบสร้างโดยการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นฮูปแต้มมาเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดและของชุมชนสาวะถี ผ่านกระบวนการการผลิตซ้ำด้วยแนวคิดสมัยใหม่ ร่วมกับแนวคิดการท่องเที่ยววัฒนธรรมในชุมชน ชุมชนสาวะถีจึงกลายมาเป็นที่รู้จักของคนในจังหวัดมากขึ้น ฮูปแต้มจึงกลายมาเป็นจุดศูนย์กลางของการจัดโครงการ หรือกิจกรรมท่องเที่ยวผ่านกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม เพื่อกระตุ้นรายได้ให้กับคนในชุมชนผ่านการนำเสนออัตลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐิติมา อังกรวัชรพันธ์ และกิงกนก เสาวภาวงศ์ (2561) ที่ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มคุณค่าการท่องเที่ยวบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดอ่างทอง กล่าวว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยคนในชุมชน ทำให้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือสำคัญในการอนุรักษ์คุณค่าของมรดกวัฒนธรรมของชุมชน ขณะเดียวกันช่วยสร้างมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน ส่งผลต่อความสมดุลของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัญชิชา มั่นคง (2560) ศึกษาบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในตำบลบ้านต๋อน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยประชาชนเห็นด้วยมากที่สุดในเรื่องชุมชนจะสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน หากนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นอาชีพต่างๆ การที่จะทำให้ทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ ส่งเสริมให้ทุนบุคคลมีบทบาทเพิ่มขึ้น มีการถ่ายทอดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องผ่านศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน และให้ประชาชนทุกหมู่บ้านมีส่วนร่วมใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน จะทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดเป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

แนวทางการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นลวดลายฮูปแต้มวัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จากผล การศึกษามีแนวทางในการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นลวดลายฮูปแต้มวัดไชยศรี การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ให้เข้ากับการใช้งานที่หลากหลาย และการปรับปรุงแบบด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่จะช่วยให้เกิดการเข้าถึงที่ง่ายมากยิ่งขึ้นและเอื้อต่อการนำไปใช้ตามความต้องการของคนในยุคปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไวกงจน์ ดวงจันทร์ และคณะ (2558) ได้ศึกษา แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าจากการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทของที่ระลึก : กรณีศึกษาแหล่งมรดกโลกบ้านเชียง ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ที่กล่าวว่าการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ด้วยความคิดสร้างสรรค์สินค้าในรูปแบบที่มีความแตกต่างไปจากเดิม ทำให้ลูกค้ามีความสนใจมากขึ้น และขายได้เร็วมีการประยุกต์ให้แปลกใหม่ ดูน่าสนใจ นำมาแปรรูปแบบให้ทันสมัยเข้ากับกระแสนิยมในปัจจุบันขึ้นเพื่อให้เข้ากับกลุ่มลูกค้า การออกแบบให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน โดยการนำเอาความเป็นบ้านเชียงมาประยุกต์ให้เป็นเอกลักษณ์รักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ โดยลูกค้านักท่องเที่ยวสามารถบอกได้ว่าเป็นสินค้าที่มาจากชุมชนบ้านเชียง

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า แนวทางการต่อยอดภูมิปัญญาฮูปแต้มวัดไชยศรีในยุคดิจิทัล มี 3 แนวทาง ได้แก่ 1) การลดการยึดติดรูปแบบ เพื่อลดการแข่งขันทางวัฒนธรรม 2) การเปิดพื้นที่ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในการพัฒนา และ 3) การประยุกต์ศาสตร์และศิลป์บนแพลตฟอร์มสมัยใหม่ (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 องค์ความรู้ใหม่

สรุปผลการวิจัย

บริบทเชิงเศรษฐกิจของชุมชนสาวะถีในปัจจุบัน พัฒนาการของความเจริญด้านเศรษฐกิจของชุมชนสาวะถี สามารถแบ่งได้เป็น 2 ยุค คือ 1) ในยุคสาวะถีพัฒนา ประมาณ พ.ศ. 2424 ชุมชนสาวะถีประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่คนในชุมชนอพยพมาจากโคราช ศรีสะเกษ ร้อยเอ็ด และกลุ่มชาวจีน 2) ยุคกระแสโรงงานอุตสาหกรรม ปี พ.ศ.2530 อาชีพเกษตรกรรมของชุมชนสาวะถียังคงเป็นอาชีพหลักของชุมชน และมีการเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรมแหวน บริษัทไทยนิปปอนแหวน จำกัด ที่เข้ามามีบทบาท และเป็นทางเลือกอาชีพใหม่ให้กับคนในชุมชน จึงทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่เข้าสู่ระบบแรงงานอุตสาหกรรม บทบาทของฮูปแต้มที่มีต่อเศรษฐกิจชุมชนสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบันการประกอบสร้างโดยนำเอาฮูปแต้มมาเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัด และของชุมชนสาวะถี ผ่านกระบวนการการผลิตซ้ำด้วยแนวคิดสมัยใหม่ร่วมกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน ชุมชนสาวะถีจึงกลายมาเป็นที่รู้จักของคนในจังหวัดขอนแก่นมากขึ้น

แนวทางในการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นลวดลายฮูปแต้มวัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จากผลการศึกษาศึกษาสามารถสรุปแนวทางในการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นลวดลายฮูปแต้มวัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ได้ 3 แนวทางดังต่อไปนี้ 1) การลดการยึดติด และการปรับรูปแบบ เพื่อลดการแข่งขันทางวัฒนธรรม 2) การเปิดพื้นที่ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทและในการพัฒนา ผ่านการขับเคลื่อนหรือการมีส่วนร่วมของ “บวร” บ้าน วัด และโรงเรียน มาเป็นตัวขับเคลื่อนหลักในชุมชน และ 3) การประยุกต์ศาสตร์และศิลป์บูรณาการให้เข้ากับด้านอื่นๆ โดยการนำฮูปแต้มเป็นสื่อกลางบนแพลตฟอร์มสมัยใหม่

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า การจะพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นส่วนหนึ่งในการท่องเที่ยวจะต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนอื่นๆ ที่อยู่ใกล้กับชุมชนสาวะถีร่วมด้วย แต่ในขณะนี้ยังไม่ได้มีการสร้างหรือผลักดันการมีส่วนร่วม

ระหว่างชุมชนอื่นๆ อย่างจริงจัง ด้วยชุมชนสาวะถีไม่เพียงแต่เป็นชุมชนเล็กๆ แต่ชุมชนนี้ยังมีการกระจายออกเป็นหมู่บ้านต่างๆ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่นควรจะมีการจัดกิจกรรมพร้อมทั้งเพิ่มการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชนอื่นๆ หรือ ดึงคนในชุมชนอื่นๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วม อีกทั้งต้องทำการศึกษาหาข้อมูลจุดเด่นของชุมชนอื่นๆ ร่วมด้วย เพื่อเป็นการยกระดับวัฒนธรรมท้องถิ่น เมื่อมีเพิ่มการมีส่วนร่วมให้กับชุมชนอื่นๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมได้ทุกหมู่บ้านก็จะเป็นประโยชน์ในการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน และเป็นการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นในฐานะเจ้าของวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาแนวทางการเพิ่มการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนในตำบลสาวะถี เพื่อให้คนในชุมชนอื่นๆ ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง และเพื่อที่จะได้นำความรู้ ความสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชน หรือท้องถิ่นของตนเอง

2.2 เนื่องจากงานวิจัยนี้ มีขอบเขตศึกษาเฉพาะเรื่องบทบาทของฮูปแต้มต่อเศรษฐกิจของชุมชนและแนวทางการต่อยอดภูมิปัญญาฮูปแต้ม แต่ยังไม่ได้ศึกษาเรื่องความต้องการของคนรุ่นใหม่ที่มีต่อผลิตภัณฑ์ชุมชนลวดลาย ฮูปแต้ม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หากมีการทำวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะให้มีการศึกษาเพิ่มเติมจากคนรุ่นใหม่ ทั้งกลุ่มนักเรียน และนักศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้าถึงเทคโนโลยีและความทันสมัยของโลกสมัยใหม่ได้ดีที่สุด ทั้งนี้เพื่อหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน และรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในสังคมได้

เอกสารอ้างอิง

- ฐิติมา อังกรวัชรพันธุ์ และ กิ่งกนก เสาวภาวงศ์. (2561). รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มคุณค่าการท่องเที่ยวบนฐาน. *วารสารศรีนครินทร์วิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 10(20), 29-42.
- ณัฐพัชร มณีโรจน์. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทย นานาชาติ*, 13(2), 25-46.
- ไพโรจน์ สโมสร. (2532). *จิตรกรรมฝาผนังอีสาน*. ขอนแก่น: ศูนย์วัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ไวพจน์ ดวงจันทร์, จุฑามาส ทองบัวรุ่ง และ ภูมิพัฒน์ ชมภูวิเศษ. (2558). แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า จากการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเภทของที่ระลึก : กรณีศึกษาแหล่งมรดกโลกบ้านเชียง ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 1(2), 1-7.
- สุวิชา พิทักษ์กาญจนกุล. (2564). *หิมพานต์มาร์ชเมลโล่ โมเดลแก๊งส์ตัวเฝ้าโบสถ์วัดไทยที่ยากคืนกำไรให้วัดและชุมชน*. สืบค้น 10 เมษายน 2566. จาก <https://adaymagazine.com/himmapan-marshmallow/>.
- อรรคพล เขิดชูศิลป์. (2557). ศิลปวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์ศิลปะดิจิทัล. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์*, 1(2), 152-167.
- อัญธิชา มั่นคง. (2560). บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 12(39), 90-100.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. New York: Sage publications.

Public Participation in Preparing The 5-year Local Development Plan (2023-2027) of Suvarnabhumi Subdistrict Municipality, Suwannaphum District, Roi Et Province

Phra Winai Anantho^{1*}

¹ Roi Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

* Corresponding author. E-mail: winai2543@gmail.com

ABSTRACT

The objectives of this research article are (1) to study the level and comparison of public participation, (2) to study the principles of public participation. In preparing the 5-year local development plan (2023-2027) of Suvarnabhumi Subdistrict Municipality, Suvarnabhumi District, Roi Et Province. This research is mixed methods research. Quantitative research: The sample group was 378 people living in the area of Suvarnabhumi Subdistrict Municipality. The sample size was determined using Taro Yamane's formula. Statistics used in data analysis included mean, standard deviation. and inferential statistics for testing hypotheses, there is one-way analysis of variance (One Way ANOVA) and qualitative research: study the target group using in-depth interviews, from four key informants, content analysis techniques were used from interviews. The research results found that Level of participation, public participation in preparing the 5-year local development plan, the overall level was at a high level, including participation in decision making, participation in joint operations participation in benefits and participation in monitoring and evaluation. The results of testing the hypothesis of public participation in the preparation of the 5-year local development plan were different overall. People with different levels of education, occupations, and incomes. There are different types of participation and suggestions from the people regarding public participation in preparing the 5-year local development plan, they should participate in mobilizing forces together to prepare the development plan and monitoring and evaluation Promote the creation of awareness and morality.

Keywords: Public Participation, Preparation of a 5-Year Local Development Plan, Sub-District Municipality

การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

พระวินัย อานนุโท^{1*}

¹ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย

* Corresponding author. E-mail: winai2543@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาระดับและเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชน (2) เพื่อศึกษาแนวการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ จำนวน 378 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาร์โรว์ ยามาเน่ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน สำหรับทดสอบสมมติฐาน คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) และการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษากลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 4 คน ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการร่วมปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลผลการทดสอบสมมติฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี โดยภาพรวมแตกต่างกัน ประชาชนที่มีระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกัน มีการมีส่วนร่วมแตกต่างกัน และข้อเสนอแนะของประชาชนในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี ได้แก่ ควรมีส่วนร่วมระดมกำลังร่วมกันจัดทำแผนพัฒนา และการติดตามประเมินผล ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกและคุณธรรม

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของประชาชน, การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี, เทศบาลตำบล

© 2023 JSDP: Journal of Spatial Development and Policy

บทนำ

การพัฒนาประเทศในระยะที่ผ่านมา ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาที่จะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งระดับโลกและในประเทศจึงส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ การพัฒนาให้ก้าวหน้า รวมทั้งแก้จุดอ่อนที่มีอยู่และอุปสรรคในการดำเนินงาน จึงจำเป็นต้องประเมินสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลต่อการพัฒนาประเทศในระยะต่อไปอย่างรอบคอบ พร้อมทั้งประเมินศักยภาพของประเทศเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ประชาชน สังคม และรวมไปถึงระบบเศรษฐกิจของประเทศให้มีภูมิคุ้มกัน ต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม เพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 มาตรา 250 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจ ดูแลและทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ การจัดทำบริการสาธารณะและกิจการมสาธารณะใดที่สมควรให้เป็นหน้าที่

และอำนาจโดยเฉพาะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ หรือให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการใดให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติซึ่งสอดคล้องกับรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในปัจจุบันหน่วยงานบริหารราชการต่าง ๆ ของรัฐได้มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของแต่ละชุมชนมากที่สุด หรือหากมีโครงการใดที่ประชาชนหรือชุมชนไม่เห็นด้วยก็สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาาร่วมกันได้แต่ที่ผ่านมาก็ยังมีประชาชนอีกหลายคนที่ยังไม่เข้าใจ หรือไม่ให้ความสนใจกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน และพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น มีปัญหาและอุปสรรคหลายประการด้วยกันคือ ปัญหาข้อจำกัดด้านเวลาที่จะเข้าร่วมปัญหาด้านกิจกรรม การขาดความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วม การไม่ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานในกิจกรรมหรือโครงการประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานต่าง ๆ ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการติดตามประเมินผลของกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้ชุมชน เกิดความตระหนักรู้ถึงความสำคัญในส่วนนี้ส่วนที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตและชุมชนของตน ชุมชนใดมีความรู้และมีความเข้มแข็ง (สุชาติ พรุกเล็ก, 2564) เทศบาลเป็นหน่วยงานการปกครองท้องถิ่น ซึ่งการเมืองการปกครองท้องถิ่นนั้นเป็นรากฐานที่สำคัญในการปกครองประเทศ นอกจากนี้ยังเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญใกล้ชิดกับประชาชนเป็นอย่างมาก ในการบริหารงานหน่วยงานให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องกำหนดทิศทาง วัตถุประสงค์และเป้าหมายในที่ชัดเจน โดยมีข้อควรคำนึงถึง คือ ศักยภาพและความพร้อมในการปฏิบัติงานของบุคลากรในหน่วยงานนั้น ๆ ต้องร่วมใจกันดำเนินงานตามภารกิจของหน่วยงานเพื่อสร้างการยอมรับในการที่นำองค์กรให้บรรลุผลสำเร็จตามทิศทาง และเป้าหมายที่กำหนดไว้ (พระธวัชชัย สุนติธมโม (วรรณนาวิน), 2561)

เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ ตั้งขึ้นตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องการจัดตั้งสุขาภิบาลตำบลสระคู อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 18 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2499 (ราชกิจจานุเบกษา) ฉบับพิเศษ หน้า 54 เล่ม 37 ตอนที่ 60 วันที่ 3 สิงหาคม 2499) ได้เปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเทศบาลตำบลสระคู ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2542 เมื่อวันที่ 25 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2542 และได้เปลี่ยนแปลงชื่อจากเทศบาลตำบลสระคูเป็นเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ เมื่อวันที่ 27 เดือนมีนาคม พ.ศ. 2549 จนถึงปัจจุบัน (เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ, แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566 – 2570, 2566) ต่อมาย่านเมืองเจริญขึ้นและชุมชนหนาแน่นมากขึ้น และเพื่อพัฒนาและรองรับการบริหารและบริการประชาชน ตามหน้าที่ในการดูแลและทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ให้มีละมามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิได้มีการจัดทำแผนพัฒนา โดยได้นำโครงการ/กิจกรรมจากแผนพัฒนาท้องถิ่น (แผนพัฒนาท้องถิ่นเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ พ.ศ. 2566 – 2570) ที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ ได้จัดทำขึ้นไปดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาและสนองตอบความต้องการของประชาชนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านสาธารณสุข ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการบริหารและการปกครอง ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านการศึกษา ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าว ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมซึ่งมีความสำคัญมากในการปฏิบัติงานของพื้นที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิในการจัดทำแผนพัฒนา แต่ส่วนใหญ่ยังไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนา มีแต่เฉพาะผู้นำชุมชน แกนนำภาคประชาชน และประชาชนบางกลุ่มในหมู่บ้านเท่านั้น ที่ให้ความสำคัญและเข้าร่วมจัดทำแผนพัฒนาจึงทำให้ข้อมูล ทำให้นำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นไม่ครอบคลุม และข้อมูลที่ได้รับส่วนใหญ่ไม่ได้มาจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชน จึงส่งผลให้การแก้ไขปัญหาไม่ตรงจุด หรือไม่ตรงกับความต้องการของประชาชนเท่าที่ควรตามที่ได้กำหนดไว้

จากปัญหาดังกล่าว ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด และเพื่อตอบสนองต่อปัญหาที่ประชาชนประสบอยู่ให้ได้ และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนานั้น ถือเป็นหัวใจสำคัญของการทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม และเพื่อนำแนวทางไปสู่การปฏิบัติ เจตนาธรรมที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ให้มีการพัฒนาในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ในเขตของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 12 หมู่บ้าน จำนวน 6,927 คน (ที่มา: ทะเบียนราษฎรตำบลสุวรรณภูมิ, 2566)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ตัวแทนประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ในเขตของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 12 หมู่บ้าน ทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1973) ได้จำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง 378 คน

1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย 1) ผู้แทนผู้นำชุมชน จำนวน 4 คน

2. เครื่องที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม เพื่อใช้ศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 378 ชุด แบบสอบถามได้แบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้ ตอนที่1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ มี 5 ข้อคำถาม เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List), ตอนที่2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบล

สุวรรณภูมิ อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมีลักษณะปลายปิด มีจำนวน 20 ข้อ และ ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีจำนวน 3 ข้อคำถาม แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีจำนวน 3 ข้อคำถาม

2.2 การตรวจเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พิจารณาปรับปรุงตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ และนำแบบสอบถามไปทดสอบกับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และนำมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือทั้งฉบับเท่ากับ 0.950

3. สมมติฐานการวิจัย

3.1 ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด แตกต่างกัน

3.2 ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด แตกต่างกัน

3.3 ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด แตกต่างกัน

3.4 ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด แตกต่างกัน

3.5 ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด แตกต่างกัน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยที่เก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยมีแหล่งที่มาของข้อมูล 2 แหล่ง คือ

4.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ใช้แบบสอบถามในการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 378 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างที่เก็บตามความเป็นจริง

4.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) เป็นการศึกษาข้อมูลจากแหล่งที่มีผู้วิจัยและเก็บรวบรวมเอกสารทางวิชาการ บทความ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือ วารสาร สิ่งพิมพ์ การสืบค้นจากสารสนเทศและข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลที่ต้องการจะศึกษา แนวคิด ทฤษฎีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาสนับสนุนงานวิจัยฉบับนี้ ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองตามกระบวนการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.2.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative) เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ จำนวน 378 ชุด จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปต่อไป

4.2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) หลังจากขอหนังสือจากต้นสังกัดของผู้วิจัยถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์แล้ว จึงทำการนัด เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญสัมภาษณ์ตามที่กำหนด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยใช้สถิติ ดังนี้

5.1.1 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

5.1.2 สถิติเชิงอนุมาน (Descriptive Statistics) สำหรับทดสอบสมมติฐาน เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยจำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน โดยการทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)

5.1.3 วิเคราะห์ข้อมูลจากคำถามปลายเปิด (Open ended Question) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด และข้อเสนอแนะอื่น ๆ วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis technique) ประกอบบริบทนำเสนอเป็นความเรียงประกอบตาราง โดยการแจกแจงความถี่ของผู้ตอบแบบสอบถามปลายเปิด

5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดยวิธีการ ดังนี้

5.2.1 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ

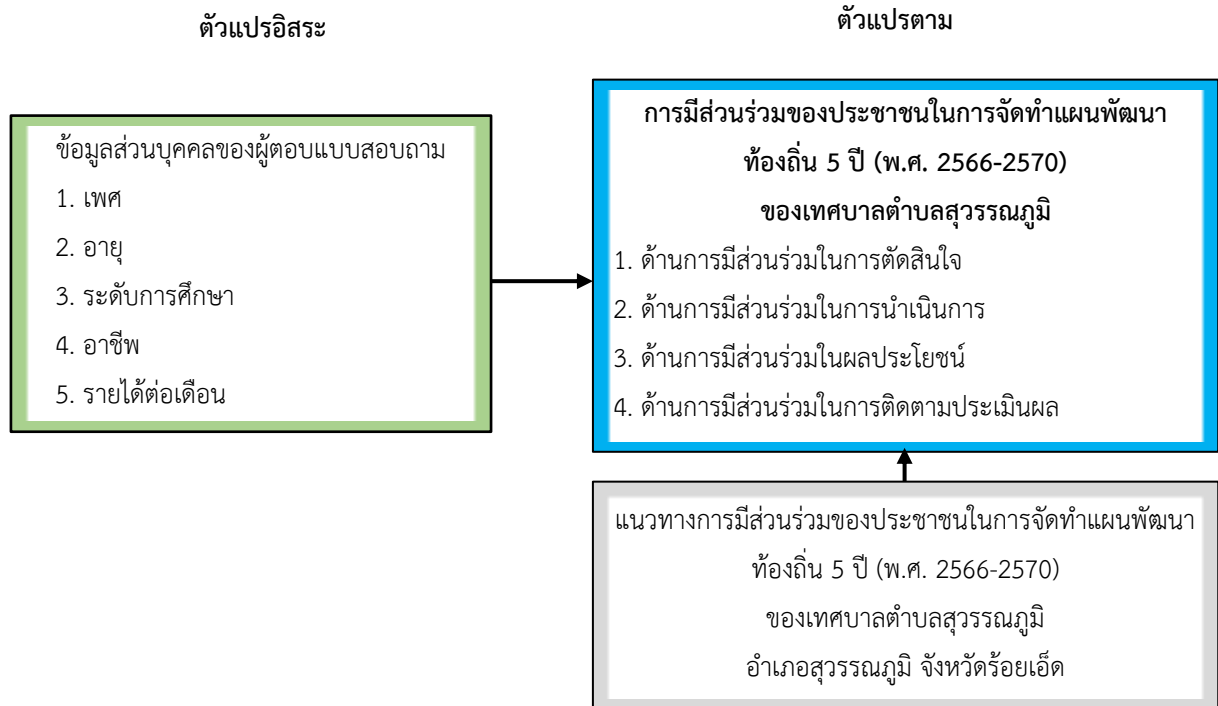
5.2.2 นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดการบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียงเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

5.2.3 วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)

5.2.4 สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิจัย พบว่า

1. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น	ระดับการมีส่วนร่วม			
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	3.59	0.50	มาก	1
2. ด้านการมีส่วนร่วมในการร่วมปฏิบัติการ	3.43	0.32	ปานกลาง	4
3. ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์	3.50	0.40	มาก	2
4. ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	3.49	0.40	ปานกลาง	3
รวม	3.50	0.41	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รองลงมา

เรียงตามลำดับ คือ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการร่วมปฏิบัติการ

2. ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ 1 - 5

(n =387)

สมมติฐาน	ตัวแปรทดสอบ	ค่า t	ค่า f	Sig.	ผลการศึกษา	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
1	เพศ	1.57	-	0.36		✓
2	อายุ	-	1.57	0.36		✓
3	ระดับการศึกษา	-	30.81	0.02*	✓	
4	อาชีพ	-	14.92	0.00**	✓	
5	รายได้ต่อเดือน	-	21.91	0.03*	✓	

จากตารางที่ 2 ผลสรุปโดยรวมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 1 ประชาชนที่มีเพศต่างกัน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig. =0.36) ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 2 ประชาชนที่มีอายุต่างกัน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig. =0.36) ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 3 ประชาชนที่ตามระดับการศึกษาต่างกัน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม พบว่า แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig. =0.02*) ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 4 ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม พบว่า แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (Sig. =0.00**) ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 5 ประชาชนที่ตามระดับการศึกษาต่างกัน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสวรรภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig. =0.03*) ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

3. แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสวรรภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

จากการวิจัย ผลการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลทำให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสวรรภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้ 1) จัดทำโครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ ให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ในพื้นที่ของเทศบาลตำบล 2) ส่งเสริมให้ระดมกำลังในการมีส่วนร่วมปฏิบัติ ร่วมกันลงมือช่วยกันจัดทำแผนพัฒนาของเทศบาลตำบล 3) ส่งเสริมให้ร่วมกัน ประเมินและตรวจสอบเพื่อความก้าวหน้าในการจัดทำแผนพัฒนาของเทศบาลตำบล และ 4) ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกและคุณธรรมผู้รักและหวงแหนท้องถิ่นของตนในการจัดทำแผนพัฒนาของเทศบาลตำบล

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสวรรภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีทั้งด้านที่อยู่ระดับมากและระดับปานกลาง โดยเรียงอันดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อยู่ในระดับมาก , ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ อยู่ในระดับมาก ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง และ ด้านการมีส่วนร่วมในการร่วมปฏิบัติการ อยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสวรรภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ พระครูปลัดพิทักษ์ วิสุทฺโธ (ตะราชิ) (2566) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการจัดทำแผนการพัฒนาของเทศบาลตำบลเมืองหงส์ อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ดผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาของเทศบาลตำบลเมืองหงส์ อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ความคิดเห็นของผู้วิจัย จากผลการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสวรรภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาผลการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสวรรภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ในรายด้านสามารถอภิปรายผลการศึกษาในแต่ละด้านได้ ดังนี้

ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสวรรภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ นเรศ คนหลัก และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ (2566) ได้วิจัยเรื่องการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสวรรภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ

สุภัทรไชย ภาภักดี และคณะ (2566) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลรอบเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลรอบเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด อยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับ เลิศชาย หอมหวน และ พิชัยรัฐ หมั่นด้วง (2564) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลนาอาน อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลนาอาน ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด อยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับ ปิยะมาศ สินธุพาศี (2562) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าไร่ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลท่าไร่ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ อยู่ในระดับปานกลาง

ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ประชาชนที่มี เพศ อายุ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มี ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สามารถอภิปรายได้ดังนี้

1) ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงไม่สอดคล้องกับ พรรณี บุมิ และพิชิต รัชตพิบูลภพ (2564) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลไทรม้อ อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น แตกต่างกัน ในความคิดเห็นของผู้วิจัยอาจกล่าวได้ว่าในสังคมไทยมองว่าผู้ชายและผู้หญิง มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นเท่าเทียม บทบาทและหน้าที่สามารถทำได้อย่างเท่าเทียมกันโดยไม่มีการแบ่งแยกใด ๆ จึงทำให้การจัดทำแผนพัฒนาสามปี ของเทศบาลตำบล สามารถบริหารจัดการได้ทั้งชายและหญิงที่มีความสามารถเช่นกัน ประชาชนที่มีเพศต่างกันจึงมีระดับการมีส่วนร่วมไม่ต่างกัน

2) ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ไม่แตกต่างกัน จึงไม่สอดคล้องกับ ธวัช วราสุนันท์ และ โชติ บดีรัฐ (2564) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบางระกำ เมืองใหม่ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในความคิดเห็นของผู้วิจัยอาจกล่าวได้ว่าประชาชนที่มีอายุน้อย หรือ ประชาชนที่อายุมากกว่าตามช่วงวัยมีแนวคิดและความรู้ความเข้าใจในความสำคัญของการมีส่วนร่วม เพราะจากประสบการณ์ต่าง ๆ ในแต่ละยุคสมัยต่างก็เน้นย้ำในการมีส่วนร่วมเป็นเสมอมา ตัวอย่างเช่น การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งตัวแทนผู้นำของตน

ซึ่งมีการเริ่มตั้งแต่สมัยอยู่ในชั้นเรียน จนถึงการทำงานในสถานที่ต่าง ๆ ไปถึงการระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ จึงทำให้เข้าใจถึงการมีส่วนร่วมสำคัญเพียงใด ประชาชนที่มีอายุต่างกันจึงมีระดับการมีส่วนร่วมไม่ต่างกัน

3) ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงไม่สอดคล้องกับ ภัทรวรรณ วรเสฏฐ์ธำกูร (2562) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลไม่แตกต่างกัน ในความคิดเห็นของผู้วิจัยอาจกล่าวได้ว่า ประชาชนที่ได้รับการศึกษาสามารถเข้าถึงได้ง่ายทั้งในสื่อการศึกษาต่าง ๆ ในโลกออนไลน์ และภายในชั้นเรียน และในกระบวนการศึกษานั้นต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน จึงทำให้ผู้ที่มีการศึกษาที่แตกต่างสามารถเข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ก็ยังมีความคิดในแง่ของระดับการศึกษาที่คิดว่าการศึกษาในระดับที่สูงกว่า ต้องมีความรู้ที่มากกว่า เข้าใจมากกว่า และเก่งกว่า จึงทำให้ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันจึงมีระดับการมีส่วนร่วมต่างกัน

4) ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .00 จึงไม่สอดคล้องกับ นราศักดิ์ ทองเกตุ (2564) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของประชาชนในเทศบาลตำบลบ้านผือ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี พบว่า ประชาชนที่อาชีพต่างกันมีความคิดเห็นในกิจกรรมของประชาชนในเทศบาลตำบล ไม่แตกต่างกัน ในความคิดเห็นของผู้วิจัยอาจกล่าวได้ว่า ถึงแม้ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันย่อมมีมุมมองและประสบการณ์สามารถเข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีแย้มต่าง ๆ ตามความคิดเห็นที่ต่างกันออกไป ที่อาจเกิดจากประสบการณ์ของอาชีพ และหน้าที่การทำงาน ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันจึงมีระดับการมีส่วนร่วมต่างกัน

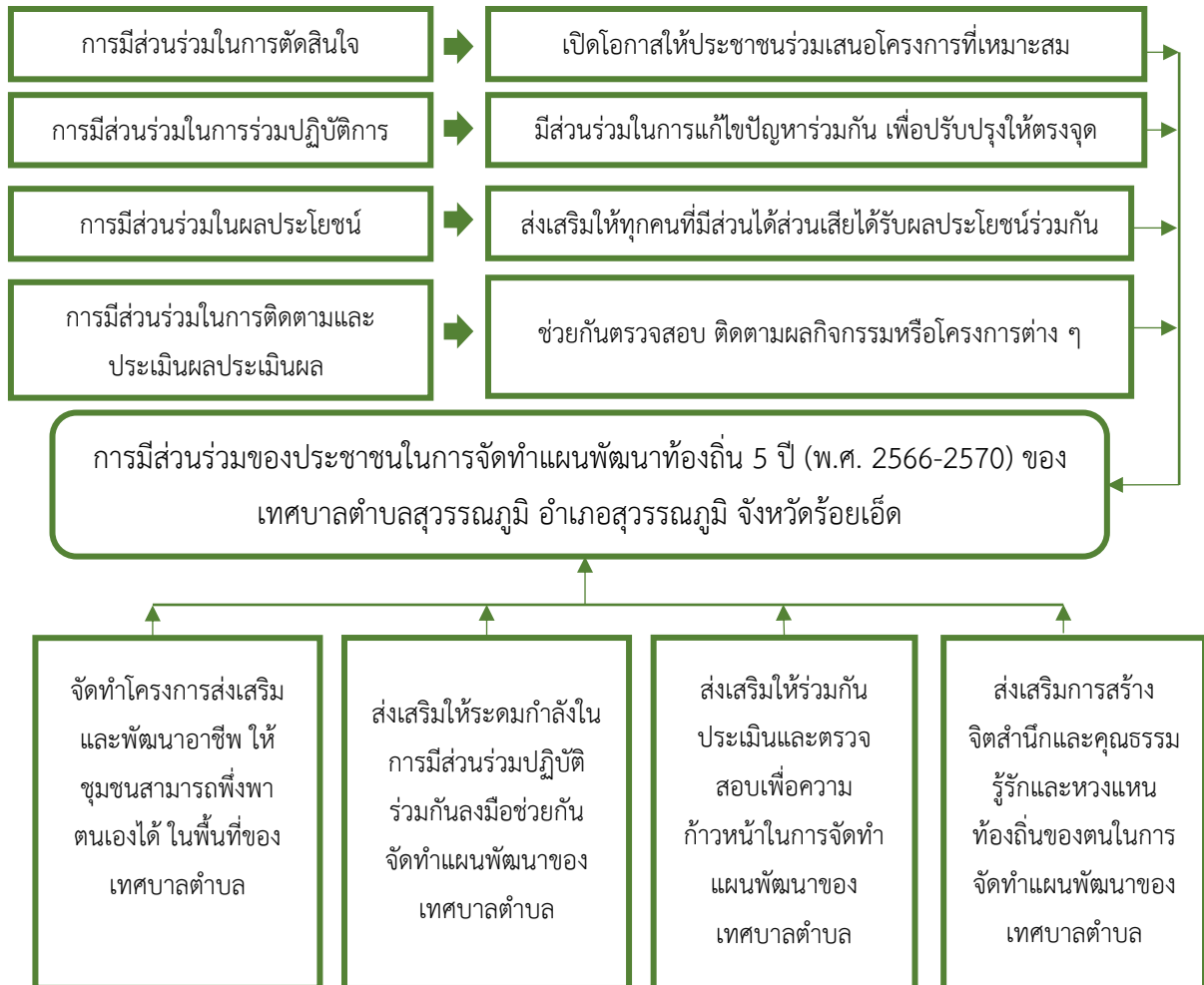
5) ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงไม่สอดคล้องกับ ศราวุฒิ ดาวกรงแก้ว (2563) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษาเขตประเวศ กรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนไม่แตกต่างกัน ในความคิดเห็นของผู้วิจัยอาจกล่าวได้ว่าประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่าหรือน้อยกว่ากันย่อมเข้าใจเรื่องของการมีส่วนร่วมต่างกัน ผู้ที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกันสามารถเข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น แต่ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่าน้อยกว่าอาจเจอประสบการณ์ในการหล่อมล้าที่ต่างกันจึงเกิดความคิด ความรู้และความเข้าใจต่างกัน ความหล่อมล้าที่ต่างกันเช่น โอกาสในการค่าใช้จ่ายในการเดินทางในการออกไปใช้สิทธิในการเลือกตัวแทนของตนเองในการทำหน้าที่เข้ามาพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น จึงอาจทำให้ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกันจึงมีระดับการมีส่วนร่วมต่างกัน

แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมปฏิบัติการในการจัดทำแผนโครงการ และสนับสนุนในกิจกรรม พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลและตรวจสอบการดำเนินงานตามแผนพัฒนา ของเทศบาลตำบลในโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้จัดทำขึ้น เพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่

ท้องถิ่นของตนเอง และเกิดการรักและหวงแหน ทำให้รู้สึกว่าเป็นเจ้าของร่วมกัน มีส่วนร่วมด้วยกันในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งประชาชนควรได้รับประโยชน์จากการพัฒนาแผนที่ตรงกับความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้นจริงของประชาชน เพื่อบรรลุตามเป้าหมายของการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด สามารถอธิบายเป็นองค์ความรู้ใหม่ ได้ดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ของเทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมพบว่า ได้รับการร่วมมือเป็นอย่างดี และเป็นที่น่าพอใจแต่ต้องเพิ่มเติมในด้านของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การแสดงความคิดเห็น เช่นการให้ความร่วมมือในกิจกรรมการประชุมต่าง ๆ ซึ่งที่ส่วนใหญ่ที่ผ่านมาการให้ความร่วมมือจะมีโดยหลักคือกลุ่มของทางผู้นำชุมชน และประชาชนบางส่วนเท่านั้น ทำให้ข้อมูลและปัญหา รวมไปถึงแนวคิดข้อเสนอแนะบางอย่างนั้นค่อนข้างน้อย การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาเรื่องต่าง ๆ ยังไม่ตรงกับความต้องการและตรงประเด็นเท่าที่สมควรทำได้ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เทศบาลต้องเปิดโอกาสให้

ประชาชนเข้ามามีบทบาทหน้าที่ในส่วนนี้มากขึ้น ในเรื่องต่าง ๆ นโยบาย กิจกรรมในการพัฒนาให้ประชาชนในพื้นที่ได้ทราบ เพื่อให้มองเห็นถึงสิทธิประโยชน์ที่ประชาชนทุกคนได้รับร่วมกัน ที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในทุกระดับเพื่อให้การจัดทำแผนพัฒนา เพื่อสร้างพลังร่วมมือ เป็นการกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น สร้างความสามัคคี มีความคิดเห็นและมีส่วนร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ปลุกฝังการเป็นเจ้าของร่วมกันให้เกิดความรักความหวงแหนในผลประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันเพื่อเป็นแรงกระตุ้นและแรงผลักดันในการปฏิบัติงานภารกิจอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อชุมชน และการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพในการจัดทำแผน ตามเป้าหมายของเทศบาลตำบลที่ได้วางไว้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลรอบเมืองอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1 ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติการ จากผลการวิจัย พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนในด้านการเงินลงทุนหรือการเข้ามาปฏิบัติงานกับเทศบาลในโครงการต่าง ๆ ดังนั้นทางเทศบาลควรมีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ ของทางเทศบาล เพื่อเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกของประชาชนให้รักถิ่นที่อยู่และอยากที่จะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา

1.2 ด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล จากผลการวิจัย พบว่า ประชาชนส่วนมากไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเข้ามาเป็น “คณะกรรมการติดตามและประเมินผล” แผนพัฒนาสามปี ของทางเทศบาล ดังนั้นหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรเข้ามาแก้ไขปรับปรุง อาทิเช่น แต่งตั้งประธานชุมชนแต่ละชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการติดตามและประเมินผล เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับการวิจัยแบบคุณภาพ เพื่อเป็นการศึกษาในประเด็นที่แตกต่างออกไปและมีเนื้อหาที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเพื่อนำผลการศึกษามาพัฒนาปรับปรุงขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนาห้าปี ต่อไปและเพื่อให้ตรงตามความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กองราชการส่วนตำบล. (2557). *ข้อมูลสภาพตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล*. ร้อยเอ็ด: กองราชการส่วนตำบล.
- ณัฐกานต์ จันนาค. (2556). *ความพึงพอใจของประชาชนผู้รับบริการงานทะเบียนราษฎรของเทศบาลตำบลลานกระบือ อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร*. (รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, วิทยาลัยทองสุข).
- เทศบาลตำบลสุวรรณภูมิ. (2566). *ฐานข้อมูลประชากร*. สืบค้น 1 มีนาคม 2566. จาก <https://www.swnp.go.th/public/list/data/index/menu/1142>.
- _____. (2566). *แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566 – 2570*. สืบค้น 1 มีนาคม 2566. จาก <https://swnp.go.th/public/list/data/detail/id/3648/menu/1196/page/1/catid/2>.

- ธวัช วราสุนันท์ และ โชติ บดีรัฐ. (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลบางระกำเมืองใหม่ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 6(2), 52-62.
- นราศักดิ์ ทองเกตุ. (2564). การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของประชาชนในเทศบาลตำบลบ้านฝ้อ อำเภอบ้านฝ้อ จังหวัดอุดรธานี. *วารสารพุทธมอค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกลิตาราม*, 6(2), 116-126.
- นเรศ คนหลัก และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ . (2566). การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารการพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่*, 7(5), 193-205.
- ปิยะมาศ สินธุพาชี. (2562). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าไร่ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารมณฑลทักษิณ*, 1(1), 21-37.
- พรรณี บุนี และ พิชิต รัชตพิบูลภพ. (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลไทรมา อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี. *Journal of Administrative and Management Innovation*, 9(3), 86-94.
- พระครูปลัดพิทักษ์ วิสุโท (ตะราสี). (2566). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการจัดทำแผนการพัฒนาของเทศบาลตำบลเมืองหงส์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด. (รัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระธวัชชัย สนดิธมโม (วรรณนาวิน). (2561). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว. (รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- ภัทรวรรณ วรเสฏฐ์ฐากูร. (2562). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดบุรีรัมย์. (รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์).
- สุชาติ พริกเล็ก. (2564). การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชน ในองค์การบริหารส่วนตำบลหนองหงส์ อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช. (พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- สุภัทรไชย ภาภักดี, พระครูสุตวรธรรมกิจ, สยามพร พันธไชย และ พระพลากร สุ่มงคโล (อนุพันธ์). (2566). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลรอบเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา*, 4(4), 50-70.
- อนวัช พงษ์ลิ้ม. (2550). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. (รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น).
- Taro Yamane. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. (3rdEd.). New York: Harper and Row.